STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04287

KLEYNE MAYSE'LEKH

Isaac Leib Peretz

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ.

קליינע מעשה'לעך

HEBREW PUBLISHING COMPANY,
50-52 Eldridge St., New York

הִיהנֶערִישֶׁע חֲלוֹמוֹת.

אַ מאָל איז געוועזען אַ הוהן, אַ גרויסע הוהן און אַ מיוחסת, דעם גרויסען קוקוריקים אַ קעבס־ווייב און אַ חכמה דערצו. און די גרויסע הוהן, די מיוחסת זיצט (פע־שטעהט זיך, ניט, חס ושלום, אין תפיסה), נאָר אויף דער „שאראַלע" — אודאי אויף פיערציג אייער.

אַז מען רייבט זיך ניט אָן דער וואַנד און מען האָט ניט אין זינן קיין פּאָליטיק — העלפט גאָט.

און די אייער זענען דעריבער גרויסע און, מן הסתם, פוללע; פון די אייער ווערט ארויס — —

נאָר וועגען דעם חלום'ט טאַקי די הוהן.

זי זיצט מיט פערמאַכטע אויגען און דאָך זעהט זי, ווי פון די אייער טרעט ארויס אַ שטיק פיערציג האָהנער —

האָהנער, קיין איינציגע הוהן! און איינם אויף איינם האָהנער פון האָהנער־לאַנד, גרויס־געוואַקסענע, שטאַרק געבויטע, אויף קופּערנע פיס, מיט שאַרפע קרעלען; פליגעל ווי ביי אַן אָדלער, און רויטע, וואָס רויטע? — פלאַממענדיגע קאַממען!...

מען זאָלל זיי נור קיין עין־הרע ניט געבען!

און גלייך פון די אייער טרעט ארויס די מחנה גבורים און לאָזט זיך געהן אויפ'ן הויף... זי געהט נאָך, און דאָס הארץ אין איהר וואַכסט און וואַכסט, עס וואַכסט ווי אויף הייוועז. ארויסשפּרינגען וויל עס, זאָלל עס שפּרינגען!

— קוקוריקי! שרייט דער עולם — אַזאַ קול האָט נאָך די וועלט ניט געהערט!

— קוקוריקו! דאָס באָרגעל מיסט אין דער זייט ביי דער קיך שאָקעלט זיך און פאַלט. אין גאַנצען הויז ציטערן די שויבען.

— קוקוריקו!

און, אַללע, אַללע ארום בלייבען שטעהן ווי פערשטיינערט!

ווער זענען די גבורים?!

דער אַלטער קודלאַטער הונד קריכט ארויס פון זיין שטיבעל, און בלייבט אויך שטעהן פערגאַפט — ער האָט די צונג אין מויל פערגעססען, ער בילט נישט!

די חברה קאַץ האָבען זיך אויסגעזעצט אויפ'ן פּלאָט, וואָס צוימט ארום הויף, און קוקען זיך די אויגען אוים...

טויל-וואָרף קריכען פון אונטער דער ערד אַפּער; האָזען האָבען בעוויזען זיך אין עק וואלד— פערקוקט, פערגאַפּט, האָטש האַפּ זיי מיט דער האנד!

און ער, וואָס וועט ער זאָגען? ער, דער גרויסער זאַנד-גריבלער, דער גרויסער קאָרן-שלינגער, אידר מאַן?! צו וועט ער נאָך קוקען אויסער אידר אויף אַ הוהן?! ניין!

און דעמאָלט, דעמאָלט וועט זי שוין זיין אויפ'ן שפּיץ פון איהר גליק. אז ער וועט וויססען און זעהען, וואָס זי קען, אז די וועלט וועט געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט איהם געגעבען, דעמאָלט — וועט זי שוין מעגען שטאַרבען! דעמאָלט וועט זי אליין צוגעהען צו דער ברייטער קאַכין, און אויסשטרעקען דען האלז.

— נעהם, וועט זי זאָגען, און קאָך וויעטשערע!

עס פּיקט אונטער דער הוהן, נור זי האָרט נישט. טרויעריגע געדאַנקען זאַמ-לען זיך אין קאָפּיל —

„נעהם און קאָך וועטשערע!"

נור — פאַר וואָס? פאַר וואָס מוז זיך אַלץ ענדיגען מיט'ן מעססער? פאַר וואָס זאָללען מענשען עססען איהר פלייש, דער הונד— די ביינער און פון די פעדערן זאָלל מען מאַכען בעט-געוואַנד?

צו איז אויף דער וועלט קיין רחמנות נישט דאָ, קיין יושר? פאַר וואָס זאָלל מען נישט וויססען אויף דער וועלט איין אונטערשיעד פון אַ הוהן ביז אַ הוהן, פון אַ לייפּערקע, אַ טויל-מאַכערין, איין אינטריגאַנטקע אָדער אזוי אַ שלימזל אַ הוהן, ביז אַ הוהן אַ מיוחסת, אַ הוהן, וואָס שטעלט צו דער וועלט אַ ז י י ג ע האָהנער, אייגענע העלדען, ווי איהרע וועללען זיין?!

— פּיק! פּיק! פּיק!

נור זי האָרט נישט.

האלב פערשלאָפען ציהט זי ווייטער איהרע טרויעריגע חלומות, — און נאָכ'ן מעססער? צו איז שוין איין עק פון אַללעם? צו אויף יענער זייט צוים איז שוין גאָר נישט דאָ?

נאָכ'ן צוים איז באַלד דער וואלד, און דערנאָך, נאָכ'ן וואלד וואָס איז?

צו זאַמלען זיך נישט דאָרט די נשמות פון פרומע היהנער און פּיקקען האָבער, גערשטען און ווייץ פראַנק און פריי און אָהן אַ שרעק פאַר'ן מעססער?

—פּיק, פּיק, פּיק!

זי האָרט נישט...

זי איז אַ מאַמע, און אַ מאַמע מוז אָן זיך אליין פערגעססען! נישט אין איהר לעבען געהט עס, נור אין זייער לעבען!

געזונד און פריש מוז זי זיי אַרויסגעבען דער וועלט!

האַטש אין אַ צ״ים אַרום וועלען זיי די אייגענע מוטטער ניט דערקענען! די אייגענע מוטער אויעקטרייבען פון אַ פעטטער בערגעל מיסט.

נור זי וועט איהר׳ם טאָן...

פּיק־פּיק־פּיק! פּיק־פּיק־פּיק!

זי דערהאָרט!

נור אַזוי געשווינד אויפהייבען וועט זי זיך נישט!

זי ווייסט, אַז אין דרויסען איז אַ ווינד, אַ שטורם־ווינד, און די גבורים איהרע מעללען זיך נאָך יונגערהייט פערקיהלען!

— וואָס פּיקט איהר? צו איז אייך נישט גוט אונטער דער מוטטער שוים? ניט וואַרם, ניט זיכער אונטער איהרע פליגעל!

וואַרט קינדערלאַך, וואַרט!

ניט אייביג וועללען בלאָזען שלעכטע ווינטען, ניט אייביג וועללען זיין די וואָלקען אין הימעל...

גאָט וועט זיך ערבאַרמען, גאָט וועט זיינע האָהנער נישט פערגעסען! רייניגען וועט זיך דער הימעל, שיינען וועט די זונן, און עס וועט זיין אַ וועטטער, אַ וועטטער!

עטליכע היהנער, וואָס האָבען שוין לאַנג ארויסגעפיהרט זייער יונגוואַרג אויפ׳ן הויף, קוממען צו דער פערשפּאָטיגטער יולדת.

— מזל־טוב, מזל־טוב! ווערט אַ געפּיקעריי.

נור זי אַנטפערט נישט, זי וועט מיט זיי נישט פּיקען...זי בייגט איין דאָס קאָפּיל און בעהאַלט עס צווישען די פעדער׳ן אויף דער ברוסט...

די היהנער ענטלויפען פערשאַמט און זי הייבט צוריק אויף דאָס קאָפּיל מיט חכמה און גאוה צוזאַממען...

זי דאַנקט גאָט, וואָס מען האָט זי אַליין געלאָזט, אַליין מיט איהרע געדאַנקען, מיט איהרע גבורים...

און דאָס האַרץ צוגעהט אין איהר אין נחת; וואָס פאַר אַ פיינע קינדער זי האָט! זיי זענען אוודאי גראָססער ווי אַנדערע קאַפּהאָהנער, נור אַז די מאַמע הייסט, ליגען זיי שטיל, וואַרטען זיי, קיין איינציגער פּיקט שוין נישט!

קלוגע קינדער, זיין גבורה, און איהר עדעלקייט, איהר גוטקייט!

און גאָט ווייס ווי לאַנג די קלוגע הוהן וואָלט געזעססען אויף אידרע גבורים, ווען נישט די קאָבין וואָס האָט זיך אָן איהר דערמאָנט און איז אריין ווי אַ בליץ צו אראָבצוציאָגען פון דער שאַראַלע...

און אַז מען האָט די „מוטטער" אראָבגעציאָגט פון דער שאַראַלע, האָבען זיך בעוויזען קליינע, שוין לאַנג דערשטיקטע, איינגעפאַלענע הינדעלעך...

בְּעַנְיַת אַ תְּלִיָּה.

(נאַכאַהמונג.)

אין אַ געוויססער מדינה זענען געוועזען, ווי געוואָהנליך, געוואָהנליכע מענשען, נים אין גאַנצען גוט און פרום, נים גאָר אין גאַנצען שלעכט, נור אַזוי — מיטעל־מאַססיג; איינער אַ ביסעל ערגער, איינער אַ ביסעל בעססער, ווי אַ מענש און ווי אַ מאָל.

און דער מלך פון דער מדינה איז געוועזען זעהר אַ קלוגער שופט, וואָס האָט פערשטאַנען, ווי אַזוי שלום צו מאַכען צווישען גאָט און לייט, צווישען לייט און לייט, און עס איז קיינמאָל נים געקוממען צו קיין שאַרפע שטראָפען. ער האָט ש"ין אין זיך אַ כח געהאַט צו שטיללען דעם כעס פון מענשען. איינצוהאַלטען דעם בייזען, איבער צו ריידען דעם איינגעשפּאַרטען, און נים נור וואָס אין זיין צייט האָט מען קיינעם נים געקאָפּט, נים געהאַנגען, נור פון תּפיסה אפילו האָט זיך די מלכה געמאַכט אַ היהנער־שטייג — קיינער איז נים געזעסען. ער פלעגט הייסען אַ זינדיגען מענש, אריינוואַרפען אין פושקע פאַר אָרימע לייט, שענקען אויפ'ן שפּיטאָל און — געטוג.

— עס וועט קוממען אַ צייט, האָט דער מלך געזאָגט, ווען מענשען, קוקענדיג אויף דער תּליה, וואָס שטעהט אין מיטען מאַרק, וועלען בשום אופן נים פערשטעהן נאָך וואָס מען האָט אריינגעשטעקט אין דער ערד אַזאַ קלאָץ!

נור דאָס זאָגענדיג, האָט דער מלך אָבגעקרעכצט, און קיינער האָט נים געוואוסט וואָס דער קרעכץ בעטייט.

דאָס האָט אָבער בעמערקט די בת מלכה, דעם מלך'ס איין־איינציגע טאָכטער, און האָט זיך איינגעשפּאַרט, דער פאָטער זאָלל איהר אויסזאָגען וואָס ער מיינט מיט'ן קרעכץ.

און דער מלך האָט איהר נישט געקאָנט אָבזאָגען און האָט איהר אויסגעזאָגט בסוד סודות, אַז ער קרעכצט, ווייל ער האָט מה"א פאַר צוויי מענשען! די גאַנצע מדינה, זאָגט ער, קאָן מען פיהרען, ווייל דאָס זענען מענשען, וואָס

אין זיי איז דאָס גוטע מיט דעם שלעכטען איינגעמישט, און ווען זיי קומען צו איהם, פאַלט דאָס שלעכטע אַראָב און דאָס גוטע קומט ארויף... צוויי מענשען אָבער האָט ער אין דער מדינה, וואָס איינער האָט אין זיך סאַמע גוטעס אַלליין און דער צווייטער רשעות אַלליין. אז די ביידע — האָט דער מלך מורא — וועללען זיך אַמאָל צוזאַממענטרעפען, וועט זיין גאַנצע חכמה נים העלפען, וועט מען ווייטער הענגען און קאָפּפען.

די בת מלכה האָט זיך פערטראַכט, געקלערט און געקלערט און נים פערשטאַנען וואָס דער מלך מיינט.

— עס, מאַכט זיי אוועקוואַרפענדיג מיט דער האַנד, פאַרט איין אַלטער!

איינמאָל איז אין דער עיר־המלוכה, אין דער רעזידענץ, געוועזען אַ גרויסער יריד און עס זענען זיך צוזאַממענגעפאָהרען און צוזאַממענגעקוממען אַללע מענשען פון דער מדינה. צווישען זיי זענען אויך געוועזען די צוויי מענשען, פאַר וועלכע דער מלך האָט מורא געהאַט; דער גאַר גוטער, און דער גאַר שלעכטער.

און עס געשעהען אַזאַ מעשה:

אַז דער גאַר שלעכטער האָט דערזעהען די לעערע תליה אין מיטען מאַרק, האָט ער געזאָגט הויך פאַר אַללע:

— עולם, עס איז אַ רחמנות אויף אייך! איהר האָט שוין לאַנגע יאָהרען נישט געזעהען דאָס נחת, ווי פושעים הענגען און דרגען זיך אין דער לופטען...

— אמת, אמת! האָט אָנגעהויבען דער עולם צו מורמלען.

דאָס האָט געהערט דער גאַר גוטער און האָט זיך אָנגערופען:

— עולם, מזל מיט ברכה איז מיט אייך, גאָט און שאַנע מלאָכים זענען מיט אייך; איהר לעבט אַזוי גוט און אַזוי פרום, אַז קיינער פון אייך האָט נישט פערדיענט מען זאָלל איהן הענגען.

— אמת, אמת! האָט דער עולם ווייטער געמורמעלט.

— ניין, האָט זיך אָנגערופען דער גאַר שלעכטער, די וועלט איז קיין הימעל נישט, דאָ וואָהנען קיין מלאָכים נישט! עס איז בלוים זינד; נור דאָ זענען אַזוינע פושעים, אַזוינע רשעים, אַזוינע זינדיגע פאַר גאָטט, אַז איינער האָט מורא דעם צווייטען צו פערקלאָגען, עס זאָללען זיינע אייגענע זינד נישט אַרויס אויף דער זון און דעריבער שטעהט די תליה ליידיג!

דער עולם שווייגט, און איז אפילו אביסעל אין כעס.

דער גוטער וויל אָנהייבען צו רעדען, נור דער שלעכטער לאָזט איהם נים קוממען צום וואָרט...

— רבותים! האָט ער ווייטער אויסגעשריען, — אויב איך זאָג נישט אמת,

בעווייזט! לאָמיך זעהען, עמיץ פון אייך זאָלל זיך פיהלען אזוי גוט, אזוי פרום אונ אזוי ריין פאַר גאָטט אונ פאַר לייט ער זאָלל קיין מורא נישט האָבען אונ אָנווייזען מיט'ן פינגער, וועמען מען דאַרף הענגען! מען זאָלל קיינען נישט דאַרפען הענגען איז אונמאָגליך!

דער עולם ריקט זיך צוריק ווי דערשראָקען.

— איהר זעהט, פושעים! שרייט דער שלעכטער, איהר זעהט, ווי אמת מיינע וואָרטער זענען! הא! נו, וועלל איך אייך בעווייזען, אז איך בין ריין! אז איך האָב קיין מורא נישט!

— אָט דען דאַרף מען הענגען! אונ ער האָט אָנגעוויזען אויף גאָר דען גוטען.

דער עולם האָט זיך נאָך מעהר דערשראָקקען.

דער גוטער וויל ווייטער רעדען, נור דער שלעכטער לאָזט איהן ווייטער נישט קוממען צום וואָרט.

— נישט אומזיסט האָט ער אייך געלויבט! נישט אומזיסט! די תליה וויל ער אונטערברענגען! די תליה אָהן וועלכער איהר וואָללט אראָב פון גוטטען וועג אונ אייערע קינדער וואָלטען אָן גאָט פערגעססען. ווערגט איחם! ווער וויל בעווייזען, אז ער איז נישט זיין קרוב, ניט זיין גואל — ניט זיין שותף, ניט זיין גלייכען, — ווער עס וויל נישט פערדעקקען פרעמדע זינד, כדי מען זאָלל זיינע איך פער-דעקקען, דער זאָלל העלפען הענגען!

אונ אז דער שלעכטער האָט אַרויסגענוממען אַ שטריק פון בוזעם, האָבען זיך אויסגעשטרעקט הונדערטער האַנד צו הילף אונ אין אַ רגע אַרום איז דער גאָר גוטער געהאנגען...

ניט אומזיסט האָט זיך דער מלך געשראָקען — מען האָט די תליה בעגייט...

דער אֶפּפֶּעל.

(א מאָנאָלאָג פון א באַנקיער).

די אַלטע פאָלקער פלעגען זיך פאָרשטעללען וואונדערליך צוזאַממענגעזעצטע ברואים, האַלב מענש האַלב פיש, א פערד — מיט פליגעל פון איין אָדלער, א קאָלבעריגען קאָפּ מיט א שלאַנגען-עק... צו ווערט היינט אַגרעש געפאָרט, צום ביישפיעל, איך [illegible]

איך בין בריק-באָק עס קאָמפּ. און זי — פּי-לאָ-מע-נע! דער נאָמען אַליין איז געננוג!

מיט אַ וואָרט, מיט אַ מאַך מיט דער האַנד, מיט איין שטריך מיט דער פּע-דער, טראָג איך איבער טויזענדער קארץ ווייצען, טויזענדער צענטנער מעטאַלען, טויזענדער וואַגאָנען קוילען פֿון איין עק וועלט אין דער צווייטער! איך זיץ דאָ און מיין נעץ איז פֿערשפּרייט אויף בערלין, פּאַריז און לאָנדאָן; אין נויאָרק אַפילו קלינגט מיין נאָמען! אַז איך גיב אַ טופּ מיט'ן פֿוס, ציטערט די בערזע, פֿאַללען באַנקיערס ווי פֿוילע אָפּפֿעל, דאָס בין איך, און זי קושט בלומען און וויינט פֿאַר דער לבנה!

אמת אַ פּאָר!

און ווער האָט אונז געפּאָרט? אַ בערלינער פּראָפֿעססאָר האָט מיר געזאָגט, אַז יעדער מענש בעזונדער, ענטוויקעלט זיך פּונקט אַזוי, ווי די גאַנצע מענשען-וועלט. דעמאָלט האָב איך געלאַכט: פֿון וואַנעט ווייסט דער פּראָפֿעססאָר, ווי אַזוי די מענשען וועלט האָט זיך ענטוויקעלט? היינט זעה איך — עס איז אמת... מיט 15 יאָהר צוריק בין איך באמת אַ ווילדער מענש געוועזען...

איהר וועט גלויבען? איך האָב אַפילו פּאָעטיזירט... איינענטליך האָב איך אַרויסגעשלעפּט אַ ביסעל פֿון דאַנען אַ ביסעל פֿון דאָרט, נור פּאָעטיזירט האָב איך... „אויגען ווי שטערן, ווי בלומלעך, ליפּען ווי קאַרמעלקיס" און נאָך אַזוינע נאַריש-קייטען... איך האָב אַפילו איבער'ן בעט מיר אויפֿגעהאַנגען אַ פּיסטאָלעט, וואָרום טאָמער זאָגט זי „ניין"? נו, ווי אַזוי לעבט מען, ווי אַזוי ווייזט מען זיך אויף דער נאַסס!

און היינט? זעה איך אַ קניפּל צוויאָהרענע נערוועז, קאָלבערנע גרויסע אויגען... מיט דער צייט איז נאָך צוגעקוממען אַ ביסעל רויטס און ווייסס אויפ'ן פּנים, אַ ביסעל גאָלד אין די צאָהן אריין — און דאָס אַלץ צוזאַמטען איז פּ י ל אָ מ ע נ ע!

איך האָב דאָך ביי איהר קיין קאָפּיקע נישט גענוממען!...

אַ חלום, נור אַ ט ה י י ע ר ע ר חלום איז עס געוועזען!

פּיו! פּיו!

נור טהייער איז וואַנצען! בריק-באָק עט קאָמפּאַניע קאָנען זיך אַזוינס ערלויבען. און ווען באמת „א י י ב י ג ע ליעבע", וואָלט עס גאָר קיין שלעכט געשעפֿט נישט געוועזען! פּילאָמענע אַליין אהרט מיך נישט. איך געה מיר מיין וועג — פּאַרדאָן — איך פֿאָהר מיר אויף גומי-ראָדער מיט ווייסע אַראַבער מ י י ן וועג, און זי בלאָזט זיך געגען דער לבנה איהר וועגס! דאַרף מען, מאַכט זי רען האָנעער אין סאַלאָן! און דאָס מאַכט זי פּונקט ווי אין אמת-געבוירענע גראָפֿין... ביינאַכט, ביי עלעקטרישער בעלייכטונג און נאָך

שאמפאניער, געפינען זי טהייל נאך היינט פיקאנט און נישט איינעם קומט די סלינע אין מויל אריין!

נור — וואס וועט ארויס פון טראהנפאלגער, פון יונגען בריק-באק עס קאמפ.?

וואס פאר א בריאה וועט ארויס פון אלטען בריק-באק עס קאמפאניע מיט דער אייביג יונגער פילאמענע?

הו! א קאלט געהט מיר דורך די ביינער, אז איך דערמאן מיך, וועמען איך לאז איבער דאס הויז! נישט איינמאל חלומט זיך מיר, אז אלץ פאלט צוזאמען, אלץ, אלץ, און איך האפ מיך אויף בעדעקט מיט'ן קאלטען שווייס!

געכטען האב איך איהם א נאוואליע געברענגט, א שאנעם אפפעל.

— אך, ווי שאן איז דער אפפעל! צאפעלט ער.

איך דערצאהל איהם, אז ער איז געברענגט פון איטאליען און קאסט 30 קאפ..

ער הארט מיך נישט; רופט די מוטטער און ווייזט איהר „וויא שאן, ווי פראכטפאל שאן דער אפפעל איז".

הונדערט וואָרטער האט ער געהאט פאר'ן שאנעם אפפעל; די אויגען האבען איהם געגלאנצט, געפלאקערט!

— ווירקליך שאן, מאכט פילאמענע מיט איהר זיסער-גוסס שטיממע.

נו—, עסס! זאג איך.

— ניין, מאכט ער! ניין!

דער אפפעל איז צו שאן, דער אפפעל, זאגט ער, לעבט. עס וועט איהם וועה טהון, אז ער וועט אריינבייסען!

— נארר — ווער איך באז, — דער אפפעל לעבט ניט, עס וועט איהם ניט וועה טהון.

— ניין, ער לעבט!

ער האט אלליין געזעהען, ווי אפפעל וויינען, אז מען בייסט זיי, אדער אז מען שניידט זיי מיט א מעססער! דעם אפפעל, וועט ער עס נישט טהון!

— נארר, עסס! ווער איך באזער.

— ניין, ניין, ניין!

ער וועט דען אפפעל קיינמאל ניט בייסען! אייביג, אייביג וועט ער איהן האלטען ביי זיך (ער האט איהם צום הארץ צוגעדריקט). ער האט דעם אפפעל ליעב בע-קוממען! אייביגע ליעבע!

— נאַרר, אַז דו וועסט איהם צו דער צייט נישט אויפּעססען, וועט ער פער־פוילט ווערען!

די ווערטער האָבּען איהם שווער געטראָפען! ער האָט אַ צ'מ'ר געטהון, איז בלאַס געוואָרען און מ'ט טרעהרען אין די אויגען צוגעלאָפען צו דער מוטטער, בע־האַלטען דאָס בּלאַססע געזיכט אין איהר שוים.

— אמת, שטאַממעלט ער, וויינענדיג, — אמת... דער אָפּעל לעבט שוין ניט... מען האָט איהם אָבגעשניטטען פון בוים...

און זי האָט אויך טרעהרען אין די אויגען... זי גלעט איהם די האָר און די האַנד ציטערט איהר...

— גאָטט, טראַכט איך, זאָלל איך אַ סקאַנדאַל מאַכען?!

— נאַרר, שריי איך אין איין כעס; מען זאָלל דעם אָפּעל ניט אָברייסען, וואָלט ער אַלליין אַראָבגעפאַללען!

און ער האָט זיך ערשט צעוויינט אויף אַ קול!

ווייס איך וואָס זי טהוט מיט איהם? וואָס זי זאָגט איהם? וואָס זי רעדט איהם איין? וויל איך איהם אָוועקשיקען — חלש'ט זי!

גאָטט, גאָטט, וואָס וועט אַרויס פון איהם!

פילאָמענע האָט מיר אָבגעשטאָט אַ וויזיט אין קאַבינעט.

וואָס איך האָב פון איהר געמאַכט, זאָגט זי, איז שוין פערפאַללען, זי וויל, איך זאָלל ווענינגסטענס אויפ'ן קינד רחמנות האָבען!

נעפאָלט אייך דער פּלאַן?!

מיר האָבען זיך צוּרעדט...

— האָסט חרטה? פראַג איך זי.

— וואָס העלפט חרטה? אָנטפערט זי טרויעריג און פער'חלש'ט, האָסט דאָך אַלליין געזאָגט, אַז דער אָפּעל מוז שטאַרבען, מוז אָבגעריססען ווערען פון בוים...

— דאָך וואָלסט דו געוואָלט אַנדערע האַנד —

זי האָט נישט געאָנטפערט, איז אַרויסגעשווימען פון שטוב און איבערגעלאָזט עפּעס אַ מאַטטען זים־זיע'רען ריח...

נור וואָס וועט זיין פון איהם? פון טראָהן פאָלגער? פון יונגען בריק־באַ עט קאָמפּאַני'ע?

בײ'ם פּאַקיער.

צו'ן אַ פּאַקיער קומט אַרײן אַ מענש, וואָס לאָזט זיך זעהר שווערליך בעשרײבען: באָרפוס, מיט אַלט-צעריססענע קלײדער אויפ'ן דאַרען לײב, אונ דאָך איז יעדע בעוועגונג זיכער, כמעט שטאָלץ. די געראונצעלטע פּאַרמיט-הויט אויפ'ן געזיכט זאָגט, אַז ער איז אַלט, זעהר אַלט, אונ דער בליק פון גרויסע שוואַרצע אויגען איז שטרענג אונ פולל קראַפט פון אַ יונגען מאַנן. די ליפּפּען בלאָהליך אונ צו פּרעצט, אונ בײ די ווינקעל פון שמאָלען מויל בלאָנרזיט דאָך אַ שמײכעל פון בענגשאַפט, איראָניע אונ גוטקײט צוזאַממען.

דער פּאַקיער שטעהט אויף אונ געהט איהם אַקעגען, וואָס ער טהוט זעלטען פאַר רײכע אונ גרויסע לײט.

— איך האָב צו דיר אַ בקשה; — זאָגט דער גאַסט —

— זאָג וואָס דײן פערלאַנג איז, אָנפערט דער פּאַקיער.

— וועסט דו מיר טהון, וואָס איך וויל'ל?

— אויב איך וועלל וואָללען, אָנפערט דער פּאַקיער אונ גיט צו מיט ענוות: אונ אויב איך וועלל קאָננען.

— דו קאָנסט, דאָס ווײס איך, — זאָגט דער גאַסט אונ זײן שטיממע קלינגט וואָס אַ מאָל העללער אונ ערנסטער צוזאַממען. — איך האָב עס פון דיר נישט אײנמאָל געזעהן, נור נישט אומזיסט...

— אונ דו קאָנסט נישט בעצאָהלען?

— פיללײכט... דאָך...

— מיט וואָס? פרעגט דער פּאַקיער אונ מוסטערט נאָך אַמאָל דעם אָבגעריססען-שטאָלצען גאַסט... האָסט דו נישט, מײן קינד, ערגיץ...

— געגנבעט? נײן... נישט מיט געלד וויל איך דיר בעצאָהלען... מיט מײן אײגענער געשיכטע.

— זי איז אַזוי וויכטיג? זי וועט מיר צונוץ קוממען?

— וויכטיג, ווי פאַר אײנעם... צו זי וועט דיר צונוץ קוממען, ווײס איך נישט... דאָך וועט זי דיך בעפרײען פון מיה אונ מאַטטער.

— ווי אַזוי?

— מײן אַרײנקוממען, מײן פּערזאָן, האָט אויף דיר אײן אײנדרוק געמאַכט. איך האָב דיר פּעראינטערעסירט... אַז איך וועלל אַוועק געהן מיט אַ פערשלאָססען מויל, וועסט דו נישט אײנמאָל פּערטראַכטען זיך אונ קלערען: ווער איז ער געוועזען?

וואָס האָט ער געקאָנט וואָללען? אונ אַ פּאַקיערס צייט איז טהייער, זיינע געדאַנקען נאָך טהייערער! פֿון צייט אונ געדאַנקען לעבּט אַ פּאַקיער!

דער פּאַקיער האָט געקלערט אַ ווייל, ער האָט זיך געפּריפֿט, ווי ווייט ער איזווירקליך פֿעראינטערעסירט מיט'ן גאַסט, צו ער וועט ווירקליך דעריבּער קלערען.—

די צייט בענוצט דער גאַסט אונ זאָגט ווייטער:

— דו ביסט אַלט, פּאַקיער, זעהר אַלט! אללע דיינע געפֿיהלען זענען אויסגעטריקענט... דיין הארץ געפֿינט שוין אין גאר נישט קיין פֿרייד... מיט'ן קאָפּף לעבּסט דו נאָך... דאס געהירן איז נאָך דאָס איינציגע גליעד אין דיר, וואָס לעבּט, נישט נור אוים לויטער געוואָהנהייט; נור דיין מח האָט נאָך זיינע ליידען אונ פֿריידען, ער קלערט אונ ווילל וויססען... טהו דיין קאָפּף צו ליעבּ, — זאָלל ער האָבּען נאָך איין איינדרוק פֿון דער וועלט, איידער ער וועט אויך בּלייבּען מיעד אונ פֿויל צו שטאַרבּען...

— גוט! בּעשטעהט דער פּאַקיער.

זיי זעצען זיך, דער גאַסט פֿערצעהלט:

—

— קליינערהייט האָבּ איך אמאָל שפּאַציערט מיט מיין פֿאָטער צווישען די בּאַרג אונטערן שלאָסס...

— איהר האָט אין אַ שלאָסס געוואהנט?

— יאָ. מיר האָבּען איבּערגעשראָקקען איין אָדלער, אונ ער איז אַרויפֿגעשאָססען צום הימּמעל. „איך וואָלט אויך געוואָלט אזוי פֿליהען" האָבּ איך הויך געטראַכט. „דו וועסט עס אויך טהון", האָט מיר דער פֿאָטער געאָנפֿערט. „נור נישט אין דער לופֿט. די לופֿט איז נישט אונזער עלעמענט; מיר קאָננען אין איהר אונ דעריבּער פֿון איהר נישט לעבּען"...

„אונ פֿליהען — זאָגט ער ווייטער — וועסט דו צום הימּמעל — דאָס זענען די בּלאָהע, די זיידענע, בּלאָהע, מיט גאָלדענע שטערן אויסגעשטיקטע טאַפּעעטען אין אונזער קאָניגליכען פּאַלאַץ... אונ גלייך צו דער זונן — דאָס איז דער קאָניג אַלליין... די שטראַהלען פֿון זיין גנאָד זענען ליכטיגער אונ וואַרימער, אונ זיי זענען נישט פֿאַר אללע, נישט פֿאַר יעדען בּעסטען"...

איך האָבּ די ווערטער דערנאָך איבּערגעגעבּען מיין לעהרער, אויך אַ פּאַקיער ווי דו. זיין געזיכט האָט זיך דערבּיי נישט געאָנדערט. קאַלט אונ שטרענג האָט ער מיר געזאָגט: „דער אָדלער, אויבּ ער ווילל לעבּען, מוז ער עססען, אונ עססען מוז ער אַראָבּ אויף דער ערד... עססען-וואַרג ליעגט נידריג, אָפֿט אין בּלאָטע".

— זעהר קלוג.

איך האָב איהן דאָך נישט פערשטאַנען אונ אינם גאַנצען געשפּרעך פער־געססען.

צוריק אויף די געדאַנקען זענען מיר די וואָרטער געקומען ערשט דעמאָלט, ווען איך בין ערשטער מיניסטער געוואָרען.

— מאַנציפּוצי?

— אזוי פלעג איך הייסען — —

— אונ היינט?

— האָב איך קיין נאָמען נישט.

— ווען איז עס געשעהען?

— שוין איינינע יאָהר... עס פריידט מיך פאַר דיר, אז דו האָסט פון דעם אַללעם נישט געוואוסט... אז דאָס לעבט אַזוי רויק, אַזוי טיעף אָדער אַזוי ווייט פון מיין געוועזען לעבען!

איינמאָל בין איך געשטאַנען אַזוי לאַנג אונ אַזוי טיעף געבויגען פאַר דער זונן, אַז עס איז מיר, נישט ווילליגדיג, געקוממען דער געדאַנקען אין קאָפּף אַריין, מקנא צו זיין די זיילען אין פּאַלאַץ, וואָס האַלטען איהן אויף אונטער אונ בויגען זיך נישט...

— דו האָסט עס געזאָגט?

— ניין; מיינע ליפּפען זענען נאָך נישט געוואוינט געוועזען דערצו; נור דער מארך־ביין!... איין אונגעדולדיגע בעוועגונג האָב איך געמאַכט... די זונן האָט עס בעמערקט...

— אונ דו לעבסט?

— גרויס איז געוועזען זיין ליעבשאַפט צו מיר; מען האָט מיך נור פאַר א לבנה געמאַכט, א פּראָווינץ איבערגעגעבען...

— ביסט צופרידען געוועזען?

— א צייט... ביז די זונן איז דורכגעפאָהרען אונ די לבנה האָט זיך ווענינ געבוקט...

— אונ?

— מען האָט מיך דעגראַדירט אויף א שטערן... א שטאָדט האָב איך בע־קוממען...

— אונ האָסט רעגיערט ביז די לבנה איז געקוממען...

— ריכטיג... דער מארך־ביין האָט וואָס אַמאָל זיך ווענינער געבויגען... איך בין אַריין אין דער מילך־שטראַססע; צווישען מיליאָנען, קליינע שטערנדליך —

— אונ?

— אָלץ דער מארך־ביין!... מען האָט מיך בעקאַנט געמאַכט מיט'ן באַמבוס

און ארויסגעווארפען פון — הימעל!

— און דיין פאטער, דער שטאלצער שלאסס־העדר?

— ער האט עס נישט אויסגעהאלטען און האט מיר א גרויסע ירושה געלאזט; איך האב מיר געקאנט פאר זיך אליין א קליינעם הימעל מאכען...

— האסט עס נישט געטהון?

— ניין, איך האב איין אנדערע ליידענשאפט געהאט. איך האב געוואלט, וואס אללע, אייגענטליך, וויללען, אנדערע זאללען אהגליך זיין צו מיר; מען זאלל זיך אויפהערען בוקקען.

— א געפעהרליכע ליידענשאפט...

— איך האב איינגעקויפט עססענווארג און קליידער, געאפענט די טהירען פון שלאסס און אויסגערופען אויפ'ן לאנד: ווער עס וויל, זאלל קוממען נעהמען וואס ער וויל...נור א בעדינג האב איך געשטעלט: קיינער טהאר נישט דאנקען. ווער עס וועט עס טהון, וועט מוזען בעצאהלען...

— פיעל האבען געקאנט?

— ווענינ דאך מיט דער צייט איז די צאהל פון נישט דאנקענדיגע געוואק־סען, גראססער געווארען, נור מיט דער צייט האט מען מיך — — —

— ארעטירט?

— ניין; אין דולל־הויז געשיקט...

— ריכטיג, אלס פערשווענדער...

— אז איך בין ארויס פון דולל־הויז, איז פון מיין ירושה קיין צייכען געבלי־בען... פריינד און בעקאנטע האבען זיך בעמיהט; שולדען האבען זיך בעוויזען, דאס אויפהאלטען אין קאניגליכען דולל־הויז, איז גענוג טהייער...

„געה ארבייטען" האט מען מיר ביים ארויסלאזען געזאגט...

— און דאס איז, נאטירליך, דעם געוועזענעם מיניסטער נישט געפאללען.

— אימגעגענטהייל, נאך אזוי פיעל רוהען האב איך געבענקט נאך ארבייט... נור אויסבעטלען זי האב איך נישט געקאנט... בעטלען און בוקקען זיך איז מיר שוין אונמאגליך געווארען...

— דער גאסט שווייגט א ווילע און דער פאקיר פראגט:

— ווילסט, איך זאלל דיך אויסלערנען?

— דאס, — אנטפערט שטאלץ דער גאסט, — וועסט דו נישט קאננען; הונגער און דארשט האבען עס נישט געקאנט... נור דאס לעבען איז מיר שוין איבער־דריססיג...

— ווילסט איך זאָלל דיך דערפון בעפרייען?...

— אָה, ניין! צו דעם דארף מען נישט דיין הילף... דאָס ערשטע בעסטע וואססער, די ערשט׳ע בעסטע צווייג... זיי וואָלט איך זאָגאר נישט געדאַרפט קיין מעשיות צו פערציילען...

— וואָס דענן?

— איך גלויב, פּאַקיער, — יעדער מענש האָט זיין גלויבען, דאָס איז דער פּאַרעס, מיט וועלכען די גאָטער בינדען אונז צו צום לעבען — איך גלויב, אז עס וועט קומען אמאָל אַ צייט פון גראַדע מענשען, מיט האַרטע מאַרך־ביינער; פון מענשען, וואָס וועללען נישט וועללען און נישט קאָננען זיך בויגען... איך וויל עס דער־לעבען!

— אזוי לאַנג לעבען ווילסט דו?

— ניין... פאר דעם שפּעטרן גליק, וואָלט איך אַזוי פיעל נישט געצאָהלט... שלאָפען וויל איך, איבערשלאָפען!...

דו קאָנסט עס! שלאָף מיך איין, פּאַקיער!...

דער פּאַקיער שווייגט.

— ווילסט דיין וואָרט נישט האַלטען? פראַגט דער גאַסט.

— נישט דאָס, — אָנטפערט דער פּאַקיער, — איך קלער נור, ווער דיך וועט וועקקען? איך נישט, מיינע קינדער און קינדס־קינדער אויך נישט... ווער וועט דיך געדענקען?

— שרעק נישט... מיך וועט וועקקען די צייט; גאַר שטילל וועט זי נישט קומען!

משיח׳ס צייטען.

אזוי ווי אין אַללע יודישע שטאָדט און שטאָדטליך אין גאַליציען, איז אויך געוועזען אין דער קהלה. וואו מיינע עלטערן האָבען געוואוינט — אַ משוגענער.

ווי געוואָהנליך האָט דער משוגענער פאַר קיינעם נישט קיין מורא געהאַט, נישט פאַר קהל, נישט פאַר׳ן רב און דינים, אפילו נישט פאַר דעם באָדער מיט׳ן קברות־יוד, פאַר וועלכע די גראָסטע גבירים שרעקען זיך. פאַר דאָס האָט דאָס גאַנצע שטאָדטיל, גאַנץ קהל מיט דעם גאַנצען כלי־קדש, מיט׳ן באָדער און מיט׳ן קברות־יוד, געציטערט פאַר דעם משוגענעם און פערמאַכט פאַר איהם מהיר און מתויער. און איבוואָהל דער אָרימער משוגענער האָט קיינעם נישט

גערעדט קיין שלעכט ווארט, קיינעם נישט געריהרט מיט׳ן מינדסטען פינגער; האבען אויף איהם אללע געשריגען, מאנכע געשלאגען און די גאססען-יונגען פלעגען איהם נאכווארפען בלאטע און שטיינער.

איך האב תמיד רחמנות געהאט אויף דעם משוגענעם. עס האט מיך עפים צו איהם געצויגען, איך האב מיט איהם געוואלט רעדען, איהם טרייסטען, א גלעט טהון; נור צוגעהען צו איהם איז געווען אונמעגליך; איך וואלט בעקוממען א טהייל פון דער בלאטע און די שטיינער, מיט וועלכע מען פלעגט איהן באמבארדירען. איך בין געווען א יונג קינד, איך האב געטראגען א פיינען אנצוג פון לעמבערג אדער פון קראקא; און האב מיר אבגעהיטען מיינע פלייצעס פון שטיינער און מיין אנצוג פון בלאטע, און זיך געהאלטען פון וויטענס.

דאס שטאדטיל, וואו מיינע אלטערן האבען געוואוינט און איך האב פערלעבט מיינע קינדער-יאהרען אין אנציגע פון לעמבערגער און קראקאווער שניידער, איז געווען א פעסטונג, ארום-געצוימט מיט גריבער, וואססער, וואלען און הויכע מויערן. אויף די מויערן זענען געשטאנען ארמאטען און זעלנער מיט ביקסען האבען זיי געהיט, מארשירענדיג אויף און אב ערנסט און שווייגענדיג. קוים איז נור צוגעפאללען די נאכט, האט מען אויפגעהויבען די אייזערנע בריק איבער׳ן וואססער, פערשלאססען אללע טויערן און אבגעריסען דאס שטאטיל פון דער רעשט וועלט ביז אין דער פריה. ביי יעדען פערמאכטען טהויער איז געשטאנען א וואך, בעוואפענט פון קאפף ביז פוס.

ערשט נישט לאנג, ביי טאג, זענען מיר אללע פריי געוועזען, מען האט געמעגט געהן ארום און אריין, נישט אנגעפרעגט צו׳ערשט ביים פלאץ-מאיאר; מען האט זיך אויך געמעגט באדען אין טייך אונטער דער שטאדט, אפילו זיך אויסציעהען אויף דער גרינער לאנקע ביים טייך און קוקען אין הימעל אריין, אדער וויט ערגיץ אין דער וועלט אריין, ווי איינער האט געוואלט. קיינער האט נישט פאר דעם קיין שלעכט ווארט גערעדט. איז עמיץ אפילו נישט צוריק-געקוממען, האט מען אויף איהם נישט געפרעגט. נור ביי נאכט, האט מען געוואלט, זאלל זיין שטיל אין שטאדטיל, מען זאלל זיך נישט ארום-און נישט אריין דרייען. — „א גליק", פלעג איך דעמאלט קלערען ביי מיר, „וואס מען לאזט אונז חאטש אריין די לבנה"...

און אזוי לאנג איך וועל לעבען, וועל איך נישט פערגעססען דען „בין-השמשות", דאס צופאלען פון דער נאכט. צוזאמען מיט דעם אבענדליכען שאטען פערשפרייט זיך א שווער איבער דעם גאנצען שטאטיל, מענשען און הייזער ווערען פלוצלינג ווי קלענער, ווי איינגעהויקערטער. מען ציהט די בריק, די אייזערנע קייטען רייבען זיך אן די אונגעהייערע בלאקען; דאס אייזערנע קראצען, די הארטע אבגעריסענע טאנער פאהרען דורך די ביינער. דערנאך גאלט צו א טהויער נאך א טהויער. יעדען אבענד געשיהט דאס זעלבע און דאך ציטערן יעדעס מאל די פיס אונטער דעם

מענש, אַ שטומפּיגע מידקייט לעגט זיך אויף אַללע פּנימער, אַללע אויגען לעשען זיך אויס ווי ביי טויטע, די ברעטען פֿאַלען אַראָב ווי בלייערנע, דאָס האַרץ בלייבט שטיל אונ מען אָטהעמט קוים. דערנאָך הייבט אָן דער פּאַטרול צו קורסירען אין די גאַסען, עס קלאַפּען די נאַבגעלאָזטע שווערטער אונ די גרויסע וואַססער־שטיעפּעל, די באַגנעטען בלישציען אונ מען שרייט: „ווער־דאַ?" אויף דעם מוז מען אָנפּערן: „אַ היימישער, איין איינענער!" אַז נישט, ווייס גאָט צו וואָס עס קאָן קומען. מאַנכע פֿלעגען זיך שוין בעסער פֿערמאַכען אונטער שלאָס אונ ריעגעל, זיי האָבען מורא, זיך אפילו אַרויס־צו־ווייזען אויף דער גאַס...

איינמאָל האָט זיך מיר געמאַכט אַ צופֿאַל: איך האָב מיך געבאָדען אונטער דער שטאָדט, איך האָב מיך פֿערקוקט צו פֿערטראַכט, צו גלאַט אַזוי פֿער־געססען, אַז נאָך טאָג געהט נאַכט; פּליצלינג זעה איך, ווי מען הייבט די בריק; עס שניידט אין די אויערן, עס פֿאַללען צו די טהירען, עס קנאַקט אונ שלאָגט זיך אָב מיר אין האַרץ. פֿערפֿאַללען? איך מוז שוין בלייבען איבער נאַכט אונטער דער שטאָדט... אונ אַ וואונדע־ליבע זאַך, ליגענדיג אין דער היים, אין וואַרימען בעט, פֿלעגט זיך מיר נאַכט אויף נאַכט חלומען פֿון דער פֿרייער וועלט אויסער דער פֿעסטונג; אונ דאָס ערשטע מאָל, אַז מיין חלום איז מקוים געוואָרען, איז מיך בע־בעפֿאַללען אַ שרעק. עס האָט זיך אָנגעהויבען דער בעוואוסטער שטרייט צווישען קאָפּף אונ האַרץ. דער קאָפּף האָט גערופֿען: רוהיג, נעמיס אויך אַמאָל די ריינע פֿרייע לופֿט, דען אויסגעשטערנטען פֿרייען הימעל. אונ דאָס האַרץ האָט זיך גע־טהון זיינס, געוואָרפֿען זיך אונ געצאַפּעלט, צום אַרויס־שפּרינגען. דערנאָך האָט זיך מיר אויפגעהויבען ווי אַ דונסט, ווי אַ נעבעל פֿון שווערען האַרץ אונ איז מיר געשטיגען אין קאָפּף אַריין. דער פֿרייער געדאַנק איז געוואָרען טונקעל אונ טונקלער אונ איז באַלד אונטערגעגאַנגען אונטער דעם וואָלקען. עס האָט מיר אָנגעהויבען צו קלינגען אין די אויערן אונ צו פֿינקלען אין די אויגען. מיט יעדען לייכטען גערויש, פֿון יעדען לייכטען שאָטען פֿון אַ צווייג, פֿון קלענסטען גראָזיל, האָט זיך מיר אַריין־געזאַפּט דורך די אויגען ווי דורך די אויערן אַ מין שוידער, אַ שרעק, וואָס האָט מיך געוואָרפֿען אויף דער ערד!

איך האָב בעהאַלטען דאָס פּנים אין זאַנד...

צו איך בין געשלאָפֿען צו ניין אונ ווי לאַנג איך בין אַזוי געלעגען, אָסור אויב איך ווייס! נור פּליצלינג האָב איך דערהאָרט, אַז מען אָטעמט נאָהנט נעבען מיר. איך שפּרינג אויף. איך בין נישט אַליין. צוויי גוט בעקאַנטע, טיעפֿע, שוואַרצע אויגען קוקען אויף מיר האַרציג אונ געטריי.

עס איז געווען דער משוגענער.

— וואס טהוסט דוא דא? — פראג איך מיט א דומפּיגער שטימע.

— איך שלאף קיינמאל נישט אין שטאדט! — אנטפערט ער מיר טרויעריג, אונ דער בליק זיינער איז אזוי ווייך, די שטימע אזוי ברידערליך, אז איך קום צו מיר אין גאנצען אונ פערגעס מיין שרעק.

אמאל, דערמאן איך מיך פלוצלינג, פלעגט מען האלטען משוגעים פאר נביאים — אין די מארגענלאנדער איז דאס נאך ביז היינט — אונ איך פראג מיך: צו איז ער נישט ווירקליך איינער פון זיי? צו יאגט מען איהם נישט ווי א נביא? צו ווארפט מען איהם נישט נאך קיין שטיינער ווי א נביא? צו לייכטען איהם נישט די אויגען ווי די שטערן? צו קלינגט נישט זיין שטימע ווי די פיינסטע הארפע? צו ליגט נישט אין איהם דער שמערץ פאר אללע, דאס ליידען פאר'ן גאנצען דור? אפשר ווייסט ער טאקי אויך, וואס שפּעטער וועט זיין?...

איך פרוור אונ הייב אן צו פראגען אונ ער אנטפערט מיר אזוי שטיל, אזוי זיס, אז עס דאכט זיך מיר טהייל מאל, אז עס איז נור א חלום, א זיסער חלום פון א זוממער-נאכט אויף יענער זייט פעסטונג.

— דו גלויבסט אין משיח'ס צייטען? — פראג איך איהם.

— נעווים! אנטפערט ער שטיל אונ זיכער — משיח מוז קוממען!

— ער מוז?!

— גאנץ זיכער! אללע ווארטען אויף איהם, אפילו הימעל אונ ערד ווארטען! ווען נישט, וואלט זיך נישט קיינעם געגלוסט צו לעבען, צו טהון די האנד אין קאלט וואססער... אונ, אויב מען לעבט אונ מען טהוט, גליך מען וויל ל לעבען, איז א סימן, אז אללע פיהלען, אז משיח קומט, אז ער מוז קוממען, אז ער איז שוין אין וועג...

— צו איז אמת — פראג איך ווייטער — אז פריהער וועללען זיין שרעקליכע מלחמות; איבער פאלשע משיח'ען, די מענשען וועללען זיך ארום-רייסען ווי ווילדע חיות, די ערד וועט אנגעזאפט ווערען מיט בלוט; טייכער בלוט, וועללען פליעסען פון מזרח קיין מערב אונ פון דרום קיין צפון, אללע חיות, בהמות וועללען טרינקען מענשען-בלוט; אללע פעלדער, אללע גאטנער, אללע טראקטען אונ אללע וועגען וועללען פערגאסען ווערען מיט מענשען בלוט... אונ אין מיטען דער ציים פון בלוטיגען מבול וועט זיך ערשט בעווייזען דער אמת'ר משיח, דער רעכטער... איז דאס אמת?

— אמת!

— אונ מען וועט איהן דערקענען?

— יעדער וועט איהן דערקענען. עס וועט קיינער נישט האבען קיין טעות, ער וועט זיין משיח מיט יעדער מינע, מיט יעדען ווארט, מיט יעדען בליק. ער

וועט נישט האָבן קיין חלות, ער וועט נישט רייטן אויף קיין פערד און אַ שווערט וועט איהם נישט הענגען אויף די לענדען...

— וואָס דען?

— פליגעל וועט ער האָבן... משיח וועט האָבן פליגעל און אַלע וועלען דערנאָך בעקומען פליגעל. עס וועט זיין אַזוי: פליצלינג וועט געבוירען ווערען אַ קינד מיט פליגעל, דערנאָך — אַ צווייטס, אַ דריטס און אַזוי וועט עס שוין געהן כסדר... פריהער וועלען זיך די מענשען דערשרעקען, דערנאָך וועט מען זיך צוגעוואוינען, ביז עס וועט אַרויס־קומען אַ גאַנץ דור מיט פליגעל; אַ דור, וואָס וועט זיך נישט מעהר וועלגערן אין דער בלאָטע און וועט זיך נישט מעהר רייסען איבער אַ פרנסה־וואָרמיל...

לאַנג נאָך האָט ער אַזוי גערעדט; נור איך האָב איהם אויפגעהערט צו פערשטעהן. זיין שטימע איז דאָך געווען אַזוי אומיטיג־זיס, אַז איך האָב זי איינגעזאַפט אין מיר ווי אַ שוואָם. אַז ער האָט אויפגעהערט צו רעדען, האָט שוין געטאָגט, מען האָט שוין די טויערן געעפענט און די בריק אַראָב־געלאָזט...

זייט יענער נאַכט אויסער דער פעסטונג איז מיר דאָס לעבען אין איהר נאָך שווערער, נאָך אונערטרעגליכער געוואָרען. די אַלטע מויערן, די קראַצענדיגע אויפגעצויגענע בריק, די אייזערנע טויערן, די וואַרטען און פאַטרולען, דער הייזעריג־צאָרניגער: „ווער־דאַ?", דער אונטערטהעניג־פאַלשער: „אַ היימישער, איין אייגענער!"; דאָס אייביגע ציטטערן פון די לייטיגע פנימער, די איבערגעשראָקענע האַלבפערלאָשענע אויגען, דער מאַרק מיט די פערבלאָנקיטע ציטעריג־פוילע שאָטען, — דאָס אַלץ האָט זיך מיר געלעגט ווי אַ בליי אויף דער נשמה, נישט אָבצואָטמען, נישט פריי צו ווערען... עס האָט מיך אָנגעכאַפּט אַ האַרץ־ווייטאָג, עס האָט מיך דערגעגנומען אַ שרעקליכע באַנגשאַפט. און איך האָב בעשלאָססען, משיח'ן אַקעגען צו פאָהרען...

איך זעץ מיך אויף דען ערשטען בעסטען וואָגען, דער בעל־עגלה דרעהט זיך צו מיר איבער און פרעגט:

— וואו־אַהין?

— וואו דו ווילסט! — ענטפער איך — נור אַוועק, ווייט ווייט פון דאַנען!

— אויף ווי לאַנג?

— ווי לאַנג דאָס פערד וועט אויסהאַלטען!...

דער בעל־עגלה נעמט די לייצען אין האַנד און מיר פאָהרען.

מיר פאָהרען אַלץ ווייטער און ווייטער. אַנדערע פעלדער, אַנדערע וועלדער, אַנדערע דערפער, אַנדערע שטעדט, אַלסדינג אַנדערש: עס איז אָבער נאָר אַנדערש

פֿון אויבען, דער הויך איז שטאָנדיג דער זעלביגער. אז איך האָב מיך גוט איינגעקוקט, איז איבעראל אונ אויף אללעס געלעגען די זעלבע מרה־שחורה, יעדער מענשען־בליק איז געוועז ציטערדיג־פֿאלש, יעדער טאָן איבערגעבראָכען אונ שטאָלפעריג... אויף אללעס איז געלעגען א טרויריגער נעפעל, וואָס האָט פֿערשטעלט יעדען שיין אונ געלאָשען יעדע פֿרייד. אללעס איז געוועז צוזאַמען גערריקט אונ פֿערשטיקט. אונ איך שריי אַלץ אין איינעם: „ווייטער!"... איך הענג אָבער אָב פֿון בעל־עגלה אונ דער בעל־עגלה פֿון פֿערד... דאָס פֿערד וויל עססען אונ מיר מוזען זיך אָבשטעלען.

איך קום אין א קרעטשמע אריין. עס איז א גרויסע שטוב, איבערגעטהיילט אין דער העלפֿט מיט איין אלטער פֿאָרהאַנג, וואָס געהט פֿון איין וואַנד צו דער צווייטער. אין דער זייט פֿאָרהאַנג זיצען דריי מאָננער ביי א גרויסען טיש. זיי בעמערקען מיך נישט אונ איך האָב צייט, זיי צו בעטראַכטען. עס זענען דריי דורות. דער אַלטסטער איז גראָה ווי א טויב, דאָך זיצט ער גלייך אונ קוקט מיט שאַרפֿע אויגען אָהן בריללען אין א גרויס ספר, וואָס ליגט פֿאַר איהם אויף'ן טיש. דאָס אַלטע פּנים איז ערנסט, די אַלטע אויגען קוקען זיכער אונ דער אַלטער מענש מיט דעם ספר גיססען זיך צוזאַמען דורך דער ווייסער באָרד, וואָס האָט זיך צולעגט מיט איהרע זילבערנע עקקען אויף די בלעטער פֿונ'ם ספר. — נעבען איהם רעכטס זיצט א יונגערער, געוויסס א זוהן זיינער: דאָס זעלבע געזיכט, נור יונגער, ריהריווריינער, נערוועזער, סעקונדען־ווייז מיעדער אונ צעגאָססענער. ער קוקט אויך אין א ספר אריין, נור ער קוקט שוין אויף א בריל. דאָס ספר איז קלענער אונ ער האַלט עס נאָהנטער צו די אויגען, אָנגעשפּאַרט אויפ'ן ראַנד פֿונ'ם טיש. ער איז אין די מיטעללע יאָהרען; באָרד אונ פאות — האלב זילבערן. ער שאָקעלט זיך אַהין אונ צוריק, זיין גוף, דאַכט זיך, וויל זיך יעדעס מאָל אָברייסען פֿונ'ם ספר, נאָר דאָס ספר ציעהט איהן צו זיך צוריק. ער שאָקעלט זיך אונ די ליפּען ציטערן שטיל אבּאָל קוקען די אויגען אהין צום אַלטען; יענער דאָך בעמערקט עס נישט. — לינקס פֿונ'ם אַלטען זיצט דער יונגסטער, דאַכט זיך איין אייניקיל פֿונ'ם אַלטען א יונגער מאַן מי'ט שוואַרץ גלאַנצעדיגע האָהר אונ א ברעננענדיג צעוואָרפֿענעם בליק. ער קיקט אויך אין א ספר אריין, נאָר דאָס ספר איז קליין אונ ער האַלט עס נאָהנט צו די לעבעדיגע אויגען. גאַנץ אָפֿט רוקט ער עס אַוועק פֿון זיך, וואַרפֿט א בליק, אויסגעמישט פֿון שרעק אונ דרך־ארץ אויפ'ן אלטען, קוקט אַריבער צום פֿאָטער מיט א האַלב־איראָנישען שמייכעל אונ בייגט זיך איבער צו הערען, וואָס עס טהוט זיך אין יענער זייט פֿאָרהאַנג. אונ פֿון יענער זייט פֿאָרהאַנג האָרט זיך קרעכצען, גלייך עמיץ געהט דאָרט צו קינד...

איך וויל הוסטען, סען זאלל מיר בעמערקען. אין דער זעלבער מעמענט

פערבייגט זיך אַ שטיק פֿאָרהאַנג און עס בעווייזען זיך. צוויי פֿרויען. איינע איין אַלטע מיט אַ שאַרף ביינערדיג פּנים און שאַרפֿע אויגען, די צווייטע אַ יונגערע פֿרויא אין די מיטעלע יאָהרען מיט אַ ווייכער אָבגעשמאָלצען פּנים און אַ נישט זיכערן בליק. זיי שטעהען, קוקען צו די מאַננער און וואַרטען, מען זאָל זיי פֿראַגען. דער אַלטסטער בעמערקט זיי נישט. זיין נשמה האָט זיך צוזאַמען־געגאָסען מיט דער נשמה פֿון'ם ספר. דער מיטעלער בעמערקט די פֿרויען און קלערט ווי אַזוי דען פֿאָטער צו וועקען; דער יונגסטער שפּרינגט דערוויל אויף...

— מאַמע! באָבע! נו?...

זיין פֿאָטער שטעלט זיך אויף אונרוהיג, דער זיידע רוקט נור אַ ביסל אַוועק דאָס ספר און הייבט אויף די אויגען צו די פֿרויען.

— וואָס טהוט זי? — פֿראַגט וויטער דער יונגסטער מיט אַ ציטערדיגער שטימע.

— איבערגעקומען! ענפֿערט די אַלטע רוהיג.

— איבערגעקומען? איבערגעקומען? — שטאַממעלט דער יונגער.

— זאָגסט נישט, מאַמע, „מזל־טוב"? — פֿראַגט דער מיטלערער. דער אַלטער קלערט איבער און פֿראַגט:

— וואָס איז געשעהען? און ווען אפילו אַ מיידעל...

— ניין! — ענפֿערט ערשט אצינד די אַלטע — אפילו אַ יונגעל...

— אַ טויטס?

— ניין, עס לעבט! — ענפֿערט די אַלטע. אין דעם קול קליגגט דאָך נישט קיין פֿרייד,

אַ קריפּעל? אַ קאַליקע?

— צייכען האָט ער! אויף ביידע אַקסעל...

— וואָס פֿאַר אַ צייכען?

— פֿון פֿליגעל...

— פֿון פֿליגעל?

— יאָ, פֿון פֿליגעל, און זיי וואַקסען...

דער אַלטער בלייבט זיצען פֿערזאַגט, דער מיטעלער פֿערוואונדערט, דער יונגסטער נור שפּרינגט אונטער פֿאַר פֿרייד.

— וואויל, וואויל! זאָללען זיי וואַקסען, זאָלל פֿון זיי ווערען עכטע פֿליגעל, גרויסע, שטאַרקע פֿליגעל, וואויל, וואויל!

— וואָס איז די שמחה? — פֿראַגט דער מיטעלער.

— אַ שראָקליכע קאַליקע! — זיפֿצט דער אַלטער.

— פֿאַר וואָס? — פֿראַגט דאָס איניקיל.

— פֿליגעל — ענפֿערט דער אַלטער שטרענג — הייבען אין דער הייך...

מיט פליגעל קאָנן מען זיך נישט דערהאַלטען אויף דער ערד.

— אַ וויכטיגע זאַך! מאַכט דאָס אייניקיל טראַצינ — איז מען פּטור דאָס מושב, וואַלגערט מען זיך נישט אין דער בלאָטע, לעבט מען אין דער הייך... צו איז דען דער הימעל נישט שענער פון דער ערד?

דער אַלטער ווערט בלאַס און דער מיטעלער נעמט דאָס וואָרט:

— נאַריש קינד! פון וואָס קאָנן מען לעבען אין דער הייך? לופט שלינגען איז ווענינ... אין דער הייך איז נישט דאָ צו דינגען קיין קרעטשמע, אין דער הייך קאָנן מען נישט איבערנעהמען קיין „פּאָדריאַד"... אין דער הייך האָט מען אפילו נישט ביי וועמען אַ האָזון-פּעלעביל צו קויפען... אין דער הייך...

דער אַלטער שלאָגט איהם איבער:

— אין דער הייך — זאָגט ער פעסט און האַרט ווי אייזען — איז נישט דאָ קיין שוהל, קיין בית המדרש, קיין קלויז צום דאַווינען, צום לערנען; אין דער הייך איז נישט דאָ קיין שטעג, אויסגעטרעטען פון קדמונים! אין דער הייך בלאָנקעט מען זיך, בלאָנ־דזעט מען, ווייל מען ווייסט נישט דען וועג... מען איז טאַקי אַ פרייער פוינעל, נור וועה דעם פרייען פוינעל, אז עס בעפאַלט איהן אַ ספק, אַ מרה־שחורה!...

— ווי הייסט? — שפּרינגט אויף דער יונגסטער מיט הייס בלוט און ברענענ־דיגע אויגען.

ליידער קומט ער נישט צום וואָרט, די באַבע האַקט איבער:

— נאַרישע מאַנסבילען! — מאַכט זי — וועגען וואָס זיי קלערען... און דער רב? צו וועט איהם דער רב לאָזען מל'ע זיין? צו וועט ער לאָזען אַ ברכה מאַכען איבער אַ קינד מיט פליגעל?...

איך גיב מיך אַ חאַפּ אויף. מיין איבערנאַכטיגען אויסער דער שטאָדט, די נסיעה און דאָס קינד מיט די פליגעל זיינען נור אַ חלום געוועזן. —

די לְבָנָה פֶערְצֶעהלט:

— מיער פון קוקען אויף ווייסען מארמאר אונ אויערם ווייסע גאסס-בעלייכטונג, האב איך מיך אוועק געדרעהט אונ געווארפען א בליק אויף איין אונטערגאססם.

פון איין איבערגעבויגען הייזעל געהט ארוים א בארוויס יונגעל, שלעכט גע-קליידט (די שמאטעס האלטען זיך אויפ׳ן קוים) אונ געגענאיבער, פון א צווייט הויז, כמעט א מפולת, קומט אויך ארוים אזא יונגעל.

קוים זעננען זיי, איינער צום צווייטען צוגעקוממען, האב איך שוין נישט געוואוסט, וועלכער עס איז ארוים פון וועלכען הויז.ביידע אויסגעדארט, מיט ברע-נענדיגע אויגען, ביידע ציטטערן פאר קאלט, אפשר פאר הונגער אויך.

איך האר ווי זיי שמועסען.

— פארטיג?

— אונ דו?

— אויך!

— האסט געגעססען?

— ניין... דער טאטע האט נישט געברענגט.

— מיינער — קראנק; די מאמע וויינט...

— געה׳מיר?

— בעססער לויפען... ס׳אי׳ קאלט...

— נו!

זיי לויפען פייל פון בויגען אין שטאדט אריין.

איך קוק זיי נאך.

ביי׳ן איינעם פון די שאנסטע הייזער שטעללען זיי זיך אב.

— זעהסט! מיין פעטערס הויז! מאכט איינער שטאלץ.

דער צווייטער ווייזט אויף א הויז געגענאיבער:

— דאס איז מ י י ן פעטטערס!

— מיין פעטטער האט מען אבער געברענגט איין אראביש פערד׳ל פאר 16 טויזענד!

— מיינער האט א קארעטע מיט 4 פערד ווי די לייבען!

— מיינער האט אפשר טויזענד דארפער!

— מיינער — אפשר הונדערט שטאדט!

— שוטה! ביי מיין פעטטער זיינגען די מעביל פון גאָלד!

— בהמה! ביי מיין פעטטער — סאַמע ברילאַנטען!

— אָבער מיין מוהמע מיט איהרע פערפומען! די נאָז רייסט עס אויף!

— אַ וואָ! מיין מוהמע געהט אַללע טאָג אין טעאַטר אריין...

— אונ אַז מיין פעטטער שפּיעלט יעדע נאַכט אין קאַרטען — האַ?

זיי האָבען זיך לאַנג געשפּאַרט אונ שיער נישט געפאַללען זיך אין די האָהר אריין...

איינער איז דאָך פריהער אָבגעשטאַננען.

— קאַלט, טאַכט ער מיט אַ ציטטער.

דער צווייטער שטעהט אויך אָב:

— איך בין זעהר הונגעריג, זאָגט ער, עס נאָגט מיך! קלינג אָן ביי דיין פעטטער...

— ניין — אָנטפערט יענער דערשראָקקען — ער האָט אָנגעזאָגט דעם שווייצער, ער זאָלל מיר האַנד אונ פיס צערברעכען!

— מיין פעטטער — דאָס זעלבע! — אָנטפערט דער צווייטער.

די לאָזען ביידע טרויעריג אַראָב די קאָפּ.

— געה'מיר?

— בעססער לויפען...

אונ אויפ'ן וועג:

— מאָרגען ביי נאַכט נאָך אַ מאָל...

— יאָ... איבערלויפען... איך וועלל געבען אַ סימן... איך וועלל אַ קריי טהון ווי אַ האָהן...

— ... איך וועלל דיר אָנטפערן מיט אַ מיאַוק פון אַ קאַטץ.

— גוט...

די זעננען מיר פערשווינדען געוואָרען.

דרייַ מָאל גֶערוּפֶען.

(איבערזעטצט פון אַ גאַר אַלטען, נישט געענדיגטען כתב־יד).

1.

איך בין דעמאָלט געשטאַנגען אין פעלד, וויים פון בגדד, וואו איך בין געבוי־רען געוואָרען און מיין פאָטערס הויז איז געשטאַנגען...

איך זעה זי דאָך, די שטאָדט, פון וויטען... איהרע טויזענדטער ליכטליך שניידען זיך דורך דעם שווערען, פייכטען נעפעל און קוקען אויף מיר, ווי טויזענדער אויגען, פערפולטע, מיט רחמנות מיט זאָרג...

טרויעריג שווימט אויך איבער מיין קאָפף די לבנה...

זי האָט אויך רחמנות אויף מיר, אויף אַ קליין שוואַך יונגעל, וואָס האָט זיך וויים פערבלאָנקיט פון דער היים, איינער אַלליין אויפ'ן פרייען פעלד, וואו עס קאָנן איהם אַ גזלן, אַ חיה רעה טרעפפען!

אַנדערש מיר קוקען די שטערנדליך! דאָס שמייכעלט צו מיר דער הימעל מיט מיליאָנען פרייליכע אויגען. דער הימעל ווייסט, אַז איך בין נישט פעראירט, נישט פון דער שטאָדט, נישט פון טאַטענס הויז; אַז איך ווייס, וואו איך בין, וואו אהין איך געה און וואָס איך מוז טהון!

איך מוז אַרויף אויפ'ן שפיץ טהורם, איך מוז וויססען דען אמת! —
אַזוי האָט מען מיך אין חלום געהייסען!

וואונדערליכע מעשיות דערצאָהלט מען וועגען דעם טהורם; איינע שאָנער פאַר דער צווייטער.

טהייל זאָגען, אַז דאָ איז אַמאָל געשטאַנען אַ שטאָדט און אַ פעסטונג; אַ שטאָדט אַ גרויסע, נאָך גרעססער אַלס בגדד, און אַ פעסטונג, וואָס האָט גע וואָר־פען זיך דיקקען, שווערען שאָטטען פון איהרע מויערען איבער שטאָדט און לאַנדער...

דער טהורם איז געשטאַנגען אין דער מיטט פעסטונג, און ביים שפיץ פון טהורם איז געזעסען אַ באַלקאָן, אויף וועלכען עס איז אַרומגעגאַנגען אַ וואַך.

איינמאָל האָט זיך אַ פיינד פערגנב'עט צו דער פעסטונג, און דער וואַכטער איז געשלאָפען און האָט נישט בעמערקט; קיין סיגנאַל געגעבען, דאָס פאָלק נישט

געוועקט! דער שונא האָט איינגענומען די שטאָדט, אויסגעקוילעט דאָס פאָלק, איינגעוואָרפען די פעסטונג.... צום וועכטערס שטראָף איז דער טהורם געבליבען... נאכט פאר נאכט געהט ער ארום אין דער הייף, ביז ער ווערט מיעד, שלאָפט איין, און,חאפט זיך אויף און זעהט ווי מען קוילעט זיינע ברידער. דאן לאָזט ער ארויס א שרעקליך געשריי און ווארפט זיך אראָב פון טהורם... דערנאָך קוממען שדים, נעהמען איהן צו און שטעללען איהן ביי דער נאכט צוריק ארויף אויפ'ן טהורם....

אנדערע זאָגען, אז עס איז געוועזען א טהורם פאר שטערנזעהער; פאר אזוינע כשוף-מאַכער, וואָס האָבען מיט אָפפענע אויגען געקוקט אין הימעל אריין און ארויסגעלעזען יערענס גזר־דין. און יעדען. פאר קליין געלד. געזאָגט, וואָס עס איז איהם בעשעט

ווער עס האָט געהערט, געגלויבט, און, אויב א שלעכטער פסק, תשובה געטהון, מה טוב; אָדער ער איז געשטאָרבען א בעל־תשובה, אָדער מען האָט איהם פראָלאָנגיערט נאָך אויף א צייט; ווער עס האָט נישט געגלייבט האָט טאַקי א מאוס' סוף געהאט...

איינמאָל האָבען די מכשפים געשיקט א שליח מיוחד מודיע זיין דעם כליף, אז זיין צייט איז געקומען, אז מען רופט איהם אויף יענער וועלט... זיי האָבען מורא געהאַט, ער זאָלל נישט שטאַרבען אָהן א צוואה, ווענען ער גיט איבער ד' קרוין... די 1000 זיהן פון עטליכע הונדערט ווייבער זאָללען נישט צעררייסען די מלוכה ווי איין אלטען מאַנטעל...

דער פרומער כליף האָט געגלויבט. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער געפאַסט, אָבגערייניגט די נשמה פון זינד, צוטהיילט די מלוכה בשלום צווישען אללע פרומע קינדער, און, מוכן ומזומן לחיי עולם הבא, האָט ער געהייסען אויסקוילען אללע מכשפים; אָהן זיי וויל ער זיך אין גן עדן נישט ווייזען; אָהן זיי וועט ער דאָרט נישט קעננען קיין מויל עפענען. ער קענן זיך בלאמירט מאַכען מיט וואָס עס איז פאר נאררישקייט...

נאָכען טוידט האָט מען דען כליף געקריינט מיט'ן נאָמען „חכם". אזוי רופט מען איהן אין אללע געשיכטע־ביכער ביז היינט, נור דער טהורם פאר שטערנזעהער איז לעער געבליבען ביז'ן היינטיגען טאָג...

די מכשפים, וואָס מען האָט נישט געקוילעט, זענען אנטלאָפען אין מדבר אריין; און מענשען און קליפען לעבען, נישט וויסענדיג, וואָס מאָרגען וועט זיין... זעלטען איינער טהוט תשובה פאר'ן טויט....

נאָך אנדערע זאָגען, אז דאָס, וואָס אויבען איז געשטאַנען איז „נישט געשטויגען, נישט געפלויגען". דען אמת ווייסען זיי...

דאָ ליגט נמרוד, דער גרויסער יעגער נמרוד, בעגראָבען... דער גרויסער יעגער נמרוד, פון וועלכען מען רעדט אין בראשית, פאר וועלכען א וועלט האָט געציטערט!

אז ער האָט דערפיהלט, אז עס געהט זיין עקק, האָט ער זיך איינגעשפאַרט, ער מוז שטאַרבען שטעהענדיג אויף די פיס. ער האָט נאָך געחאַפּט א שטיינערנעם טהורם אונ אָנטהון ווי א קיווער אויפ'ן קאָפּף, מען זאָלל איהן אין הימעל דערזעהען! מען זאָלל זעהען, ווי נמרוד שטאַרבט, שטעהענדיג אויף די פיס, אַך, פחד!

שטעהענדיג, איז ער ווירקליך געשטאָרבען, דאָס לייב איז פערשטיינערט געוואָרען אונ האָט אָנגעהויבען איינזינקען אין דער טיעף.

טויזענדער יאָהר זינקט ער שוין אונ דער קיווער שטעהט נאָך איבער דער ערד!

מאָדליך אונ יונגע ווייבליך דערצאָהלען פון טהורם נאָך א שאָנערע מעשה... א בת מלכה שלאָפט אין טהורם... א גאָלדענע שטוב איז דאָרט פערהאַנן, א גאָלדען בעט שטעהט אין שטוב, אונ א גאָלדענע בת מלכה שלאָפט אין גאָלדענעם בעט.

א כשוף האָט מען איהר אָנגעטהון, ווייל זי האָט קיין אַלטען מאַן, וואָס טאַטע-מאַמע האָבען איהר געגעבען, נישט געוואָלט... פון ליעבע, ריינער ליעבע, האָט זיך איהר געחלומט!

אונ שלאָפען וועט זי אַזוי לאַנג, ביז איהר אויסלייזער וועט קומען, דאָס וועט זיין א פרישער, אונשולדיגער יונגער מאַן מיט אויגען ווי ברילאַנטען אונ א גבורה פון א ריעז...

ער וועט אַרויפגעהן, וועט זי דערזעהען אונ צוריהרען זיך צו איהרע ליפּען אַזוי אונשולדיג ווי א ברודער, וואָס קושט זיין אייגענע שוועסטער...

פון דעם ריינעם קוש וועט זי זיך אויפחאַפּען... דער כשוף וועט פערשווינדען, מען וועט א חופה שטעללען, א סעודה וועט זיין אונ נדן וועט דאָס פאָלק בעקוממען — אחשורוש'עס מלוכה!

נעה ווייס!

צו איז דאָס אַלץ אויסגעטראַכט אונ דער טהורם איז לעער?

מיין רבי, יוסיל דער פלוסוף זאָגט: הבל הבלים... נאַראָנים פערציילען, נאַראָנים גלייבען!

מיין חבר שמעיה, דער בטלן, מיינט, אז די מעשה'ליך זענגען נור שאָלען, וואָס האָבען אינגערוויינינג אין זיך א בעהאַלטענער אמת... מען דאַרף נור קאָנגען

אָפּפֿענען די שאָל, וועט שוין דאָס קאַנדיל־אמת אַרויס...

. . . .

דאָס האַרץ בײַ מיר קלאַפּט, די פֿיס וואַקלען זיך... איך וויל אַרויף אויפֿ'ן טהורם, איך מוז! נאָך קינדווייז איז דער טהורם מיין פֿערלאַנג, מיין חלום געווע־זען... איך טראַכט פֿון איהם, זיצענדיג בײַם ספר בײַ טאָג, ליגענדיג מיט אָפֿענע אויגען בײַ נאַכט...

עס רופֿט מיך, עס ציהט מיך... איך וויל, איך מוז!

„איך וויל און איך מוז!" צווייזייטיג איז אַלץ! צווישען מיר און דעם טהורם וועבט זיך אַ געהיימער פֿאָדעם. ער וועבט זיך יעדע רגע דיקקער און קיר־צער... און — אַז דער טהורם שטעהט, מוז איך צו'ן איהם געהן...

ער וויל נישט; איך קאָנן וועללען, — מוז איך!

וואָס דען שרעק איך מיך?

אויפֿ'ן ערשטען שטאָק...

איין אונגעהייער צימער, נור לעער, פֿינסטער... אַ פֿענסטער אין וואַנד... דורכ'ן פֿענסטער פֿאַלט פֿון דרויסען אַריין אַ בונדט ליכט און באַלייכט די טרעפּ געגענאיבער: די טרעפּ, וואָס פֿיהרען האָבער אַרויף...

אַלץ אַרום איז פֿינסטער, ליכטיג זעננען נור די טרעפּ...

לעער! איך געה אַרום און שלאָג מיר אין גאָר נישט אָן, קיינער שטעהט מיר נישט אין וועג; אויסער די וואַנד... קאַלטע, פֿייכטע, גליטשיגע וואַנד... וואַנד האַרטע, פֿעסטע... אָהן אַ ריץ, אָהן אַ מינדסטען שפּאַלט... נישט קיין נאָגעל אַריינצושטעקקען...

איך געה צום פֿענסטער... גרויס איז עס און ברייט. איך קוק אַרויס און זעה מעהר אַלס פֿריהער, ווענן איך בין אונטען געשטאַנען... גרעססער און ברייטער איז דאָס פֿעלד מיט די זאַנגען, צווישען וועלכע איך בין געשטאַנען...

און זיי ריהרען זיך, די זאַנגען, שאָקלען מיר צו מיט די קאָפּ...

וואָס האָט איהר מיר צו זאָגען, זאַנגען? וואָס ניקט איהר מיר צו מיט די קעפּ? און אפֿשר נישט איהר שאָקקעלט איך, נור אַ לייכט ווינטעל בלאָזט און בייגט איך רעכטס און לינקס?

מיך טרייבט אויך עפּיס, נור נישט אין די זייטען... אַרויף טרייבט עס, אַרויף און אַרויף...

וואָס איז דאָס, וואָס בעוועגט אונז, וואָס שאָקקעלט מיט אונז, וואָס יאָגט אונז?

נישט איהר ווייסט, נישט איך... נישט מיר ו ע ל ל ע ן ווייסען!

ווי שטעהען שוין די זאנגען... צו האב איך זיי איבערגעשראָקקען?

אָט זעה איך פון ווייטען מיין שטאָרט, מיין בגדר... איך דערקענן צווישען די הייזער אונזער הויז...

דער טאַטע איז שוין אַהיים געקוממען... געוויסס... ער וואַשט זיך אונ עסט זיין אָבענדברויט... די מאַמע זיצט איהם געגענאיבער... לעזט איהם פון די אויגען, צו עס שמעקט איהם... צו געזונד זאָלל איהם זיין, ציטטערן איהרע ליפּ-פען... מיין קליין שוועסטערל, מיין שאָן שוועסטערל, גראַבעלט זיך אויפ׳ן טאַטענס קניע, אונ בלייבט פערוואונדערט, וואָס איך בין נישט דאָ אונ העלף איהר נישט, ווי יעדעס מאָל... דער טאַטע ווערט אויך אונרוהיג... נאָכ׳ן ערשטען ביס-סען פראָגט ער שוין אויף מיר... ער דערמאָנט מיין נאָמען... דאָס איז גענוג, די מאַמע זאָלל זיך רייטלען פאַר נחת... ער זיצט דאָרט אונ לערנט... ער לערנט צו-זאַממען מיט שמעיה בטלן ביי יוסיל פילוסוף... אַח, זי זאָלל וויססען, ווי זאָללען וויססען, וואו איך בין אַצונד!

איך ווער עפּיס טרויעריג, אונזיכער, נור די שטיממע רופט פון דער הייך:

— קום! קום!

דאָס איז זי, די שטיממע! איך האָב זי נישט איינמאָל אין חלום געהאָרט, אין די זיסטע, קינדערישע חלומות...

ווי זיסס זי איז, די שטיממע, ראָך „איך היים!" קלינגט עס אין איהר... איך היים...

ווער הייסט?

— קום!

רופט עס ווייטער אונ איך געה...

~~~

ווייטער אַ צימער, נור שמאָלער אונ קלענער פאַר יענעם... ווייטער אַ פענסטער נור אויך קלענער פאַר יענעם, אונ די ליכט פאַלט אויך נישט אויפ׳ן צימער, נור געגענאיבער, אויף די טרעפּף, וואָס פיהרען ווייטער, האָכער...

אין צימער איז, אויב עס מאָגליך, נאָך לעערער, נאָך פינסטערער, נאָך אונ-היימליכער... די וואַנד — פייכטער, קאָלטער אונ פעסטער... אין אזא וואַנד איז זיך לייכט דען קאָפּף צו שפאַלטען...

האָבער בין איך דאָך! איך קוק פון פענסטער אַרויס אונ זעה מעהר, זעה ווייטער... ברייטער אונ לאַנגער איז געוואָרען די געגענד... אַ נייער טייך, איך האָב׳ען פריהר נישט געזעהען... נייע ביימער, אַ נייער וואַלד... פאַר מיר ניי... פאַר די, וואָס וואָהנען דאָרט, איז עס אַלט...
~~~

איך הייב די אויגען אויף אין דער הייך — אַ גרעססער שטיק הימעל — נאָך אַ שטיקק וואָלקען, נייע שטערען...

איך פריי מיך נישט דערמיט, נור שטאָלץ ווער איך... דאָס אַלץ זעה איך...

פּלוצים שטעלט זיך פאַר מיר אַ שאָטטען... איך דערקענן איהן — שמעיה בטלנס שאָטטען איז עס!

— וואָס ביסט דו אַזוי גרויס ביי זיך? לאַכט דער שאָטטען. דו זעהסט מעהר, נור — צו זעהסט דו בעססער? צו זעהסט דו טיעפער? אונ זאָלסט שוין אַרויף אויפ'ן שפּיץ טהורם, גאָר נאָהנט צו דער שטערן, וועסט דו בעססער אָדער טיעפער זעהען?!

אייביג וועט זיך דיין בליק גלישען איבער די זאַכען, פון אויבען גלישען, נישט אַריינדרינגען אין עצם פון דער זאַך...

ער געהט זיך זיין וועג, שמעיה... ער גלויבט, אַז יעדע זאַך אין דער טבע האָט זיך זיין אייגענע נשמה — אַ מענש, אַ טהיר, אַ געוויקס, אַ שטיין, אַ קאָרנדיל זאַנד... נור נישט אַללע נשמות זעננען גלייך לעבענדיג אונ וואַך... דאָס רוב שלאָפט אין האַרטע גופים אונ עס פאַלט אויף זיי נישט קיין טהוי פון לעבען, עס זאָלל זיי אויפוועקקען...

וועקט זיך אָבער אַ נשמה, קאָנן פון איהר ווערען אַלץ, אַלץ—דאָס שאָנסטע אונ דאָס בעסטע...

קעננען, זאָגט שמעיה, דאַרף מען נור איין נשמה... אַ נשמה, פון וואָס עס איז פאַר אַ זאַך... אַז מען קענן איינע, קענן מען אַללע... וואָרען אַללע נשמות זעננען בטבע גלייך, זיי זעננען נור וואַך אונ אויפגעלעבט נישט אויף איין מדרגה...

די נשמה איז דער תוך פון דער זאַך... דען תוך אָבער זעהט מען נישט מיט בלויסע אויגען... דערצו דאַרף מען געוויססע בריללען... עס זעננען פערהאַנ־נען אַזוינע בריללען, דורך וועלכע מען זעהט נשמות...

וואו געפינען זיך די בריללען?

אין אַ הייל... אין אַ הייל אונטער ירושלים... אין איין אייזערנען קאַסטען מיט אַ קופּערן בעשלאָג אונ שטאָהלערנע שלאָסער, ליגט איין אַלטער כתב יד, פון כתב יד קאָנן מען אַרויסנעמען אַ שם המפורש צו אָפּפענען איין אַנדערע הייל געבען טייך גאַנגעס, נעבען גן־עדן, אין חינא... אין יענער הייל ליגען די בריללען. נור די הייל איז בעוואַכט מיט לייבען, ע־דיססען אונ ברעננענדיגע שלאַנגען.

צוקומען צו'ן איהר אָהן שם המפורש, קאָנן נישט קיין לעבענדיגער מענש!

שמעיה'ן פעהלט נור אַ קליינינקייט... אויף קיין טהורמען וועט ער נישט קריכען, נישט אין דער הייך שטעקט עס, נישט אין הימעל איז עס... ער דאַרף

גאָר אַ קליינינגקייט, אַ שליסעלע צום קאַסטען אין דער ערשטער הייל... די רעשט וועט זיך שוין מאַכען...

און דאָס שליסעלע וויל ער בעקוממען דורך תעניתים... גאַנצע וואָכען פאַסט ער... דורך סגופים: אין שניי, צווישען מילבען וואַלגערט ער זיך, — האָטש יוסיל דער פילוסוף לאַכט אויס׳ן און אויס אַללע שליסעלעך... ער זאָגט, אַז דער עיקר איז דעם מענש׳ס נשמה... אין איהר שטעקט אַלץ, מען דאַרף זי לאָזען קלערען און קלערען, זי וועט אַלץ דערגעהן...

מען דאַרף זיך הייבען אַרויף, נישט לאָזען אַראָב; נישט פאָהרען וויים... נאר ועמצען זיך אין אַ שטילל ווינקעלע און קלערען, לאַנג קלערען, אייביג קלערען...

— אוועק! איך האָרך אייך ביידע נישט! איך וויל זעהען, זעהען מיט מיינע אייגענע אויגען, אָהן פרעמדע ברילען...

זעהען וויל איך, בעטראַכטען, נישט קלערען און אַריין אין אַ שגעון...

— קום! רופט דערווייל די שטיממע פון דער הייך און איך געה...

און וואָס האָבער איך קום, קלענער ווערען די צימער, קלענער די פענסטער, אָרימער דער שטראַהל, וואָס פאַלט פון זיי אויף די טרעפ געגענאיבער... נאַססער און גליטשיגער ווערען די וואַנד...

פאַר דאָס זעה איך אַלץ מעהר, אַלץ ווייטער און ווייטער...

די פינסטערניש אין צימער ווערט, וואָס האָבער, אַלץ געדיכטער, און לעגט זיך מיר ווי אַ שווערע לאַסט אויף דער ברוסט... איך אָטהעם קוים... דאָס בלוט אין די אָדערן שלאָגט פאַר שרעק... איך מוז מיך דעריבער איילען צו די פענסטער... נור שמעיה׳ס שאָטטען יאָגט מיך נאָך. קוים שטעלל איך מיך אָב אויף אַ רגע, געהט ער צו, רוימט מיר אין אויער:

— גענוג, גענוג געהויבען זיך! קום אַראָב! אַ שוואַך יונגעל ביסט דו, האָסט שוין קיין קראַפט נישט, געשוואָללענע פיס האָסט דו... נישט פאַר דיר איז עס, נישט פאַר דיין כח... איך וואָלט אויך נישט געקאָנט... בין אַלליין נישט געקוממען, נור מיין שאָטטען צו דיר געשיקט... קום... אין בית המדרש האָב איך איין אַלט ספר געפונען... אין קאַסטען פון שמות געפונען... סודות גרויסע שטעהען דאָרט, קום, מיר וועללען זיי לערנען צוזאַממען...

— קום! רופט די שטיממע...

און איך לאָז איבער מיין חברס שאָטטען...

איך ווער דאָך באַז.

— ווער רופט מיך? ווער האָט עס מיר צו בעפעהלען? מיר זעננען די פיס געשוואָללען, אָטהעם פעהלט, און עס רופט, אַללע מאָל געדיכטער, אַללע מאָל שאַרפער!

אלץ האָבער רופט עס און האָבער, קיין רגע רוה, קיין פרייע רגע...

— שמעיה'ן גלויב איך, שמעיה'ן! איך וויל איהם גלויבען!

צונד בעוויזט זיך מיר יוסיל פילוסופ'ס שאָטטען... דער שמייכעלט:

— אז דו גלויבסט, וואס איילסט דו אלץ ווייטער און האָבער! ווער נייט דיך? דו ווילסט פאָרט זעהען, זעהען מיט אייגענע אויגען... קאָנסט דו דיך נישט גובר זיין? דיך אליין בעהערשען...

— האָבער! רופט די שטימע. איך געה, אלץ האָבער און האָבער, און אין הארץ קאָללערט זי אַרום ביי מיר אַ לאָבערליכער געדאַנק: זיך אליין גובר זיין! בעהערש דו דיך אליין!... ווי פלאָנטעט מען אויף אזא פיין קניפל?

און בשעת מעשה קלינגט מיר אין די אויערן שמעיה בטלנ'ס שטימע:

— און אַז דו ועסט שוין זעהען נאָך וואָלדער און פעלדער, נאָך טייכער, נאָך ערד... און אַז דו ועסט שוין זעהען נאָך טויזענדער שטערן, נאָך שטיקער וואָלקען... נאָך הימעל, וועט דיר גענוג זיין? די זאַכען זענען אַרום דיר און מיט האָבער קומסט דו צו זיי נישט נאָהנטער... זיי רינגלען דיך אַרום, דו ביסט די מיטט, אַרום וועלכער אלץ שטעלט זיך אין ראָד... און מיט האָבער און נידריגער וועסט דו קיין קאָרנדיל זאַנד נישט נאָהנטער קוממען!...

און פון דער הייך, אַז דאַ קוקסט אַראָב, צו זעהסט דו עפּיס? וואס האָבער, דיר דאַכט, דו ביזט, קלענער ווערען אונטען די צייכען, וועניגער זעהסט דו...

איך לויף צו און קוק אַרום פון פענסטער — וואו איז בגדר, וואו מיין טאַטענס הויז, וואו מיינע גאַססען, מיינע חברים, מיין בית המדרש — די מייניגע אַללע?

פינטאַליך זעה איך... זיך גלייכע, אויסגעמישטע פינטאַליך... און — זיי ווילען מיר אויך פערשווינדען... אַליין וויל איך גלויבען... וואס האָבער — עלענדער, איינזאַמער...

— וואו אַהין אייל איך מיך?

— קום!

שרייט אַלץ אין איינעם די שטימע...

איך דערהאַר אַ געוויין... אַ היימיש הארציג קול ווייגט... צו איז נישט דאָרט עמיץ פון מיינע געשטאָרבען... אַ ברוננען איז דאַ אויפ'ן הויף, צו איז נישט מיין שוועסטערל אַריינגעפאַללען...

איך האָר שוין דייטליכער:

— קינד, קינד מיינס, — ווייגט דער מאַמעס קול — וואס טהוסט דו, דו שפּיעלסט מיט'ן לעבען... איפ'ן שפּיץ טהורם שטעהט דער וואָכטער, טייטען וועט ער דיך!

ברודער׳ל, ברודער׳ל מיינס! ענטלויף! דאָרטען זעננען מכשפים, זיי וועלען דיר אַ כשוף אָן טהון, וועסט מגולגל ווערען אין אַ קאַץ!

— אַרונטער! בייזערט זיך דער טאַטע, נמרוד וועט דערהאַרען, אַז דו קריכסט איהם אויפ׳ן קיווער, ער וועט זיך אַ ריתר טהון, פערפאַלסט דו אין בּקי־הקלע...

און אַז איך פאָלג נישט —

— אַה! די בת מלכה ציהט דיך! הולטיי איינער — די בת מלכה...

— קום! רופט ווייטער די שטיממע, און איך געה מיט אַ צעריססען האַרץ.

אויף שטיקקער רייסט זיך דאָס האַרץ. — ווען וועט זיין אַ סוף?

עפּיס בּליצט אין דער לופט... אַה! אַ שפּיגעל! מען האָט מיר אַ שפּיגעל פאַר די אויגען געהאָנגען...

דאָס בּין איך?

דאָס ליימיגע גערינצעלטע פּנים, די מידע, האַלב אויסגעריננענע אויגען, די ווייסע גראָהע האָהר... דאָס איז דער סוף?

— געוואַלד! אָנטפּערן מיר אַללע מיינע מידע גלידער...

— אַזוי איז... אָקצענט׳ערען די פיס...

— אַזוי! בּלוטיגט דאָס האַרץ.

איך ריים מיך מיט שרעק אַוועק פון שפּיגעל און וויל ווייטער לויפען... אַלץ פערלוירען! דען שפּיץ טהורם מוז איך דאָך דערגרייכען, מיט׳ן לעצטען טראָפּען בלוט, מיט׳ן לעצטען אָטהעם דערגרייכען...

— אַראָב! שרייט פּלוצלינג אַ שטיממע, די זעלבע שטיממע...

— איך געה נישט אַראָב! שריי איך פערצווייפעלט...

— ווער עס געהט נישט, פאַלט!

און איך קאָללער מיך אַראָב...

2.

איך בּין זיכער, אַז קיינער האָט דערינגען קיין טעות נישט געהאַט; אַ׳ אַללע האָבען פערשטאַנען, אַז איך פערצאָהל אַ חלום פון מיינע קינדער יאָהרען...

און, אויב עמיצער האָט אַ טעות געהאַט, איז אויך קיין אונגליק נישט... וואָס איז אַ חלום? אַ חלום טראַכט נישט אויס, ער בינדט נור צוזאַממען... שטעלט איבּער, דרעהט אויס; נעממען נעמט ער אַלץ פון לעבען... וואָס שאַדט, אויב ער פאַרבּט אַ מאָל שאָנער, מאָהלט פאַנטאַסטישער?

און ווער, באמת, ווייסט די ריכטיגע גרעניץ צווישען חלום און לעבען? נאָט אייך נאָך אַ מעשה צו נאָך אַ חלום, נעמט עס אָן, ווי איהר ווילט...

דעמאָלט בין איך שוין געוועזען אין די מיטעלע יאָהרען... נור נישט אין דער היים... איך האָב גלות געליטטען... געחלומט האָט זיך מיר שוין אויף פרעמדע בעטטען, וואו פרעמדע אימפּלוט האָט מיך געביססען און קיין שום חלום נישט געלאָזט זיך אָרענטליך ענדיגען...

איך בין אַרויס פון די קינדער-שוך, פון כּליפּען-לאַנד... אוים עוגו'כען, קעבּס-ווייבער, כּשוף-מאַכער, אוים נמרוד מיט זיין קוועך, אוים בת-מלכּה'ס, וואָס פערגנבינען זיך אַמאָל מיט אַ שטראָהל פון דער לבנה אין לעער הארץ אריין...

אַ מענש אין גלות בין איך; איך אַרבייט, פיהר „מלחמה פאַר'ן לעבען", פאַר מיר, פאַר ווייב און קינד!

אוים חלומות!... דאָס לעבען, דאָס ווירקליכע לעבען איז צו שטאַרק, צו איינדרינגליך, עס זאָלל בלייבען פּלאַץ פאַר חלומות... קינדער אין וויעגען חלומט שוין נישט...

און אָבענדצייט איז עס געוועזען, אַ שאָנער אָבענד, און איך בין מיר פאַר'ן הויז אין גאָרטיל געשטאַנגען.

אַ וואונדערליכע צייט געוועזען...

צו מיטטאָג האָבען זיך אויפ'ן הימעל צוזאַמען געקליבען לייכטע, זילבערנע, דינגע נעפּיל, וואָס האָבען זיך ווי אַ ווייס טישטוך צוזאַמען געהעקעלט... ליכטיגע, פיין-ליכטיגע טראָפּען זעננען געפאַללען...

צונר האָט אויפגעהערט דאָס טריעפּען, די זונן געהט אונטער און די לייכטע נעפּיל שווימען איהר נאָך...

די זונן געהט אונטער, דאַרף טונקעלער ווערען; די לייכטע נעפּעל צו פליהען זיך אָבער, ווערט ליכטיגער —

עס בלייבט שטעהען... נישט ליכטיגער ווערט, נישט טינקעלער... עס האָט זיך ווי אָבגעשטעלט! די צייט שטעהט, דער אומרוה פון וועלט-זייגער איז שטעהען געבליבען!

די ביימליך אין גאָרטען ווינדערן זיך... די בלומען אין גראָז ווייסען נישט, וואָס מיט זיך צו טהון... אָפּפּענען זיך נאָכען רעגען. פערוויקלען זיך פאַר דער נאַכט?

איך שטעה דערשראָקען.

און וואס וועט זיין אויב דער פּאָרעם, וואָס בעוועגט אַללעס האָט זיך ווידקליך אָבגעריססען? אויב איך בין אויף׳ן גרעניץ פון דער צייט, עס שלאָגט אוים איהר לעצטע סעקונדע! דאָס, וואָס עס איז, וועט שוין דויערען איביג, נישט פעראַנדערן זיך, נישט אויפהערען... אַלץ וועט פערגליווערט, פערשטיינערט ווערען, אַלץ וועט בלייבען אין דער זעלבער פאָרם!

דער אָקס מיט דער רויטער צונג, וואָס ער האָט ארויסגעשטעקט צום גראַזיל... ער וועט עס נישט דערגרייכען...

דער אָדלער, מיט׳ן קינד, וואָס ער האָט אין די נאָגעל, וועט בלייבען הענ־גען אין דער לופט, און די מוטטער, וואָס קניעט אויף דער ערד, פערשטאַרט פאַר שרעק, וועט שוין בלייבען אַזוי קניען... דאָס געשריי פון קינד און פון דער מוטטער פערפריערען אויף אייביג אין דער לופט!

געבויגען אונטער אַ לאַסט, וועט פערשטאַרט ווערען דער טראָגער, ער וועט קיינמאָל נישט אויסגלייכען די פּלייצע... דער טראָגען שוויים, וואָס האָט זיך איהם געלאָזט פון שטערען, וועט נישט דערגרייכען דער באַקק; בלייבען וועט זי שוין הענ־גען איבער דער ברעם...

איין אַלטע מויד וועט בלייבען ביי די קאָרטען, וואָס זי וואַרפט זיך; דער „אייבער" וועט איהר שוין קיינמאָל נישט אַרויס...

דער, וואָס קניעט פאַר אַ פרעמד ווייב, וועט שוין נישט אויפשטעהן, דער קוש, וואָס זי טראָגט איהם אַ קעגען, בלייבט שוין אין דער לופט, און דער מאַנן, וואָס לויפט צו מיט מעססער, וועט ביידע נישט דערגרייכען...

אַ קינד האָרחעלט אין וויעג, דיפטעריט... עס וועט נישט שטאַרבען, נור אייביג האָרחלען... דער קראַמפּ וועט פון פנים, פון דער מוטטער וואָס קניעט ביי דער וויעג נישט אַראָב...

די אַלטע זאָק־פליקקערן בלייבט מיט דער נאָדעל אין איין האַנד, מיט׳ן פאָדעם אין צווייטען...

דער מאָרדער אין וואַלד מיט׳ן בילד פון קרבן אין די אויגען!

און די טויטע וועללען שוין נישט אויפשטעהען, די לעבענדיגע — נישט שטאַר־בען. אַלץ וועט זיך איינציהען און אַזוי פערכשופט ווערען אין איין סעקונדע — די אַלטע בילדער פון שרעק, פון פערצווייפלונג, פון כעס, רציחה, רחמנות, געבעט... שוין אויף תמיד!

אייביג נחת, אייביגער צער, אייביגע פרייד, אייביגע טאָרטורען...

— געה!

האָר איך פלוצים אַ שטימע...

נישט וויללענדיג ריהר איך מיט אַ פוס. און צלץ הייבט אָן ארום מיר צו געהן...

ווייטער לעבען, ווייטער שטאַרבען...

איז דאָס אויך געוועזען אַ חלום?
ווי עס איז, די שטימע האָב איך דערקאַנט!
די זעלבע שטימע וואָס האָט מיך דעמאָלט גערופֿען...
— גערה! הייסט זי...
— וואו אַהין? ווי לאַנג?

8.

אַלט בין איך צונד און זעה אויס ווי דעמאָלט אין שפּיגעל...
די געשוואָללענע פֿיס ווילען מיך שוין נישט טראָגען... נישט אויפֿ'ן טהורם; איך האָב שוין לאַנג מיין גאַרטיל, מיינע בלומען נישט געזעהען...
אייזערנע בלומען, קברים בלומען קוממען מיר צו חלום...
פֿערגעססען פֿון אַללע, עלענד, צוגעשלאָגען צום בעט...
אונטער די וואַנד פֿון מיין הייזעל שטורמט און זידט ווייטער דאָס לעבען, נור מיין לעבען איז עס שוין נישט...
רייכט זיך אַמאָל צו מיר אַריין אַ קול, פֿערשטעה איך שוין די וואָרטער נישט... איך פֿיהל שוין נישט אין וואָס עס געהט...
איך בין אויך אין קריעג געוועזען, אפילו אַנפֿיהרער געווע'ן... ניט איינמאָל אַ פֿאָהן געטראָגען אָדער מיט דער שפּיץ שווערט אויפֿ'ן שונא געוויזען...
און היינט?...
מיין אָבגעשוואַכטער קאָפּף געדענקט שוין וועניג פֿון די אַללע זאַכען... איך חיים שוין נישט צו מיר האָבען געזיעגט, צו דאָס פֿעלד געריינינגט...
צו געדענקט מיך נאָך עמיץ דאָרט? געוויסס נישט; איך האָב זיי אויך פֿער־געססען!
אין האַרץ ביי מיר, אין אַלטען האַרץ, שיממערט נאָך אַ קליין פֿלאַממעל; אַ ליכטעל צאַנקט, נור עס האָט שוין קיין קראַפֿט נישט צו פֿערטרייבען די קאַלטע, שווערע שאָטטען, וואָס לעגען זיך מיר אויף דער נשמה...
דורך דען מח פֿליהען אַמאָל אַלטע שאָטטען; איך פֿערשטעה זיי שוין נישט... איך פֿערשטעה נישט, ביי וואָס איך האָב אַמאָל געוויינט, פֿאַר וואָס איך האָב אַמאָל געלאַכט...

די אויגען מיינע זענגען פערמאכט אויף אייביג, נור די אויערן זענגען נאך אויפגעשפיצט...

וואס האבען זיי נאך צו הערען?... דאס גערויש פון לעבען פערשטעה איך שוין נישט...

נור אפפען זעגען זיי, ווייל נאך איינמאל, דאס לעצטע מאל רופען, וועט מען מיך... און דאס זעלבע קול וועט רופען... איך שפיער שוין די שטיממע און דאס בלוט פריהרט דערפון אין די אדערן!

אהא! עס רופט!

— ווער ביסט דו, וואס רופסט?

— איך גערה! איך פאלג, ווייל איך מוז! נור ווער ביסט דו, נאך וואס דארפסט דו מיך?

— צו בין איך נור דיין ווערקצייג געוועזען, דיינע צוועקקען געדיענט און צונד, אז דו דארפסט מיך מעהר נישט, מוזט דו מיך צערשמעטערן?

— איך האב אפילו קיין רעכט נישט צו פראגען: צו וואס איך האב דיר גענוצט?

. . . .

אין פליגעל פאר משוגעים.

א רופא צו א חולה?

א שפיטאל איז א וועלט פאר זיך, איין אבגעשלאססענע וועלט. עס האט נישט אזוי פיעל נפשות ווי איין אנדערע מדינה, עס שפאלט זיך נישט אויף פאלקער מיט פערשידענע רעליגיאנען און פאליטישע סיסטעמען; עס האט דאך פארטייען. יעדע פארטיי האט איהר קרענק, איהר אבטהיילונג, איהרע וואכטער, איהרע פעלטשער און דאקטארען, וואס גיבען אכטונג, מען זאל זיך נישט מישען, ווייל די קרענק זעננען אנשטעקענד, ווענינסטענס, פיעל פון זיי.

און עס זעננען פערהאנגען אפטרופסים, וואס היטען די ארדנונג; תקנות אויף יעדען שריטט און טריטט, מיט א גאנצער קאדעקס, פולל מיט עצות טובות און אלערליי שטראפען פאר ניט הערען, ניט פאלגען... ווארען טאקי — טאמער ווערט א משוגענער שווינדזיכטיג און א שווינדזיכטיגער משוגע?

מאַנכע זעננען נאָך נישט צופֿריעדען פֿון דער אָרדנונג. בעזונדערע הייזער דאַרפֿען זיין, געמויערטע צוימען אַרום די הייזער, גריבער מיט אָנגעלאָזט וואַסער אַרום די צוימען... מען וואָלט עס געמאַכט, ווען עס זאָללען גענוגען דערויף די „נדרים ונדבות", וואָס מען נעמט ביי בעלי־בתים. און דאָ ווערען זיי וואָס אַמאָל וועניגער די נדרים ונדבות, — שלעכטע ציימען.

און דעריבער טרעפֿט טאַקי, אַז אַ קראַנקער האַפּט זיך אַריבער אין אַ פֿרעמדע פּאַלאַטע. דערפֿון קוממען פֿערשיעדענע מגפֿות, רחמנא ליצלן.

ערשט נישט לאַנג איז דאָס גאַנצע שפּיטאָל אַוועק געפֿאַללען אויף אַ הונגער־מגפה; פֿון אַללע בעטען, פֿון אַללע נומערן האָט זיך געהערט איין געשריי: ברויט, ברויט.

די גראָסטע אָרדנונג איז דאָך ביי די משוגעים. מאַנכע האַלט מען אויף קייטען, אַנדערע נור אין בעזונדערע, אָבגעשלאָססענע נומערן.

נור די „שטיללע" האַלט מען צוזאַממען. מען האָט אויף זיי איין אויג, אַ שאַרף אויג, נור, מכלומרשט, פֿריי זעננען זיי.

איך רעד פֿון די מאַננער, ביי די ווייבער בין איך נישט געוועזען.

און ווי קאָמיש די מאַננער זעננען... אַז מען זאָל אונז — זאָגען זיי — לאָזען לעבען צוזאַממען מיט די פֿרויען, וואָלטען מיר זיך במשך פֿון אַ צוויי־דריי דורות אַזוי געמעהרט, אַז מיר וואָלטען מעהר געוועזען פֿאַר די מיושב'ע און מיר וואָלטען זיי איינגעזעצט אין שפּיטאָלער, זיי מיינען עס גאַנץ ערנסט.

אַז מען לאָזט זיי אַמאָל אַרויס שפּאַציערען אין גאָרטען (אַ קליינע אַלעע פֿון צוויי שורות ביימער) געהען זיי אַ פּאָר מאָל אויף און אָב, דערנאָך זעצען זיי זיך אויס אַ שורה ביי דער וואַנד, וואָס טהיילט זיי אָב פֿון די ווייבער, און קלאַפּען מיט די שפּיץ־פֿינגער אין וואַנד אַריין.

„ליב פֿילאָזאָף", וואָס זאָגט, אַז צווישען מאַננער און פֿרויען איז דער אונטערשיעד נור אינ'ם נאָמען, רעדט דאָך אָן דען עולם, מען זאָל קלאַפּען מיט די גאַנצע האַנד און איינוואַרפֿען די מויער.

יוחנן מלמד אָבער ראָטה, מען זאָל נישט נאָכגעבען דעם יצר הרע, מען זאָל וואַרטען ביז ראש השנה.

— און ראש השנה וואָס וועט זיין?

ראש השנה וועט דער משוגענער עולם דאַווענען, יוחנן מלמד — שופר בלאָזען און עס קאָנן זיך נאָך אַמאָל טרעפֿפֿען דער נס פֿון יריחו... „מיט איין תנאי — זאָגט ער, — אויב מיין צרה איז דאָרט נישט דאָ!?

צוויי נור האַלטען זיך ווייט פֿון דער מויער, איינער גאַזעמאַן (זעה ווייטער פֿאַר וואָס ער הייסט אַזוי) און יונה'לע קדוש.

דער גאַזעמאַן האָט קיין צייט נישט, ווי ער זאָגט צו „שאלת נשים". און יונה'לע קדוש, אַז מען דערמאָנט איין אשה, האַפּט ער די פּאָלע און פערשטעלט זיך דאָס פּנים.

איין אויסנאַהם פאַר אַללע און אפילו פאַר'ן הייליגען יונה'לע, איז יענטי די קראָמערין. זי איז אַ מאַנספּערשוין לכל הדעות; עס איז אַ פּנים באַלד אַ טעות געוועזען! אַ גראָב קול, אַ בעוואַקסען פּנים, כמעט אַ באָרד, אַ שאַרפער בליק און אַללע תנועות און הויות פון אַ מאַנספּערשוין. זי האָט געמאַגט זיך אומעטום ווייזען! זי האָט געפיהרט געשעפטען אין דער גאַנצער מאָננער אָבטהיילונג, אַ גרויסען האַנדעל (פון וועלכען מיר וועללען נאָך רעדען), און קיינעם פאַלט נישט איין צו רעדען אַ וואָרט!

יונה'לע רעדט מיט איהר פּה אל פּה און לאָזט קיין ברעם נישט אַראָב.

פאַר דאָס האָט זי ליב פילוסוף פיינט...

ליב פילוסוף, וואָס האַלט עולם ומלואה פון ווייבער, וואָס לאָזט אויף זיי קיין שטויב נישט פאַללען, קאָנן אויף יענטיל קראָמערין גלייכגילטיג נישט קוקען; אַז ער דערזעהט זי, שפּייט ער אויס און געהט אַוועק.

עס איז שוין לאַנג בעמערקט געוואָרען, אַז נישט שטאָנדיג שטיממען די געפיהלען מיט די איבערצייגונגען...

און איך לעב שוין דאָ אַ צייט צווישען עולם... אַז איך בלייב איינער אַלליין, פאַלל איך אַמאָל אַריין אין אַ ספק: אייגענטליך וואָס בין איך? אַ דאָקטאָר צו אַ קראַנקער?

טהייל מאָל הייב איך גאָר אָן מסופק צו זיין, צו דאָס גאַנצע „הקדש" מיט'ן פליגעל פאַר משוגעים איז נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה? צו די הויכע וואָנד, וואָס איך זעה דורכען פענסטער, זעננען נישט גלאַט אַ כשוף, איין אויסגעטראַכטע זאַך? מען האָט אָפשר דען אינדיק נור אַרומגעקריידט?

און, ווייסט איהר, אַז דער גאַנצער ספק הייבט מיר נישט אָן צו שטערען... איך עסס, טרינק, אַרבייט, רוה, שלאָף און טהו אַלץ, גלייך איך וואָלט אין אַללעם זיכער געוועזען...

טהייל מאָל דאָך שרעקט עס מיך. איך טראַכט: וואָס, אַ מאַשין בין איך? מען האָט מיך אָנגעדרעהט?

און אָפשר, טראַכט איך גאָר, וואַלגערט זיך אין מיר אַרום אַ משוגענער אַלטערציידע און טהוט מיט מיינע האָנד און פיס, גלייך עס וואָלטען זיינע געוועזען, גלייך נישט איך, נור ער וואָלט געלעבט, גלייך עס איז זיין צייט?

אויף דעם אַללעם האָב איך איין תירוץ: למאי נפקא מיניה!

און באמת, וואָס איז דער חלוק?

ליב פלוסוף זאָגט, אַז עס נישט פֿערהאַנן גאָר קיין אמת און קיין שקר. א והא ראיה, זאָגט ער, עס איז אַזאַ בוים גאָר אין גן עדן נישט געווען; נישט אָדם, נישט חוה האָבען קיין מאָל אַזאַ אֶפּעל נישט פֿערזוכט, טוב ורע יאָ! און אויב, זאָגט ער, עס איז נישט פֿערהאַנן קיין אמת און קיין שקר, זעננען קיין משוגעים אויך נישט פֿערהאַנן! איי וואָס, זאָגט ער, גאָר נישט!

אַזוי ווי, זאָגט ער, די גופים בעשטעהען פֿון אַטאָמען, און די טבע פֿון גוף ווענדט זיך אין דעם, פֿון וויפֿיעל אַטאָמען ער איז צוזאַמענגעשטעלט, אויף וועלכען סדר די אַטאָמען ליגען... אַזוי זעננען פֿערהאַננען אַטאָמען פֿון געדאַנקען און געפֿיהלען... און די טבע פֿון יעדען געדאַנק און פֿון יעדען געפֿיהל הענגט אָב נור דערפֿון, פֿון וויפֿיעל אַטאָמען זיי זענען צוזאַמענגעשטעלט — ווי אויך אין וואָס פֿאַר אַיין אָרדנונג זיי ליגען איינער ביים צווייטען... נישט מעהר!

עס איז פֿערהאַנן פֿערשיעדענע מעטאַלען, פֿערשיעדענע געדאַנקען און אַללערליי געפֿיהלען; זיי קאָננען ווי די מעטאַללען זיין ניצליך, אָדער שאָדליך, אָבער נישט אמת און נישט פֿאַלש... פּונקט ווי די מעטאַללען! צי וועט גאָלד זאָגען אויף זילבער, אַז עס איז אַ טעות? זילבער אויף קופּער צי אייזען: משוגע זייט איהר, אָדער ליגנער?

דאָס קאָנן נור אַ מענש און נור — פֿאַר קנאה!...

מיר ווייטער קומט טהייל מאָל פֿאָר, אַז די אַללע, וואָס מען האַלט זיי פֿאַר משוגעים, מעהר אָדער וועניגער געפֿאָהרליכע משוגעים, זעננען נור נייגיעריגע מענשען, וואָס האָבען זיך ליעב אַמאָל אַראָב צוחאַפּען פֿון טראַקט, פֿון שאָססעע און זוכען אין אַ זייט נייע וועגען... בעססער צו אָרגער, אָבער זעהען מאָג מען דאָך, פּרוּווען לוינט...

כּאַנכע זעננען גאָר פֿרייע פֿייגעל, איבער די לופֿטען פֿליהען זיי...

גאַנץ אָפֿט האָב איך הנאה, וואָס איך לעב צווישען די דרייסטע וועגזוכער... ביי זיי איז וועניגסטענס נישט אַזוי לאַנגווייליג...

אַ שמועס מיט גאַזעמאַן.

פֿאַר מיר היטען זיי זיך נישט. דער בעהאַלטענסטער פֿון אַללע — גאַזעמאַן האָט אויך צו מיר צוטרויען.

עס פֿרייט מיך.

נאָכטען צום ביישפּיעל, קומט ער צו און אָהן אַ שום הקדמה, פֿערצעהלט ער

מיר פון גרויסען וכוח, וואס ער האט אמאל געהאט אין בית המדרש, מיט די גאר גרויסע, וועלט־בעריהמטע בטלנים: ראובן, שמעון, לוי און יהודה.

— וועלט בלייבט וועלט! — זאגט ראובן — זי שטעהט אויף אייזערנע זיילען אין קופערנע פונדאמענטען.

— לאו הכי! — זאגט שמעון — זי שאקעלט און וואקעלט זיך ווי א שכור... אויפ׳ן רוקקען פון א משוגענעם פיש שטעהט זי, דער פיש ווארפט זיך און זי צאפּעלט! פון טהייל בארג שפריצט עס אפילו מיט פייער, א ודאי!

לוי האלט זיך אין פסוק: תולה ארץ על בלימה, די וועלט שטעהט אויף גאר נישט! אויף גאר נישט, אקצענטירט ער מיט א נגינה.

און יהודה, וואס וויל ווערען רב און גרייט זיך צו צום עקזאמען, הייסט מיליאנען־מיליאסען קליינע, פיצילע אטאמען לויפען ארויף און אראב און שלאגען מיט כח אויף יעדען פינטעלע פון דער ערד און האלטען זי אזוי־נאך אין „סאמע ראדנע" מיטט; זי זאלל נישט חלילה ארויס פון ראד ארום דער זונן!

און איהר, גאזעמאנן, וואס האט געזאגט?

— איך? פשוט האב איך זיי געזאגט: וואס געהן איך אן פונדאמענטען, זיילען צו אטאמען, אז די גאנצע זאך שטעקט אין גאזען, וואס די ערד האט אינ־נערוועגדיג אין זיך...

איהר זיצט און קלערט, זאג איך, און זיי קאננען דערווייל ארויספלאצען און תרוב ונחרב מאכען די גאנצע וועלט מיט אללע איהרע בטלנים!

— און וואס האבען זיי געזאגט?

— זיי האבען מיר א נאמען געגעבען: גאזעמאן!

ער שפּייט אוים מיט פעראכטונג, מאכט עטליכע שריט אהין און צוריק, און שטעלט זיך צוריק אב.

— פערשטעהט זיך, מיך ארט עס נישט... יונגליך האבען עס אויפגעהאפט, רעדט, שרייט, מיין דאגה; נור דער שווער מייגער! פאר׳ן שווער האב איך שטארק מורא געהאט!

— א גבר אלים?

— איין עיקש... שפארט זיך איין, איך זאלל גט׳ען דאס ווייב. באשר בכן — משוגע בין איך.

— און איהר האט נישט געוואלט?

— איך האב דען געקאנט? ממה נפשך, בין איך געזונד, פאר וואס זאלל איך זי גט׳ען, בין איך משוגע, ווי קאנן איך געבען גט?

— און זי וואס האט געזאגט?

— מיין חוה׳לע? וואס האט זי געוואלט זאגען? וואס האט זי געקאנט זאגען?

איך בין זיכער, אז עס איז איהר גאר אויף די געדאנקען נישט געקומען. וואס הייסט? מיר זענען דען קיין זווג נישט, חס ושלום? אז דער מלאך האט אויף אונז אויס-גערופען: „בת פלוני לפלוני", ווי מיינט איהר, איז נישט געווע'ן קיין שמחה אין אללע עולמות? מלאכים, זאג איך אייך, האבען פאר שמחה געוויינט. איך האב עס איהר דערצאהלט... אלץ דערצאהלט...

— אונ וועגען די גאזען אויך?

— וועגען די גאזען? ניין! נאך וואס? זי האט עס פון מיין פנים געלעזען. חכמת הפרצוף האט זי געקענט ווי א וואססער! איך וויל איהר א מאל עפים זאגען, שמייכעלט זי אונ זאגט עס מיר! פון מיין פנים האט זי געלעזען, ווי פון צא'נה וראינה ארוים...

— אונ אפשר, — איז ער זיך מישב, — נישט פון פנים... איהר פערשטעהט, מיין הארץ אונ איהר הארץ... ניין, דאס וועט איהר נישט פערשטעהן...

— אונ זי האט אויך געגלויבט אין די גאזען?

— א שאלה דאס איז! דורך די גאזען האט זי דען אפעטיט פערלוירען, נאכט נישט געשלאפען, פון פנים אראבגעפאללען... אונ די אויגען, א וואונדערליכע זאך, האבען איהר געוואקסען אונ געוואקסען. מיט יעדען טאג זענען זיי גראסער געווארען; דאס פנים קלענער, די אויגען גראסער!

ער פערטראכט זיך.

— אונ פון וואננען, — פראג איך, — זייט איהר געקוממען אויף די גאזען?

— דורך א חלום...

— א חלום, זאגט מען, איז א נארר.

— חוה'לע פלעגט אויך אמאל אזוי זאגען. איך האב אבער דען חלום געזעהען דריי מאל אונ דערנאך האט זיך פאסיערט אזא מעשה...

באמת — א וואונדערליכע מעשה.

איינמאל איז ער זיך ארויסגעגאנגען שפאציערען צווישען מנחה ומעריב. גאס-סען יונגען האבען איהן דערזעהען אונ נאכגעלאפען. זיי ווילען, ער זאל זיי דער-ציילען די חלומות...

— איך האב, — זאגט ער, — אפילו חשק צו פערציילען... אדרבה, זאללען זיי וויססען; האב איך דאך אבער מורא פאר'ן שווער... ער וועט געוואהר ווערען, פערמסר'ן מיך פאר חוה'לען... אונ וואס וועט זיין? זי וועט וויינען! זי וועט זיך די אויגען אויסוויינען!

ענטלויפט ער, יאגט מען איהן נאך, חאפט איהן איינער אן פאר א פאלע.

— איך זעה, עס איז שלעכט, ער וועט אבייסען די פאלע... דערמאנן איך

מיך אין יוסף הצדיק, לאז איהם איבער די קאפאטע און ענטלויף ווייטער.

ער לויפט און לויפט, ביז ער פערלויפט ערגיץ אונטער דער שטאדט, שלאגט זיך אן אין א בארגיל, פאלט און בלייבט ליגען.

— ליגענדיג אזוי, וואס מיינט איהר, דערזעה איך? קברים דערזעה איך... א הייליג ארט געוועזען! צו בין איך, נישט וויסענדיג, פאר שרעק אריבערגע־שפרונגען די צוים פון בית־עלמין, צו עס איז קיין צוים גאר נישט געוועזען, ווייס איך נישט ביז היינט...

נור א מארנער עולם אמת. די מצבות שטעהען נישט איין א רגע, זיי שאק־לען זיך... פלוצים הייבען אן פון אונטער זיי ארויסצוקריכען מתים...

— איהר האט אייך דערשראקקען?

— חס ושלום! מתים זענגען קיין גאססען־יונגען נישט. איך רעד מיט זיי: „וואס האט איהר אייך, — פרעג איך —, אין א פראסטען מיטוואך פאר חצות דא פערזאממעלט?"

„איין אומגליק, זאגען זיי, האט זיי פאססיערט. אונטער די מצבות האבען זיך אנגעזאממעלט גאזען"... „דערשטיקט צו ווערען" זאגען זיי.

דערווייל שלאגט דער זייגער 12.

די מתים לאזען זיך אין שטאדט אריין דאווענען און איך ציה מיך אויס אויף דער ערד, ליעג צו איין אויער, איך וויל הערען, וואס דארט טהוט זיך.

— און איהר האט געהערט?

— אודאי! ווי א שטורם אונטער דער ערד! אהין און צוריק, אהין און צוריק, ווי א קעססיל־פויק... טרא—טרא—טרא—טא—דא—באך! טרא—טרא—טרא—טא—דא—באך! אין מיטען, דערהער איך, א שמועס צווישן צוויי קולות אונטער דער ערד.

— פלאצען? פרעגט איין קול.

— צו פריה! ענטפערט דאס צווייטע.

— ווענן דען?

— ס'וועט זיין א סיגנאל...

— ווענן וועט זיין דער סיגנאל?

— אז די פרוכטען וועללען רייף זיין אויף די ביימער...

ער שווייגט.

— דאס איז עס אין גאנצען? מעהר האט איהר נישט געהערט.

— שפעטער האב איך געהערט נאך א שמועס. דאס הייסט דעם סוף פון יע־נעם שמועס. אזוי האט מען גערעדט:

— ווער וועט, פֿרעגט אַ קול — געבען דעם סיגנאַל.

— חנינא, ענטפֿערט מען, וועט געבען דעם סיגנאַל.

מילא, לויף איך געשווינד אין שטאָדט אַריין צו חוה'לען און פֿרעג זי אויף חנינא'ן. זאָגט זי, אַז חנינא'ס איז דאָ אַ סך: חנינא דער וואַסערניק, חנינא פּרוש, וואָס איז ערגעץ אַוועק און איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט קינדער, ימח שמו... חנינא דער שמש פֿון „סומך נופלים", חנינא פּועל בטל... און נאָך ווייס!

— און אַהער —, פֿרעג איך, — ווער האָט איך געבראַכט?

— בין אַלליין געקומען, — ענטפֿערט ער כמעט מיט אַ שמייכל — אַלליין געקומען, פֿון שווער ענטלאָפֿען...

— און חוה'לען גאַר אוועקגעוואָרפֿען?

— אודאי! — מאַכט ער חוזק — ווי דען! נאַרר איינער, זי קומט צו מיר.

— ווען?

— יעדען אָבענד...

— יעדען אָבענד?

—... קומט זי צו רייטען אויף דער לבנה...

— און פֿאַר'ן מולד? פֿרעג איך.

ער גיט אויף מיר אַ קוק מיט כעס און בזיון צוזאַממען.

— אַזוי, — זייער'ט ער פֿון צווישען די ציין, — אַזוי... אַ חוקר ודורש... אַ נאַסקוקקער, אַהאַ!

ער איז פֿון מיר אוועקגעגאַנגען מיט שלעכטע געדאַנקען. איך מוז איהן בעריהיגען.

דער קדוש.

וואָס אַ וועלט איז! חוה'לע, דעם נאַזעמאַנס ווייב, קומט צורייטען אויף דער לבנה, און שפּרינצע, יונה דעם הייליגענס ווייב — אויף אַ בעזעם!

חוה קומט איהר אונגליקליכען מאַנן טרייסטען, אונטערהאַלטען, יענע ברענגט בראָנפֿען מיט קיכליך און קליין געלד פֿאַר די וואַכטער, זיי זאָללען דעם קדוש נאָך פֿעסטער האַלטען; נישט אַרויסלאָזען אויף דער ליכטיגער שיין!

חוה איז איין איינפאַכע כשר'ע יודענע, טהוט ווי דער מאַנן וויל; שפּרינצע — דער הייליגער יונה פֿערצעהלט, אַז, שטעהענדיג מיט איהר אונטער דער חופּה, האָט ער באַלד דערפֿיהלט אַ ריח פֿון פּעך... ער האָט געוואָלט שרייען,

האט אבער דער רב דערוויל אנגעהויבען די ברכה און דער פאטער האט איהן שטיל־לערהיים דערלאנגט אין פלייצע.

שפאטער, אז ער האט אנגעהויבען שרייען, אז זי איז א מכשפה, א לילית, האט מען איהם נישט געגלייבט, געהייסען וואהגען... און, אז ער האט שיער נישט בעקומען דאס חולה־נופל פאר שרעק, האט מען איהן געבונדען און אהער גע־שיקט...

און זי איז א מכשפה! ווענן נישט איהר כשוף, וואלט ער שוין לאנג געווארען א רואה ואינו נראה און וואלט נעלם געווארען!

די דאקטוירים, ימח שמם, לאזען אויך נים, זיי נייטען איהם צו עססען טרפות, צו טרינקען נסך... און ער קאנן גאר נישט טהון!

אבער גאר נישט!

אין הימעל דארט האט ער, דער קדוש, א גרויסע דעה, אסך צו זאגען; דא אין שפיטאל — גאר נישט! וואלט ער געוועזען נישט קיין קדוש נור א צדיק, א בעל מופת, וואלט ער געקאננט אנשפרעכען, צוזאגען, וואלט ער געהאט ביי זיך האטש איינס פון די מיליאנען שליססעליך, וואס אפפענען ביי מענשען הערצער און קע־שענעס, — בא! וואלט ער געוועזען פריי, געלעבט א וועלט! אדער ער וואלט אלליין פערלעגט א געשאפט אדער עס וואלט זיך געפונגען איין אימפרעסאריא אויף די גוטע זאכען... ער אבער, איין אמת'ער דאן קישאט, האט זיך אונטער גענוממען ביי צו שטעהן גאטט מיט דער מלחמה מיט'ן שטן... ווער וויל זיך עס אריינמי־שען אין אזא זאך? וואס האט מען דערפון? האט מען איהן טאקי אהער געשיקט. וויל מען זיין פרצוף נישט זעהען.

ער איז דאך ביי זיך נישט אבגעפאללען... אז איך העלף איהם, מוז ער מיר אויך העלפען... נישט צונד, איז שפעטער... אין צווייטען, אין דריטטען גלגול!

דערוויל,—וואס זאל ער טהון?

א שם האט ער, נור די ליפען האט מען איהם מטמא געוועזען. ער קאנן דען שם מיט אומריינע ליפען נישט ארויסזאגען!

די געזונדטע האלטען, פערשטעהט זיך, דען קדוש פאר משוגע, אללע זענ־נען פון שפרינצה'ס צד... און די משוגעים?

פערשיידען!

פיעל גלייבען אין איהם.

אחשורוש זאגט, אז איהם טהוט זעהר הנאה, וואס דער קדוש איז געקוממען אין זיין מדינה אריין, ער האפט, אז ער וועט האבען א שטארקע פעולה אויף'ן יונגען דור, אויף די מרות...

יוחנן מלמד, נעהט זיך אין זיין דרך, ער זאָגט: מען מוז גלייבען! א מענש, זאָגט ער, קאָנן זיך אַלליין נישט מאַכען פאר א רשע, אָבער פאר א צדיק — מהיכי תיתי! אז ער וויל, איז ער!

גאָזעמאַן ציהט מיט'ן אַקסעל:

— די גאַזען, זאָגט ער, ווערלען אַסך פראַגען, ווער עס איז א צדיק און ווער עס איז א רשע!

יענטיל די קראַמערין, רעכענט נאָך ראש השנה צו אָפּפּעננען זיך א קלייטיל מיט בוימאָהל צום אָבשפּרעכען.

זי קלאַפּט יונה'ן אין דער פלייצע און זאָגט: אַז דו וועסט מיך נור פאָלגען, וועט געהן א געשעפט; אחשורוש וועט אויך הנאה האָבען...

דער קרוש דרעהט זיך אָב. וויל נישט וויסען פון קיין געשעפטען, נור דער רעשט עולם אַז ער האָרט: קרוש, שפּרינגט ער באַלד אונטער, זאָגט דריי מאָל קרוש...

עס קאָסט איהן אַ סך!

איין ליב פילוסיף איז דעם קרוש א שונא אויפ'ן לעבען. מיר ראַכט זיך פאר קנאה. ער רייצט זיך מיט'ן שטענדיג.

ער געהט צו, נעמט איהן אָן ביי דער גאָמבע, הייבט איהם דען קאָפּף אין דער הייך און פראָגט:

— עסט באמת טרפות, קרוש?

— אַוודאי!

— נאָך וואָס בהוסט דו עס?

— איך מוז דאָך, איך וועלל דאָך שטאַרבען פאר הונגער!

— און אַז מען שטאַרבט פאר הונגער וואָס איז? געהט מען דאָך גלייך אין גן עדן אריין!

דער קרוש ענטפערט געלאַססען:

— איך קאָנן נישט שטאַרבען פאר הונגער, — איך מוז, — זאָגט ער גאַנץ ערנסט — פערברענט ווערען... מי באַש!

— פאר וואָס גראָד באַש —

— דער גוף זאָלל פערברענט ווערען! אין פייער געריינינט ווערען... די גזרה איז אַזוי!

איין אנדערט מאָל פראָגט איהן ליב פילוסוף:

— און ווענן וועסט דו שוין פערברענט ווערען, קרוש?

דער ענטפערט געלאַססען:

— ווען עס וועט קומען די צייט!

פון רעטאַלט אָן, פלעגט ער איהן וואָס אַ מאָל פרעגען:

— נאָך נישט? אַלץ נאָך נישט צייט?

איינמאָל האָט איהם דער קדוש געענטפערט:

— איך האָב נישט קיין צינדהעלצליך!

דערויף רופט זיך אָן יענטיל, אַז זי האָט סחורה מכל המינים, אַז זי איז גרייט אַלץ אַוועק צו געבען דעם הייליגען יונה, אונ אַלץ בחינם, על כל פנים, בחצי חנם, נור קיין צינדהעלצליך האָט זי נישט... מען לאָזט נישט אַריין!

— זעהסט! טריאומפירט דער קדוש.

— ביזט פאָרט אַ ליגנער! שרייט גיפטיג ליב פילוסוף.

די שרפה אונ נאָך דער שרפה.

דער קדוש איז דאָך קיין ליגנער נישט געוועזען; ער האָט זיינס געטהון.

געשעהען איז עס אין אַ מולד־נאַכט; איך געדענק עס ווי היינט:

די קראַנקע זעננען איינגעשלאָפען, דער קדוש האָט זיך שטילל אַראָבגעחאַפּט פון בעט, שטילל געעפענט דאָס פענסטער; ער איז אַרויסגעשפרונגען אונ איז אַריין אין אָפּפענען פּעדערהויז. דאָרט האָט ער ביי'ן אַ פערשלאָפענעם וואַכטער אַרויס גענומען (ליב פילוסוף זאָגט: אַרויס גע'גנב'עט) פון קעשענע אַ פעקיל זאַפּאַלקים —

די רעשט איז לייכט צו פערשטעהן.

דאָס דולל־הויז איז אַלט, זעהר אַלט...

יוחנן מלמד זאָגט, אַז עס איז נאָך פון המן'ס צייטען, ליב פילוסוף — פון קודם מתן תורה... דער קדוש האָט געגלייבט — מששת ימי בראשית... בעשאַפען געוואָרען איז עס ערב שבת בין השמשות, מיט די שדים אונ מזיקן, וואָס וואַכען אַרום „צוזאַממען"... סיי ווי סיי אַלט איז עס, אַלט אונ טרוקקען; ממש אויסגעדאַרט...

אונ דאָס האָלץ, אַז עס האָט נור אַ פונק דערשמעקט, האָט עס אויפגעפלאַקקערט מיט אַ שמחה, מיט אַ גדולה!

איך האָב געזעהען ווי באַלקען האָבען זיך אַלליין אויסגעדרעהט אונ אונ מיט אַ ציטטער פון איין אמת'ן בעל תאוה, זיך גענאָהנט צום פייער... אַ זייל, האָב איך געזעהען, האָט זיך אויסגעקרומט ווי אַ האַלבע רייף אונ אַריינגעלעגט דען קאָפּף אין דער בראַנד!

עס ווילל ברעננען, עס דאַרף, אַ פנים, ברעננען!

אונ דאָך, — ווי שרעקליך איז אַ שרפה! אונ נישט דאָס פייער ביז [illegible]

שרעקליך, דאָס פֿייער איז שאָן אונ גרויס, דורך־אָרץ האָב איך פֿאַר פֿייער, וואָס ריי־ניגט אַלץ... נור דאָס געשריי, דאָס געפּילדער איז נישט צום אויסהאַלטען!

דאָס געיאָממער פֿון קראַנקע, דאָס קנאַקקען פֿון באַלקען, פֿון וואַנד, דאָס ראָדע'ן, סיקען אונ פּייפֿען, די געשרייען פֿון דער פּאַזשאַרנע־קאָמאַנדע, די אַפּטרופּסים מיט הויך אויסגעשריגענע עצות — פֿוי!

אַזאַ קאָנצערט, האָרט זיך נור אין גיהנם...

דאָס פֿייער ווערט אויך באַזי! גאַנצע בונטען פֿלאַממען יאָגט עס אויף די לייט, עס וואַרפֿט אויף זיי מיט באַלקען, מיט טהירען אונ פֿענסטער; אַ מלחמה! אַ שרעק־ליכע מלחמה!

אונ ער?

ער, דער קדוש, שטעהט זיך אויפֿ'ן שפּיץ דאַך, אין מיטען פֿייער, ארומגענומ־מען ביז'ן גאַרטעל מיט רויטע אונ בלאָהליכע שלאַנגען...

אונ ער שטעהט, אונ רופֿט, אונ זיין קול שנייט זיך דורך דעם גאַנצען גיהנם'דיגען גערודער אונ שלאָגט זיך צו צו יעדענס האַרץ...

— „שמע ישראל!" רופֿט ער!

אויסער דעם קדוש האָט דאָס פֿייער קיינעם נישט געשאַדט.

דאָס דולל־הויז איז געוועזען אַססעקורירט; דולל־הייזער אַסעקורירען זיך אוי־נער ביים צווייטען. דאָקטאָרען קריגען נייע אינסטרומענטען צו אָפּעראַציעס... די פּאַזשאַרנע־קאָמאַנדע — געלד, אַפּטרופּסים — כבוד, וועניג איינגעשטעלט דאָס לע־בען האָבען זיי זיך, אונ די משוגעים האָט מען דערווייל אריינגענוממען אין איין סאַלע...

פֿערשטעהט זיך, אַז וואָס מעהר משוגעים עס פֿערזאַממעלט זיך אויף איין אָרט, שטאַרקער פֿיהלען זיי זיך; אונ וואָס מעהר די משוגעים פֿיהלען זיך שטאַר־קער, פֿיהלען זיך שוואַכער די וואַכטער.

דער לאַרם געהט טאַקי ביז'ן הימעל אריין.

יענטיל איז דאָ אויך איין איינגעהערין, פֿיהרט דאָס ראָדיל.

— דאָס געשעפֿט, — זאָגט זי — פֿערגרעססערט זיך; דער ריוח ווערט דאָך קלענ־נער; קוים פּרנסה. זי האָט, נעביך, צו דערנאָהרען אַ קראַנקען מאַנן מיט אַ גאַנץ געזינדל.

אונ דאָס געזינדל, ווי זי זאָגט, בעשטעהט, פֿון צוויי טאָכטער אלמנות מיט קינ־דערליך, צוויי טאָכטער מיט מאַננער אונ אויך מיט קינדערליך, אַ חוץ קינדער פֿון ערשטען מאַנן...

זי האַנדעלט: מיט קרישקאַליך פֿון ברויט, פּיצליך מיטון פֿון אָבגעברענטע

באַפּיראָסען, שטיקליך ליינוואַנד און טוך, רעשטליך פון ליכט. טהייל מאָל איז אַ שטיקל שנייץ אויך אַ סחורה.

אַלס געלד געהען שטיקליך גלאָז, קאָליערט גלאָז איז גאַר גאָלד אין דער מעלה... קאָליערט פּאַפּיער, איז באַנקאָצעטל, וויס — קוויטליך און וועקסלען.

און זי שרייט:

— רוצחים! דאָס איז מיין גאַנץ עשרות די סחורה! וואָס גנב'עט איהר? וואָס דייסט איהר? וואָס ציהט איהר מיר די קלעה פון די ביינער?

די קונים שווייגען אויך נישט.

זיי שרייען, אַז זי בערייסט, גיט פאַלשע וואָג און מאָס.

אחשורוש, דער מלך פון הודו — דער אויבען רעכטס — ביז כוש — די טהיר אין קיך אַריין לינקס, — געהט אַרום מיט אַ גדלות, פערשרייבט מיט אַ נאַסען פינגער, אויף אַ שויב צו אויף אַ וואַנד, דען חשבון פון „מסים וארנוניות", וואָס איהן קומט שוין פון מסחר...

— איך בין דיך מתרה, יענטיל! דו פאַלסט אַריין אין טורמע!

— ערה, — רופט ער צו'ן אַ קונה, — דיר וועלל איך אויך נישט שענקען! איך זעה — ווילסט מאַכען פליטה! פון אַמעריקא וועלל איך דיך ביי די האָר הייסען אַהער שלעפען! איך האָב דאָרטען אויך מיינע לייט! נישט קשה!

איין אַנדערן רופט ער צו:

— קויף און פערקויף אַנדערטהאַלב־מיליאָן פוד, קריעגסט דו אַ „פּאַציאָטנע"!

טהייל מאָל רוקט ער זיך צו, צו גאָזעמאַן, וואָס זיצט פערטראַכט אין אַ ווינקעלע, אָדער צו ליב פילוסוף מיט יוחנן מלמד, וואָס זיצען אין אַ זייט פערזונקען אין אַ וכוח וועגען תכלית פון דער וועלט, פון מענש און אַללערליי אַנדערע זאַכען...

ער שטעלט זיך אָב, לעגט אַ פינגער אויף דער נאָז און זאָגט:

— שווייגט בעססער...

אַ'ניט, לעגט ער זיי גאַר פאַר אַ האַנדעלס פערטראַג...

און אַזוי רודערט זיך ביז דער האָהן קרייעט.

פאַר וואָס גראָד ביז דער האָהן קרייעט? פאַר וואָס שפּיעלט דער האָהן מיט'ן קרייהען אַזאַ גרויסע ראָלע אין שפּיטאָל?

— זאַרי, — שפּיעלט ער, זאָגט אחשורוש, און „זאַרי" פערשטעהט מען איז אַ גרויסע זאַך.

— סימנא בעלמא — זאָגט דער מלמד. — מען האָט געדאַרפט אַ צייכען, וואָס עס

איז פאר א צייכען, האט מען זיך אנגעחאפט אין האהן...

ליב פילוסיף זאגט, אז עס מוז דאך עפיס שטעקקין דערינגען, ווארען פאר וואס דוקא א האהן, נישט א היהן?

— א היהן קרייהעט נישט, קאנן נישט קרייהען, — פאלט איהם יענטיל מיט כעס, אין די רייד אריין, — צו מיינע שונאים'ס קאפף — —

— ביימעל נישט, — אנפערט ליב קאלט ווי אייז... היהנער בטבע זענען גלייך צו האהנער... זיי וואלטען געקאנט קרייהען, נור מען האט זיי אבגעוואהנט... אז א היהן קרייהעט, קוילעט מען זי...

— ווייטער די איינענע קשיא, פאר וואס? — מאכט יוחנן.

— איך וועלל קלערען דעריבער, זאגט ליב. אונ, — גיט ער צו שטאלץ — עס איז צייט... איך אייל מיך נישט!

נישט דאס וויססען איז דער עיקר, נור דאס קלערען!

איך וויל אויך קלערען נור מיין קאפוויטאג וואקסט פון טאג צו טאג. זייט די משוגעים זענען צוזאממען, איז סכנת נפשות... די טויזענדטער נייע ווענען, וואס זיי זו־בען אין אללע זייטען, קרייציגען זיך אונ פערקניפען, שווינדלט פאר די אויגען. א בעשטאנדיגער, בליצענדיגער קאלעידאסקאפף מיט פערפלאנטעטע ברעננענדיגע ליניען... דער מח וויל טהייל מאל פלאצען. איך קלער שוין אפילו נישט, ווער איך בין, א רופא צו א חולה, וויל, איך בין זיכער, אז, אויב איך בין נאך נישט משוגע, וועלל איך עס היינט מארגען ווערען.

די טויטע שטאָדט.

א.

ארומפאָהרענדיג אויף דער פּראָווינץ וועגען דער יודישער סטאַטיסטיק1), האָב איך אונטערוועגענס געטראָפען אַמאָל אַיוד, וואָס האָט זיך געשלעפּט טריט ביי טריט אין שווערען זאמד. דער יוד זעהט אויס קראַנק, קוים וואָס ער געהט, קוים וואָס ער שלעפּט די פיס. איך קריעג אויפ'ן רחמנות און נעם איהן אויף, אויף דער פוהר. ער זיצט אויף, שטעקט מיר אָב „שלום עליכם", פרעגט מיך אויס וועגען אללערליי נייעס. איך אָנפּער און פרעג צום סוף:

— און איהר פון וואַנען זייט, ר׳ קרוב?

— פון דער טויטער שטאָדט! — אָנטפערט ער געלאַססען.

איך מיין ער שפּאַסט.

— וואו איז עס, פרעג איך — הינטער די הרי חשך?

— אי! — שמייכעלט ער, — דוקא אין פוילען...

— אין אונזער מדינה, אזא שטאָדט?

— פערהאַנען! — זאָגט ער — פערהאַנען! הגם די אומות העולם, ווייסען נישט פון איהר, און האָבען איהר קיין גוישען נאָמען ביז היינט נישט געגעבען... עס איז אַ יודישע, איין עכט יודישע שטאָדט!

— וואָס רעדט איהר?

— וואָס איהר הערט! איהר קענט אַודאי געאָגראַפיע און מיינט, אז אלץ איז דאָרט פערשריבען; אַז אָסור! מיר יודען לעבען אָהן געאָגראַפיע... נישט פערשריבען און פון נאָהנט און ווייט קומט מען צו אונז און מען פאָהרט פון אונס. נאָך וואָס געאָגראַפיע?... יעדער בעל-עגלה ווייסט דען וועג...

— איהר גלויבט נישט? פרעגט ער.

— איך שווייג.

— און דאָך איז אַזוי! אונזער מרא דאתרא שרייבט זיך דורך מיט אללע גאונים פון דער וועלט! עס געהען שאלות ותשובות וועגען אללע די וויכטיגסטע זאַכען... און אלץ ווערט פערזאָרגט... איז נאָך דער צייט! נישט לאַנג, למשל:

---

1) זעה דיאָס בילדער.

האָט מען מתיר געמאַכט איין עגונה, וואָס האָט שוין לאַנג אויסגעלעבט אירע יאָהרען; נו, וואָס איז? דער עיקר איז דער שכר פון פלפול, נישט די עגונה!

ער מאַכט ווייטער:

— אללע „איינציקלעך" ווייסען שוין לאַנג פון אונזער שטאָדטיל... קוממען, ברוך השם, גאַנץ אָפט... פאָהרען, ברוך השם, נישט לעדיג אַרויס.

— דאָס ערשטע מאָל האָר איך פון אַ טויטער שטאָדט!

— איז ווירקליך אַ וואונדער! מוזט איהר זיך אַ ביסל האַלטען פון ווייטענס...

עס איז דאָך איין עכט יודישע שטאָדט, איין אמת'ע עיר ואם בישראל; זי האָט אַלץ וואָס אַ שטאָדט ברויך; משוגעים אפילו, צוויי, אָדער דריי! אין מסחר האָט זי איך אַ שם!

— פיהרט עפּיס אַרויס צו אַריין?

— וואָס? וואָס זאָגט איהר? פראָגט דער יוד, נישט רעכט פערשטעהענדיג, סחורה, מיינט איהר, אַרויס און אַריינפיהרען?

איך שאָקעל מיט'ן קאָפּף אויף יאָ.

— געוויס! אָנפּערט ער — מען פיהרט אַרויס תפילין און רצועות, מען ברענגט אַריין אתרוגים פון קורפו און ערד פון ארץ ישראל! אָבער נישט דאָס איז דער עיקר: דער עיקר איז דער האַנדעל אויפ'ן אָרט, אין שטאָדט גופא! שענקען, אורחים־שטיבליך, אַ'טוואַרג... כנהוג בישראל, ווי דער שטייגער איז...

— איין אָרימע שטאָדט?

— וואָס הייסט רייך און וואָס הייסט אָרם? ס'איז דאָ פרנסה! גאָר אָרימע לייט, געהען אַרום אין די הייזער, אין דער היים אָדער אין סביבות... דאָס שעהרסט — אויפ'ן אָרט! ווער עס שטעקט אוים אַ האַנד, דעם גיט מען. אַנדערע זוכען זיך לייכטע מלאכות, אַ שטייגער: אַ מעקלעריי, זוכען אין די גאַססען און געפינגען אַ כשר'ע מציאה... דער רבונו של עולם פערלאָזט נישט!... יתומים עססען טאָג ביי בעלי בתים און לערנען אין תלמוד תורה, פון יתומות ווערען דיענסט־מיידלעך, קעכין, פאָהרען אָב און זעגנען זיך אויך מפרנס... אַלמנות, גרושות און עגונות (אין די לעצטע צייט איז פערהאַנן אַ סך עגונות) זיצען פערשלאָפען איבער פייער־טאָפּ. און פערהויכט, הלומט ווי, אַז עס וואַקסען שוין גרייטע זאָטעל אויף די ביימער... אַנדערע לעבען גאַנץ בכבוד!

— פון וואָס?

— פון וואָס? ווי דער סדר עולם איז! איין אָרימאַן האָט בטחון; אַ סוחר שלינגט לופט, און דעם ערד־אַרבייטער, דעם קברן מיין איך, דעם פעהלט אַ ודאי נישט...

צו מאַכט ער חוזק, דאָס אויסגעדאַרטע יודעל, דער גל־עצמות, מיטן מאָרגע פייער׳ל, וואָס בליצט איהם אין די טיעף איינגעפאַללענע אויגען? אויפ׳ן שאַרף־ בייניגען פנים, וואָס איז אַרומגעצויגען ווי מיט אַ געל שטיק פאַרמיט, בעוויזט זיך דאָך קיין מינדסטען שמייכעל... נור דאָס קול זיינס... עפּיס קלינגט עס מאָרגע!

— וואָס איז עס פאָרט — פרעג איך — פאַר אַ מין שטאָדט?

— וואָס הייסט? אַ שטאָדט ווי אַללע שטאָדט! פערהאַנן אַ שוהל, אויף די וואַנד, פערצאָהלט מען, איז געוועזען אַמאָל אויסגעמאָלט אַללערליי חיות, בהמות אונ עופות, פון פרק שירה אַרוים... אויפ׳ן בעליק ווייטער — אַללערליי כלי זמר, פון דוד המלך, עליו השלום... איך האָב עס שוין נישט געזעהען, נור אַלטע יודען זאָגען!

— אונ היינט?

— היינט? שטויב אונ שפינגעוועבס... נור אַ הילצערנע קיים, פון איין שטיק אויסגעשניצט, העגגט נאָך אַראָב פון בעלליק, פאַלט זיך אַזוי בנעימות אַראָב, אין אַ זייט פון אָרון קדוש, רעכטס פון פרוכת, וואָס איז ווייטער אַ מתנה פון פרומע נשים... ווער עס האָט געמאַכט די קייט, געדענקט מען נישט, נור אַ מייסטער איז עס געוועזען! אַזאַ קייט!

— אין שוהל — פערצעהלט ווייטער דער יוד — דאַוונען, ווי דער שטייגער איז, סאַמע פּראָסטאַקים — בעלי מלאכות; אויסגענוממען שניידער, וואָס האָבען אַ בעזונדערן מנין, אונ קצבים מיט בעלי־עגלות, וואָס האָבען זיך האיאָהר געדונגען אַ בעזונדער שטיבעל צו דאַוונען... די שוהל קענן קוים עברי! שאָנע בעלי בתים, בני תורה דאַוונען אין בית המדרש, אַ גרויס בית המדרש... אַ סך ספרים! חסידים ווידער דאַוונען אין שטיבלעך!

— אונ מחלוקת פערהאַנן?

— כל זמן מען לעבט! אויפ׳ן קברות פאַר דאָס, איז שלום... איין בית עלמין פאַר אַללע... דאָס מרחץ מיט דער מקוה זעננען אויך בשותפות פאַר אַללע...

— וואָס נאָך פערמאָגט איהר?

— וואָס דאַרף מען נאָך? געוועזען הכנסת אורחים, אונטער געגאַנגען... אורחים קאָננען שלאָפען אין בית המדרש... ליידיג באַנאַכט... אַ הקדש האָבּן מיר!

— אַ שפיטאַל, מיינט איהר?

— נישט קיין שפיטאַל, נור אַ הקדש. צוויי שטובען, פריהער איז עס געוועזען דעם באָדערס דירה, דערנאָך האָט מען געמאַכט, דער באָדער זאָלל יוצא זיין מיט איין שטוב אונ די צווייטע זאָלל זיין אַ הקדש... בסך הכל ליגען דאָרט,

דאַכט זיך, דריי קראַנקע ווייבער. איינע, נעביך, איין אַלטע, אָבגענומענע פּים, אונ ליגט איבער איינאַנד; אַ צווייטע — האַנד אונ פּים אָבגענומען, אונ נאָך אַ משוגענע עגונה. דריי ווינקלען פערנעממען די בעטען, אין פיערטען שטעהען קוימען־אויבען; אין מיטען האָב׳מיר נאָך אַ טויטען שטיביל, טאָמיר טרעפט זיך!

— איהר לאַכט פון מיר, ר׳ קרוב, — פאַלל איך איהם אין די רייד — עס איז דאָך ציאַחנאָוועקע! ציאַחנאָוועקע מיט איהר מסחר, צדקות אונ מעשים טובים! פאַר וואָס זאָגט איהר: די טויטע שטאָדט?

— ווייל איך מיין טאַקי די טויטע שטאָדט! איך רעד פון אַ שטאָדט, וואָס באַלד אין דער התחלה, ווענן זי האָט ז׳ך געבויט, איז זי געהאַנגען אויף אַ האָהר, אונ היינט, אַז די האָהר האָט זיך איבער געריססען, העננט זי אין דער לופט. אויף גאָר נישט האַלט זי זיך. אונ ווייל זי האַלט ז׳ך אויף גאָר נישט אונ שוועבט אַרום אין לופט, איז זי געוואָרען אַ טויטע שטאָדט... ווילט איהר, וועלל איך אייך פערצעהלען פאַר וואָס אונ ווי אַזוי.

— אדרבא... זעהר אינטרעסאַנט!

עס פאַלט דערווייל צו די נאַכט... דער הימעל ווערט אין אַ זייט בלוטיג, פייערדיג; דאָרט געהט אונטער די זונן. פון דער צווייטער זייט דאַגעגען, פון אַ קלאָרען, לייכטען נעפיל שווימט אַרוים די לבנה, ווי אַ כלה׳ס פנים פון אונטער אַ ווייסען שלייער. די בלאַססע שטראַהלען, וואָס זי זייעט אויף איבער דער ערד, ציטטערן אונ מישען זיך אוים מיט די ציטטערדיגע שאָטטען פון דער טרויריג שטיללער נאַכט...

עס ווערט אונהיימליך.

מיר פאָהרען אַריין אין אַ וואַלדיל. דער לבנה׳ס שטראַהלען גנב׳ינען זיך צו אונז דורך די ציטטעריגע בלאַטער...

אונטען, צווישען אַראָבגעפאַללענע בלאַטטער אונ צווייגען, טאַנצען אַרום קליינע ליכט־ראָדליך, ווי זילבערנע מטבעות. עפּים אַ כשוף שטעקט אין דער בע־לייכטונג, אין שטיל רוישענדיגען וואַלד...

איך וואַרף אַ בליק אויפ׳ן אורח, ער האָט שוין, דאַכט זיך, גאָר איין אַנדער פנים... עס איז אַזוי טרויעריג אונ ערנסט; דער בליק, דאַכט זיך, איז אַזוי ערליך אונ פראָסט...

זאָלל דאָס אַלץ אמת זיין?

הא... איך וועלל הערען!

— פון דער ערשטער רגע אן — פערצאהלט דער יוד, — האט די שטאדט גע-האנגען אויף א האהר, ווייל מען האט זי באלד אין אנהייב געשטעלט אויף איין ארט. וואו עס טאר, על פי דין, קיין יודישע שטאדט נישט זיין! ערשט, אז עס האט זיך צונויפגעזאממעלט דאס ערשטע מנין, האט מען געמאכט איין אסיפה... עס איז געבליבען, מען זאלל זיך צו רעכענען צו׳ן איינער פון די שטאדט אין דער סביבה. אויף דעם סמך האט מען דערווייל געבויט א מקוה, א שוהל, דערנאך — א מרחץ, געקויפט נאך א שטיקל ערד אויף א הייליג ארט...

און, אז מען האט שוין אלץ אבגעטהון, האט מען געשיקט שתדלנים, וואו אהין מען דארף, מען זאלל דאס אלץ בעשטעטיגען...

— מיט׳ן קאפף אראב?

— וואס געהט ביי אונס נ י ש ט אזו? עס קאנן דען אנדערש זיין?...

— ווייס איך...

— סיי ווי סיי — א מעשה שהיה! און עס איז נאר נישט אזוי קרום געוועזען ווי איהר מיינט...

געוועזען איז א יוד איין עושר, א גביר! דער גביר איז געווען, פערשטעהט איהר, ווי דער סדר עולם איז, א שטיקל, און אפשר א שטיק קרוב למלכות... א תקיף... האט מען אלץ געמאכט אויף זיין נאמען. זיין שוהל, זיין מרחץ, זיין מקוה, — אפילו זיין הייליג ארט... פאליציע האט געשוויגען; איך זאג דאך אייך — א תקיף!

אז עס וועט קוממען דאס פאפיער פון הויכען ארט, וועט ער איבער שרייבען אויף קהל, וועט אויפהארען דאס לא־יחרץ געלד.

— און דערנאך האט דער גביר געזאגט: עלי כתיב?

— ניין, מיין ליעבער האאר, דעמאלט זעננען נאך אזינע גבירים אין דער מאדע נישט געוועזען... מען האט בכלל פון „עלי כתיב" נאך נישט געוואוסט... נור, הארט וואס עס קאנן זיך פאסירען, וואס עס מאכט זיך א מאל אויף דער וועלט!

נישט דער גביר, נור דער שתדלן האט אנגעמאכט די גרויסע צרה... אויפן וועג, האט ער זיך מישב געוועזען, און איז ענטלויפען! מיט׳ן געלד, מיט די פאפיע-רען... און איבערגעלאזט דעם פריש געבאקענעם קהל, איין עגונה מיט לעבענ-דיגע יתומים...

— האט מען געשיקט א צווייטען?

— אזוי געשווינד? איידער מען איז געוואהר געווארען, אז ער איז ענטלויפען, איידער וואס, איידער וועגן, איז דערווייל דער גביר געשטארבען און איבערגעלאזט, צווישען אנדערע, א יורש א יתום קטן... פאר 21 יאהר טאר ער דאך נישט אבשרייבען!

— אײלט מען זיך נישט?

— נעוויסס... אַז ער וועט אַלט ווערען איינאונצוואַנציג יאָהר, וועט מען שיקקען אַ נייען שתדלן און אֶפשר צוויי...

— און מען האָט עס פֿערשריבען לזכרון אין פנקס?...

— אַט! אַט!... האָט טאַקי דער פנקס געדענקט און דער עולם פֿערגעססען! מהייל זאָגען, אַז דער פנקס איז פֿערברענט געוואָרען; דער גבאי האָט געהאַלטען דען פנקס און הבדלה געמאַכט, אונטערגעצונדען אַ ביסל בראָנפֿען און ואיננו...

קהל דערוייל, קיין עין הרע, וואַקסט; יורעלאַך, ברוך השם, מעהרען זיך. עס קוממען צו פֿון אַנדערע קהלות אויך; דער ברענגט איין איידעס, דער אַ שנור, מיט איין וואָרט עס צעוואַקסט זיך. און, ווי להכעיס, דען גבירס יורשים פֿאַללען! די אַלמנה האָט חתונה און פֿאָהרט אָב, איין זוהן נאָכען צווייטען זוכען פרנסה אין דער פֿרעמד... אויף שבעה ימים זיך צו לאָפֿען. געבליבען איז נור דער יתום קטן... קהל מאַכט איהם איין אַפּטרופּס, מאַכט איהן חתונה, גיט איהם צו אַ געניטען שותף —

— דער מאַכט איהם אוים איין אויער!

— כדת משה וישראל!

און צרות האָט ער פֿון שותף, גרעססערע פֿון ווייב; אַ פֿאַלשע וועקסעלע האָט ער אויך אונטערגעשריבען, מאַכט ער אויך פליטה... אַ גרויסער באַנקראָט... היימישע, פֿרעמדע, עס ווערט אַ געוואַלט, אַ גערויש, עס שפּאַרט אָן אין סאָנד, עס קומט אַ קאָמאָרניק... געלד איז נישט געווען, מטלטלין האָט דאָס ווייב בעהאַלטען, — נעמט זיך דער קאָמאָרניק צו דער שוהל מיט'ן בית עלמין!

אַ דונער האָט אַריינגעשלאָגען אין שטאָדטיל! אַ דונער פֿון ריינען הימעל אָהן אַ פּיצל וואָלקען, וואָרען, פֿערשטעהט איהר, דאָס אַלץ איז געווען ביז'ן דער לעצטער רגע בסוד סודות...

פּלוצים, גאָר פּלוצים, אויף אַ מאָל איז מען געוואָהר געוואָהרען, אַז קהל הענגט, ווי איך האָב איך געזאָגט, אויף אַ האָהר!

וואָס בלייבט צו טהון? פֿאָהרט מען צו אַדוואָקאַטען... וואָס קאָננען זיי ראַטען אין אַזאַ פֿאלל? מען זאָלל צו לאָזען אַ ליציטאַציע, דער קאָמאָרניק זאָלל אַלץ פֿערקויפֿען, און קהל זאָלל אָבקויפֿען! וועט קאָסטען, וועט קאָסטען! קהל איז דאָך אָבער דערוייל נאָך קיין קהל נישט, מען האָט דאָך די פּאַפּיערען פֿערלוירען אויפ'ן וועג? זאָלל מען אויפֿשטעללען איין אַנדערען גביר, און אויף זיין נאָמען קויפֿען. דער עיקר — כמען זאָלל נישט וואַרטען, ביז דער גביר וועט, חס ושלום, אָבקומען אָדער שוין קומען, רחמנא ליצלן.

אין פלוג, דאכט זיך, נישט קיין שלעכטע עצה.. היזק האבען געלד איז קהל געוואונט... איז אבער שוין דעמאלט געוועזען נישט איין גביר, נור עטליכע! שתדלנים — גאר א מאססע! אויף וועמען זאלל מען פערשרייבען? וועמען נעמט מען פאר א שתדלן? אללע וויללען, אללע קאננען זיך בעליידיגען...— מאכט מען איין אסיפה אונ מען קלערט.. .אונ קלערען קלערט מען אזוי לאנג, ביז עס ווערט א מחלוקת. אונ ביי אונז, אז עס מאכט זיך א מחלוקת, הארט עס אזוי געשווינד נישט אויף...אמאל דאכט זיך — אט, שוין שלום, דאס פייער זינקט איין, נא דיר! קומט א שלום-מאכער אונ גיסט צו בוימעל, פלאקקערט ווייטער אויף, אונד — עד היום הזה!

דער יוד ווישט זיך אב דען בלאססען שטערן אונ פערצאהלט ווייטער:

— דערווייל איז געשעהען א מעשה. טאקי — מויל אונ אויערן אויפצושטעללען! כמעט נישט צו גלייבען...

— נור, — גיט ער צו מיט א שמייכעל — עס איז דאך נאכט אונ די חיה, וואס שפאצירט ביי נאכט אין הימעל (ער ווייזט אויף דער לבנה) הייסט „אטונה"... ביינאכט, בפרט אין אזא שטיללע נאכט, לאזט זיך אלץ גלייבען...

— געוויסס, בין איך איהם נישט וויללענדיג מודה.

— אונ די מעשה איז טאקי א שרעקליכע.

דער קאמארניק האט ארויפגעשטעלט א פוס אויפ'ן הייליגען ארט... די מתים דערהארען, ווערען, א פנים, באז... עס רוקקען זיך אב מצבות פון קברים... די מתים קוממען ארויס... איהר גלויבט?

— איך בין, חס ושלום, — זאג איך, — קיין אפיקורס נישט; אין השארת הנפש גלייב איך... נור...

— וואס „נור", רב קרוב, וואס „נור"?

— איך האב געמיינט, אז נור די נשמה בלייבט... די נשמה, וואס פליהט אין הימעל ארייין; אבער דער גוף, וואס געהט אין קבר אריין, דער גולם, דער פוילט... סיי ווי סיי, אהן דער נשמה, ריהרט ער זיך נישט... קאנן נישט אויפשטעהן...

— גוט געזאגט, — לויבט מיך דער יוד — אויף מיר אזא יאהר!

איך האב, — זאגט ער, — הנאה, אז איהר זענט א יודע ספר... דאך, פערגעססען האט איהר, ר' קרוב, אן עולם הדמיון פערגעססען! די נשמה, זאגט איהר, געהט אין הימעל אריין... גוט... נור וואו אהין געהט זי? איינע אין גן עדן, די צווייטע אין גיהנם אריין... אין גן עדן אריין געהט די נשמה פון צדיק, אין גיהנם אריין די נשמה פון רשע! דעם קומט פאר זיין גוטס — לויתן, שור הבר, יין המשומר... אונ יענעם, פאר זיין רשעות — הייסע סמאלע... עס רעד זיך נור אזוי! נור דאס הייסט: שכר ועונש. פאר וואס קומט שכר ועונש? ווייל א מענש, כל זמן ער לעבט, האט א ברירה. וויל ער — טוט ער גוטס, וויל ער — טוט ער

שלעכטס, און, אַזוי ווי ער בעט זיך אויס, אַזוי, הא? שלאָפֿט ער...

ווי איז אָבער דער דין, אַז אַ מענש איז קיין מענש נישט, זיין לעבען איז קיין לעבען נישט, און טהוט נישט, נישט קיין גוטס, נישט קיין שלעכטס, ווייל ער קאָן נישט טהון, ער האָט קיין ברירה נישט צו טהון און פֿערשלאָפֿט אַ לעבען, און קומט עס איבער ווי אין אין עולם הדמיון? וואָס קומט אַזאַ נשמה? גיהנם? פֿאַר וואָס? זי האָט קיין פֿליעג אויף דער וואַנד נישט געטייט... גן עדן? פֿאַר וועלכער דרשה, זי האָט קיין האַנד אין קאַלט וואַססער אַריין נישט געטהון...

— וואָס ווערט טאַקי פֿון אַזאַ נשמה?

— גאָר נישט! זי לעבט ווייטער אין עולם הדמיון... זי שיידט זיך נישט אָב פֿון גוף... נור פֿריהער האָט זיך דעם בעל דבר געחלומט, אַז ער לעבט, אויף דער ערד, און היינט חלומט זיך איהם, אַז ער לעבט, אין דער ערד!

אין אונזער שטאָדטיל איז כמעט קיינער קיינמאָל נישט רעכט געשטאָרבען, ווייל עס האָט קיינער נישט רעכט געלעבט! נישט קיין גוטע, נישט קיין שלעכטע, קיין רשעים, קיין צדיקים... פשוטע שלאָף־מיצליך אין עולם הדמיון... לעגט זיך אַזאַ שלאָף־מיצל אין קבר אַריין, בלייבט עס שלאָפֿמיצל, נור אין איין אַנדערע דירה, — ווייטער נישט...

דריבער איז דאָס גאַנצע שטאַרבען ביי אונז אַ ריינע קאָמעדיע! וואָרען, אפילו בייס לעבען, לעגט עמיצין אַ פֿעדער אונטער דער נאָז, וועט ער זי אָוועק יאָגען? און אַ איינגעגעסענע פֿליעג טרייבט ער אַוועק? גלאַט, מען ווערט פטור פֿון אַ פֿיערטער ציצה, מען איז יוצא מיט דריי, צו מיט פֿיער פסול'ע, ווי ערגיץ אַ מנהג איז! אויך ווערט מען לויז פֿון דאגת פרנסה... אָבער ווייטער?

דער זעלבער חלום, דער אייגענער עולם הדמיון... אין אַסך שטאָדט איז אַזוי... און, עס טרעפֿט ערגיץ, ווי ביי אונז האָט געטראָפֿען, אַז אַ מת קריעכט אַרויס פֿון אַ קבר, הייבט ער גאָר נישט אָן צו געדענקען, אַז ער האָט אַמאָל ודוי געזאָגט, געגוסעט און איז געשטאָרבען... קוים פֿאַלען איהם, ביים אויפֿהעבין, די שאָר־באַליך אַראָב פֿון די אויגען, געהט ער גלייך אין בית המדרש, אין מרחץ אַריין, צו אַהיים עססען קולישע... ער ווייסט פֿון גאָר נישט!

איך ווייס נישט צו די לבנה איז שולדיג צו איך אַלליין בין עפּיס געוועזען נישט ווי אַללע מאָל, — איך האָר, גלויב, און פֿראָג נאָך:

— נו, זענען אַ ל ל ע, אַללע מתים אויפֿגעשטאַנען...

— ווער ווייסט? מען פֿיהרט עפּיס ביכער? אָפשר זענען געווען שטיללע אַפּיקורסם, וואָס האָבען געקלערט, אַז עס איז תחית המתים, און זענען, להכעיס, געבליבען ליגען... נור אַ קהל מתים, איין עדה איז אויפֿגעשטאַנען! אויפֿגעשטאַנען

און ענטלויפֿען פֿאַר׳ן קאַמאַרניק אין נאָהנטען וואלד אַריין.

— פֿאַר וואָס אין וואלד אַריין?

— אין שטאָדט אַריין האָבען זיי נישט געקאָנט... עס איז דאָך געווען ביי טאָג, און על פּי דין, טאָר מען זיך נישט ווייזען ביי טאָג אין הכריכים... אַ שטאָט מיט מעוברת׳ע ווייבער... זיי קאָננען זיך נאָך, חס ושלום, פֿערקוקען און געווינגען גרייטע מתים...

— רעכט.. און דער קאַמאַרניק...

— איהר פֿרעגט אויף איין ערל... ער האָט נישט געזעהען אַ וואָרט... אפשר שכור געוועזען... גאָר נישט... ער האָט זיינס געטהון, פֿערשריבען...

— און פֿערקויפֿט?

— נאָך נישט... דערווייל איז נאָך קיין קונה ניט דאָ...

— און די מתים?

— אָט... די מתים!

ער רוהט זיך אָב אַ רגע און פֿערצאָהלט ווייטער:

— קוים איז צוגעפֿאַללען די נאַכט, זעננען די מתים צוריק אין שטאָדט אַריין... יעדערער געהט צו זיך אַהיים, גנב׳עט זיך אַריין דורך אַ טהיר, אַ פֿענס־טער, צו דורך אַ קוימען... חאַפּט זיך צו צו דער אַלמער... ארויסגענומען מלבושים, אָנגעטהון זיך, אָבגעגעניצט, און געלעגט זיך וואו עס איז שלאָפֿען...

צו מאָרגענס איז שוין געוועזען אַ פֿוללע שטאָדט מתים...

— און די לעבענדיגע האָבען געשוויגען?

— מען האָט עס נישט בעמערקט!... פֿערנוממען געוועזען מיט מחלוקת... יעדען איז דער קאָפּף פֿערדרעהט, אַללע פֿעריאַחמערט! און צוריק געשמיעסט, ווי אַזוי דערזעהט מען עס אַ חלוק צווישען אַ לעבענדיגען מיט אַ בר מנן אין הכריכים? עס איז נישט אַזוי לייכט!

אַז אַ זוהן האָט דען פֿאָטער דערזעהען, האָט ער דריי מאָל אויסגעשפּיגען: פֿו, פֿו, פֿו, „און מיר האָט זיך געחלומט, אַז איך האָב קדיש געזאָגט, ירושה גע־נוממען... אַללע בייזע חלומות צו מיינע שונאים׳ס קאָפּף!"

איין אַלמנה דערזעהט איהר מאַנן, וואַרפֿט זי איהם אַריין אַ מתנת־יד, גע־נאַררט האָט ער זי, דער אַבּפּראַש... חוזק מאַכט ער! און זי, אַ נאַררישע יודענע, האָט איהם נאָך נייע הכריכים געמאַכט!

— און אַז זי האָט דערווייל חתונה געהאַט?

— ווער חתונה געהאַט? אין מחלוקת האָט מען אונטערגעצונדען און פֿער־ברענט די שוהל, מיט׳ן בית המדרש מיט דער חופּה... הכל כאשר לכל...

דערביי זענען כמעט אַללע געוועזען „פּאַרסור"...

— און וואָס ווייטער?

— גאָר נישט... די מתים זענען לעבענדיג געוואָרען, די לעבענדיגע האָבען אָנגעהויבען אויסצושטאַרבען, פֿון ענגעניש, פֿון דער לופֿט... דער עיקר, פֿאַר הונגער...

— אַ הונגער איז געוועזען?

— ווי ערגיץ! ביי אונז יאָ... די מתים האָבען זיך געזעצט אויף זייערע אָרטער אין מנינים און אויף זייערע אָרטער אין דער היים ביי דער שיססעל אויך... מען האָט נישט געוואוסט, נור עס האָבען פלוצים לאָפּפּעל פֿערפֿעהלט, — פֿון איין שיססעל עסט מען, האָט פֿערפֿעהלט לאָפּפּעל... אַ בעל־הבית'טע ווייסט, אַז זי האָט אַזוי פֿיעל לאָפּפּעל ווי מענשען... קלערט זי, אַ גנבה! פֿרומע זאָגען: אַ כשוף... נור, אַז מען ווערט געוואָהר, אַז אומעטום פֿעהלט און אַז דאָס עססען געניגט נישט, — האָט מען שוין געזאָגט: אַ הונגער יאָהר און מען האָט געהונגערט, און מען הונגערט נאָך...

און אין אַ קורצע צייט האָבען די מתים גובר געוועזען די לעבענדיגע... די זענען היינט קהל און פֿיהרען קהל! זיי זענען נישט פרה ורבה, דאָס נישט, נור אַז עמיץ שטאַרבט, גנב'ענען זיי איהן אַראָב פֿון דער מטה, נעמען אַרויס פֿון קבר און עס געהט נאָך אַ מת אַרום אין שטאָדט...

און וואָס פֿעהלט זיי? זאָרגען, זאָרגען זיי נישט, פֿאַר'ן טויט — קיין פחד נישט... עססען עסט מען אַבי אַ ברכה צו מאַכען, בענשען צו קאָנען... אָבער מען דאַרף עס נישט, מען בענקט נישט דערצו, הוא הדין — טרינקען... הוא הדין וואהנען; הונדערט מתים קאָנען וואהנען אין איין שטוב, — מען דאַרף קיין לופֿט נישט!

און מען האָט קיין צער נישט! וואָרען פֿון וואַנען האָט אַ מענש צער, פֿון וויססען — יוסף דעת יוסף מכאוב, אַ בר מנן — זיין דאגה! ער ווילל נישט וויססען און דאַרף נישט וויססען... שלעפֿט זיך אַרום אין עולם הדמיון...

זיי האַלטען זיך דעריבער טאַקי פֿון דער ווייטענס פֿון אַללע לעבענדיגע זאַכען... זיי האָבען קיין שאלות, קיין ספקות, קיין האַרץ ווייטאָג, עס פֿוילט קיינעם קיין לעבער נישט!

— ווער מיינט איהר איז ביי אונז רב? אַ מאָל איז געוועזען אַ לעבענדיגער

מענש, אַ טהוער; היינט אַ בר מנן! געהט אַרום אויפ׳ן עולם הדמיון און זאָגט נאָך דעם חיי אָדם ווי פון אַ חלום אַרוים...

ווער זעננען די דיינים זיינע? זיינט גלייכען... האַלב פערפוילטע מתים...

און די לייט פסקינען שאלות פאַר לעבענדיגע ווי פאַר טויטע; אַלץ ווייסען זיי, אַלץ טהוען זיי... זיי מאַכען ברכה, זיי געהען מיט מציצה, זיי בענשען חתן־כלה...

ווער שטעלט זיך פאַר׳ן עמוד? אַ מת! אַ זקן ורגיל אַ מת! ער האָט אַ פנים פון אַ מת, אַ קול פון אַ מת; עס טרעפט, אַ האָהן גיט פלוצים אַ קריי — ענטלויפט ער אוועק פון עמוד!

און די גבירים, די בעלי טובות, די רעדעל־פיהרער, קהל־פערוואַרגער, דאָס גאַנצע קלאַפּפערגעצייג וואָס איז? טויטע, לאַנג געשטאָרבענע, לאַנג בעגראָבענע!

און דעריבער איז אַזאַ עפּוש אין שוהל, אין באָד, אין גאַסס... סאַמע מתים...

— און איהר, רב קרוב, איהר וואָס זענט?

— איך? איך בין האַלב טויט, אָנגפערט דער יוד. —

ער שפּרינגט אַראָב פון וואָגענקאַוג ווערט נעלם צווישען די ביימער...

אויף דער גרענעץ.

ביי דער גרעניץ, צווישען יאָ און ניין, זיין און נישט זיין, האָט זיך בעגעגענט דער אוועק־געהענדיגער זוממער מיט׳ן קוממענדיגען ווינטער.

— וואָס זעהסט דו עס אַזוי שלעכט אויס? — קריגט דער ווינטער רחמנות אויף זיין געגנער, וואָס שטעהט פאַר איהם מיט געבויגטע פיס, מאַטטע, האַלב־פערלאָשענע מאַטטע אויגען און אַ פאַרמיטען פנים.

— דו וועסט אויך נישט בעססער אויסזעהען — אָנגפערט דער זוממער מיט אַ זיפץ.

— אַלץ האָט זיין ענד, — פילאָזאָפירט דער ווינטער.

— דאָס ראָדעל דרעהט זיך, שטיממט דער זוממער צו.

זיי שווייגען אַ ווילע, דערנאָך פראָגט דער ווינטער:

— און דאָרט וואָס האָרט זיך?

— נישט רוהיג — אָנגפערט דער זוממער — נישט רוהיג...

— די ביימער?

— זיי אויף! דער שווארץ יאָהר ווייסט זיי, וואָס זיי סודען זיך! טאָג און נאַכט נור געשאָקקעלט זיך, געשושקעט. דאָס פלאטטערן פון די לייכטזיננינגע בלאַטטער געפאַלט מיר אויך נישט; נור, די ווערען אויך געפאָהרליך, יד אחת, א פנים! אויך אין איין רודערן זיך...

— פוילען זאָללען זיי! רופט דער ווינטער.

און עס הייבט זיך אויף א ווינד און יאָגט איבער דער וועלט... פון זיין אָטהעם ווערען די בלאַטטער טרוקקען, פויל, און פאַללען מיעד אראָב פון די צווייגען... אויך דינגע צווייגליך פאַללען. עס קנאַקט, א שוואַכע צווייג רייסט זיך אָב פון בוים, פאַלט אַרונטער און וואַלגערט זיך אַרום אויף דער ערד מיט די פוילע בלאַטטער צוזאַממען.

— און די טייבען? פראָגט דער ווינטער.

— האַלטען מיט! רוישען און מורמלען... זיי איז אויך ענג אויף דער וועלט... אין פאַליע שטופט אונטער די צווייטע, איין וואַלל ברומט צו צום צווייטען: ריהרט אייך, ריהרט אייך! אַרויס אויפ'ן זאַנד, אויפ'ן פרייען זאַנד, צום פרישען גרינעם גראָז... ווער גרענעץ, וואָס גרענעץ!

משוגעים... א פאַליע וויל גאָר אַרויף אין דער הייך! מען שטופט זי אונטער, מען הייבט זי אויף די אַקסעל... זעה וואָס דאָרט איז און דערציילט...

טהייל מאָל זיעדט עס און קאָכט ווי א גיהנם...

— קייטען! גיט דער ווינטער א בעפעהל... און געשמיעדט ווערען די פרייע טייכען... פריהער ציהט זיך איבער זיי א דינגע, קאַלטע הויט, נור זי וואַקסט, די הויט, ווערט דיקקער און האַרטער, דריקט אַלץ צו, דערשטיקט אַלץ... שטילל ווערט אַרום... מען האָרט שוין קיין רוישען, קיין מורמלען...

רוהיג, שטייף, טויט...

פייגעל פליהען אוועק פאַר שרעק, עס ווערט נאָך שטיללער, טרויעריגער...

— און די אַלטע מכשפה וואָס מאַכט? די ערד!

— זי לעבט... פוצט זיך... מאַכט חנ׳דליך, רייסט אָב מענשען־אויגען פון הימעל, זיי זאָללען בעססער קוקען אויף איהר שאָנהייט, אויף איהר חן...

— תכריכים! בעפעהלט דער ווינטער, און די ערד ווערט בעדעקט מיט ווייסע, ווייסע תכריכים און שטאַרבט אין זיי.

זי שטאַרבט אָב — אויף א צייט.

נְשָׁמוֹת.

עס האָט זיך אַללאַה פערגלוסט, האָט ער הימעל און ערד בעשאַפפען; דען הימעל פאַר זיך און זיינע מלאָכים; פאַר מענשען, היות, בהמות און עופות, די ערד.

און געשווינד האָט ער עס געמאַכט; אין קוים זעקס טאָג ארויסגערופען אַ וועלט פון גאָר נישט. דען זיבענטען טאָג איז ער מיעד געוואָרען און אַללאַה האָט זיך אָבגערוהט...

פון דעמאָלט אָן אָבער האָט ער שוין קיין נייעס בעשאַפפען. פון דעמאָלט אָן רוהט ער, זיצט פערלעגט די האַנד און האָט אפילו קיין חשק נישט, אַ ניי קאַנדיל זאַנד צו בעשאַפפען.

קאָנטיג, ער איז מיט זיין מייסטערווערק נישט צופריעדען!

שרעקליך איז דאָך צו זיצען אייביג מיט פערלעגטע האַנד... „אייביג" האָט קיין שעור, קיין גרעניץ... עס ווערט איהם אָפט לאַנגווייליג! דעמאָלט נעמט ער דען אַלטען האַממער, מיט וועלכען ער האָט אויסגעשמעדיט די וועלט, און שפּיעלט זיך, מיט איין אידאָנישען שמייכעל אויפ'ן פּנים, מיט ערד און ליים.

ער שלאָגט זיי טהייל צוזאַממען אויף האַרטע און פינסטערע שטיקקער; האַרטע ווי דאָס מזל פאַר אָרימע לייט, פינסטערע — ווי דער אייביגער „מאָרגען" און שפּעטער... אָ ניט — צושלאָגט ער און צורייבט זיי אויף שטויב, אַש, און די ווינטען צו יאָגען עס אויף אַללע וועלטען...

ער בויגט אויס די האַנד און וואַרפט ערגיץ אין אַ רינשטאָק אריין אַ שטיק ערד; עס ווערט אַ זומפ, אַ שליים, עס וואַקסען און שפּראָצען הינדס־שוואָמען — אַ שטיללער גן עדן פאַר שטוממע וואָרם...

און דעמאָלט האָרט זיך אַ ווילד פריילייך געזאַנג אין אַללע הימלען: אַללאַה בעשאַפט... אַללאַהס רחמנות איז גרויס... טאָגליך מאַכט ער אַ ניי גן עדן...

אַ ביטערער שמייכעל פערקרימט די גאָטליכע ליפּען; ער שליידערט דען האַממער אוועק.

. . . .

קלוג איז אַללאַה! אַ זיידענע פאָרהאַנג האָט ער פערצויגען צווישעןביידע וועלטען, צווישען זיין וועלט און אונזער וועלט, און האָט, איינמאָל פאַר אַללע

מאָל, אָבגעטהיילט דאָס ריינע, הייליגע לעבען דאָרט, פֿון אומריינען פֿינסטערן לעבען דאָ... די פֿאָרהאַנג איז די גרעניץ; די זונן, די לבנה מיט אַללע שטערן זענען די יאָגער ביי דער גרעניץ. זיי היטען עס זאָלל פֿון אונטען קיין טראָפּען, קיין שטויב נישט אַרויף!

אומזיסט רייסט זיך דער שטורם אין מדבר אונ יאָגט דאָס ברעננענדיגע זאַנד אין דער הייך; קיין איינציג קאָרנדיל וועט צום וואָלקען נישט דערלאַנגען... אומזיסט טרייבט ער דען וואַלל איבערן ים; זיי וועללען דען הימטעל מיט'ן קאָבֿענדיגען שוים נישט בעשפּריצען...

און וואָס געשיהט, אַז אַ שטויב רייסט זיך פֿאָרט אַלץ העכער אונ העכער?

צו ווערט עס אין דער הייך פֿערברענט, אָדער אין פֿייער גערייניגט אונ דורכגעלאָזט?

ווער ווייסט?

און דאָך קוממען מאַנכע אַרויף, אונ איך, געלויבט איז דיין נאָמען, אַללאַה! איך בין איינער פֿון זיי... מיך האָט ער אויסגעוועהלט; פֿון אַללע מיינע, מיינע ברידער, פֿון גאַנצען שטאַמם אויסגעוועהלט...

שווערטער ווי בליצען, פֿערד ווי אָדלער, האָט ער זיי געגעבען, אונ די הערשאַפֿט איבערן וואונדערליבֿען סטעפּ, — מיר האָט ער דען הימטעל געאָפֿענט!

און פֿליה איך צום הימטעל, אונ קוממט מיר אַקעגען אַ יאָגער, — אַ שטערן אַ שטרענגער, בעריהר איך מיין האַרפֿע, עס קלינגען די סטרונעס, ער ווייכט... אונ דער יאָגער דער שטרענגער.

אין די אויגען ביי דעם יאָגער בעוויזט זיך אַ טרעהר. איך געה פֿערביי, שפּיעל אונ פֿליה מיר אַלץ העכער אונ העכער... מיך גריססען מלאָכים ושרפים, מיך גריססען אַללע, איך בין דאָרט אַ גאַנצער בן בית...

טאַקי אַ בן בית, איך געה אַרום אין פּאַלאַץ אונ קאָנן מיר דאָרט אָנקוקען די כּלים, די כּסא הכבוד. אונ דער עיקר — אַללאַה'ס שפּיעלצייג, וואָס ליגט צוּוואָרפֿען אויפ'ן שלחן הפּנים — אויף אַללאַה'ס שרייב־טיש...

נור דאָס אַלץ איז געוועזען אַמאָל... היינט — אויס שפּיעלצייג...

פֿון עלעגאַנטען שפּיעלצייג זעננען נשמות געוואָרען, נשמות פֿאַר מענשען.

איהר גלויבט נישט? איהר פֿראָגט, וואו איז דער אוצר פֿון נשמות, פֿון לכֿין איהר האָט אַזוי פֿיעל געהאָרט אונ מחמד אַלליין האָט פֿערצאָהלט?

ער איז דאָ דער אוצר, אונ אָנגעפּאַקט איז ער מיט אַללערליי מינים פֿון נשמות;

גוטע נשמות, ריינע נשמות, נשמות דעסטילירטע, ווי בוימאל געלייטערטע, און נשמות גאר פון עקסטען פאסס...

עס זעננען פערהאנען נשמות פון גרויסע לייט, וואס קוקען אויף אללעם פון דער הייך און זעהען דעריבער ווייטער... למשל: נשמות פון צדיקים ———

בא! אזא נשמה איז קיין קלייניגקייט! אז אזא נשמה קומט אראב, פליהט זי ארום אין גאטס וויינגארטען ווי א ביהן, נאגט אויס דען זאפט פון אללע פיינסטע בלומען, אדער, ווי די געלערטע זאגען: די לאגיק פון די פאקטען! און קלוג איז אזא נשמה ווי דער טאג און געוואהרענט, און בעהיט. ארומפליהענדיג, וועט זי קיינמאל זיך נישט אנריהרען אין א שטאכענדיגען דארן, נישט צולעגען די פיינע ליפלעך צו'ן א ברענענדיג, פערסמט געוויקס... ריין קומט זי און ריין געהט זי פון דער וועלט... דעריבער געפינט זי דא איבעראל נור ערליכקייט און יושר. אלץ, אויף וואס זי ווארפט א בליק, איז שכ׳לדיג, פיין און גלייך!

עס זעננען פערהאנגען נשמות פון גראססערע לייט, נשמות פון גאונים, וואס זעהען דער וועלט פאראוים, וואס פיהרען די וועלט, וואס שלעפען זי, די פוילע וועלט אלץ ווייטער און ווייטער...

די זונן איז אונטערגעגאנגען, לבנה און שטערן האט א וואלקען איינגעשלונגען, מיט קופערנע וואלקען האט זיך דער הימעל פערפאנצערט, און אין וויסטען סטעפ בלאנקען זיך די קאראוואנען אהן א וועג...

א קאלטער ווינד בלאזט און פייפט, געפרוירען ווערט דאס בלוט אין די גלידער... פינסטער ווערט די נשמה, דער עולם וויל זיך ווארפען אויף דער ערד, איינגראבען זיך אין זאנד... ער ווייסט נישט וואו אהין און נאך וואס...

נור דער גאון לעבט... זיין ליכט האט קיין וואלקען פערשטעלט! ער ווייסט דען וועג, ער ווייסט דען ציעל! ער געהט פאראוים ווי א פייערדיגע זייל, ער שלעפט מיט זיך... ער פיהרט פון דער פינסטערניש אין דער ליכט אריין, פון מצרים קיין כנען...

אהן נשמות, אהן אטהעם, מיט פערברענטע ליפען פאר דארשט, — שלעפט זיך; דער עולם נאך...

און דער דור־המדבר געהט... כיען פאלט פאר דארשט, פאר הונגער, פאר מיד־קייט... זאלל נור איינער, איינער דערגרייכען, דערזעהען און גליקליך זיין!

עס טרעפט אבער, אז די נאכט איז צו לאנג, דער מדבר אהן א גרעניץ, די פיס — געשוואללען פון אייביגען געהען, די קניען געבויגען... דער עולם קניעט אנידער, ווי א פעטאטטערט קאממעל; ער קאנן נישט ווייטער געהען... גיב האטש וואססער פון שטיין; זאלל האטש מן פון הימעל פאללען... שלו... דעמאלט ווערט דער גאון בייז... ער חאפט דען גרויסען גולם אן ביי האהר און שלעפט

איהן וויטער מיט געוואַלט... דער עולם ציטערט פֿאַר דען היילינגען כעס, וואָס ברענט אין גאון'ס אויגען, פֿאַר דער שוים אַרום זיינע ליפּען, פֿאַרן רויכיגען דונסט אַרום זיינע נאָזלאָכער...

דערנאָך אָבער ווערט דער עולם־גולם אין כעס, הייבט מיט די געוואַלטיג לאַנגע האַנד דען גאון הויך, הויך איבער זיך, אונ שליידערט איהן פֿון דאָרט אַראָב אין קאַלליך־אויבען אַריין, אין אַ ליים־גרוב, אָדער אַזוי ערגיץ אויף אַ מיסט...

שולדיג, גאַטילריך, איז דער ערב־רב... נור אַזוי איז, אַזוי געשיהט אינם גאַנג אין מדבר...

היינט שאָנע נשמות... די קליינע ליכטיגע נשמות, די ברענענדיגע פֿליגעליך, פֿערשיעדען־פֿאַרביגע זוממער־פֿייגאַליך...

קומט אַ שטיללער פֿאַרנאַכט, שוועבען זיי אונ היפּען אַרום אין דער וואַריכער, שטיללער לופֿט... דאָס זענען קיין שטערן נישט, זיי לייכטען נישט; זיי וואַרימען נישט... מיט זונן אונ שטערן, וועלכע זיי ווילען זיך אויפֿבלאָזענדיג, אימיטירען, געהערען זיי זיך גאָר נישט אָן; אין זייערע וועגען געהען זיי נישט. זיי זענען איבערהויפּט צו קליין אונ צו לייכט, זיי זאָללען קאָננען האָבען אַ וועג פֿאַר זיך... זיי ווערען געטראָגען פֿון לייכטסטען בלאָז, פֿון לייכטסטען הויך... דאָך שאָן זענען זיי, איבערהויפּט צווישען טאָג אונ נאַכט... דער בעל־בתי־שער עולם, געהט דערמאָלט אַרויס, אָבצורוהען זיך פֿון דער שווערער אַרבייט, צו אָטעמען מיט אַ פֿרייערע לופֿט אונ ציהט זיך אויס די מידע גלידער אויף דער גרינער לאָנקע... דער בעל־בתישער עולם האָט ווילד הנאה פֿון די פֿונקען... קוקען אַזוי ווייט, ווייט ביז צום הימעל איז צו שווער; אונ דאָס — פֿינקעלט פֿאַר די אויגען... אונ דעם בעל־בתישען עולם ווערט דערפֿון מאָדנע ווייך אונ לייטזעליג אויפ'ן האַרצן... טרערען בעווייזען זיך אין די אויגען... זיי פֿיהלען זיך בעססער, פֿיינער, קוקענדיג אויף די פֿונקען, אַפֿילו — רחמנות'דיגער... דערמאָלט זענען זיי גרייט עפּיס צו געבען אין מויל אַריין אַ הונגעריגע יתומה, מיט אַ זידען טיכעל אויסצווישען איין אַלמנה די טרערען פֿון די אויגען... זיי ווערען בעססער, ווייכער, זיי זענען אַללע זינד מוחל, זיי ווערען אומשטאַנד אַרומצוכאַפּען פֿאַר גרויס ליעבשאַפֿט אונ קושען די גאַנצע וועלט, בפרט די העלפֿט, די שאָנערע העלפֿט...

וויכטיגער זענען פֿילייכט די אָריגינעללע נשמות, אינדיווידועללע נשמות!

אַ מענש, וואָס בעקומט אַזאַ נשמה, איז טאַקי גאָר איין אַנדערער מענש! דאַכט זיך די זעלבע הויט ווי ביי אַללע מענשען, אויגען ווי אַללע האָבען, אַ נאָז — אַ בעל־בתישע, קיין מעשה נישט פֿון אַ נאָז, אונ דאָך איז דאָס גאָר איין אַנדערער מענש!

גאָר עפּיס אַנדערש! דאָס איז איין אָדלער, וואָס פֿליהט איינזאַם. אַרום איבער

שפּיצען פון די האָכסטע באַרג, פון פעלזען און גלעטשער!

עס איז נישט לייכט אַזאַ נשמה צו בעקוממען! דער גאַנצער גוף מוז פריהר, נאָך אין דער מוטטערס לייב קונציג געאָנדערט ווערען, די נערוועןפערפלאָנטיט... אַזאַ מענש זעהט פאַר דאָס די פאַרב פון יעדען קלאַנג! ביינאַכט — ווי די לבנה קרעכצט, ווי איהרע שטראַהלען סודען זיך. ער פיהלט בחוש דען ריח פון שאָטטען, וואָס וואַלגערן זיך ערגיץ אונטער אַ חורבה און שפּיערט דען טעם פון דער זאַך אלליין — „אַן און פאַר זיך"...

דעריבער פיהלען די לייט גאָר אַנדערש ווי אללע מענשען... בלומען קלויבען געהט מען אויפ׳ן בית עלמין און צווישען זינגענדיג־קלינגענדיגע וויינטרינקער פיהלען זיי אַ ניי־געבוירענעם שמערץ, וואָס האָט נאָך קיין נאָמען נישט...

היינט נשמות פון אויפטהוער, ערפינדער, שפּיץ־דריי־שפּיץ־נשמות!

דאָס איז שאַרף ווי טערקישער פעפער, שפּיציג ווי אַ נאָדעל־שפּיץ און בלאָנ־דערינג ווי געוואָרפענע בלאַנקע שפּיזען!

מיט איין שאַרפען בליק שטיכט עס דורך די ערד און זעהט, וואו וואַססער שפּריצט, וואו גאָלד בעהאַלט זיך, וואו עס ליגט עפּיס, וואָס לאָזט זיך אַרויסציהען און פערקויפען אויפ׳ן מאַרק... אַ ציה מיט דער נאָז, און דערשמעקקען און דער־פיהלען אַללע אוצרות, פון אַ שפּאַלט אַרויס, פון אַ ריץ! און האָבען נאָך שכל׳ע, לאַנגע האָנד, אַלץ אַרויסצושלעפען אויף דער ליכטיגער שיין, און שכל — אַלץ צו מאָנאָפּאָלאָזירען, פּאַטענטירען...

נאָר דער עיקר אָבער זעננען די געלעהרטע נשמות... און נשמות דוקא קליינענקע. אַז איך בין געווען אין אוצר, האָב איך זיי קיינמאָל נישט געזעהען, נור געפיהלט האָב איך זיי; אַ מאָדנער ריח האָב איך דערפיהלט און דער מלאך האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס איז דער שוויס פון חכמים...

אַזאַ קליין נשמה׳לע, אַז עס קומט אַראָב אויף דער וועלט, פערקריעכט זיך עס אין אַ שטילל ווינקעלע... ווייט פון דער וועלט, אָבגעזונדערט פון מענשען און מענשליכע אינטערעססען, זיי האָבען קיין עסק נישט מיט דער וועלט!

אינ׳ם קליינעם ווינקעלע איז דער חכם גרויס... דאָרט זעהט ער, קוקט, בע־טראַכט, בעשנאַפּט, האָרכט, פיהלט, בעשמעקט און וועגט יעדעס פּינטעלע — אַ זאַמדקערנדיל, אַ פליגעלע, אַ בליטערל, אַ טראָפּען... דאָרט טאַפּט ער דען דפק פון אַ פערחלש׳טער פליעג, מאָכט אויס דען שאָטטען, וואָס איין שטויב וואַרפט אויפ׳ן צווייטען... בא! איך זאָלל אייך וועללען פערצאָהלען אַלץ, וואָס אַ געלעהר־טער טהוט אין זיין ווינקעלע!... ימים טינט וואָלט איך געברויכט...

נענוג, עס איז געווען אַמאָל אַ גוטע צייט, אַ גליקליכע צייט... פולל איז געוועזען דער אוצר, און אָפּטען איז ער געשטאַנען... אַ מלאך זיצט ביים טיש און

פערשרייבט אין א פנקס הוצאה והכנסה פון נשמות... אוג א יונגער, לעבענדיגער מלאך; מילך אונ בלוט! די האנד פליהט, די פעדער סקריפיט; נשמה אריין, נשמה ארויס!

ארויס פליהען די נשמות דורך א פענסטערל רעכטס. לינקס — קוממען זיי צוריק. א־זוים פליהען קלארע, אלבאסטער נשמות... גאנצע מאססען פליהען, ווי די פונקען איבער א שמיעדעריי...

צוריק קוממען נשמה'לעך טרויעריגע, פערפינסטערטע, פער'חשך'טע, מיט אבגעפליקטע, פייכטע פליגעליך... אייגעליך רויטע פון וויינען; פנימליך בלאססע פאר בושה...

אונ עס שטעהט נישט א רגע... פון אללאה'ס פאלאץ, פון כסא הכבוד יאגט א בת־קול נאך א בת־קול:

— נשמות! — רופט עס — נשמות! נשמות פאר דער ערד, נשמות פאר מענשען! פערפינסטערט זעננען זיי דארט, זיצען די האנד פערלעגט... די מרה שחורה וואקסט... נשמות! נשמות! לעבענדיגע, הייסע נשמות!

היינט איז טהוי איינפאך טהוי... א שיהלער פון צווייטען קלאסס וועט אייך ערקלערען, וואס טהוי איז. עס איז אונטערגענאנגען די זונן, די לופט ווערט אבגעקיהלט, דער געפיל ציהט זיך צוזאממען, אונ אויף די נאך קיהלערע בלאטטער אונ גראזען בלייבט די פייכטיגקייט הענגען אין געשטאלט פון א וועלט־שוויים...

פארצייטען איז אנדערער טהוי געוועזען... דאס זעננען טרעהרען געוועזען; טרעהרען, וואס די נשמות האבען געלאזט פון די אויגען, אז זיי האבען אינ'ם ארא־בפליהען, דאס ערשטע מאל אונזער וועלט דערזעהען... זיי האבען פאר שרעק אונ רחמנות געוויינט, די נשמות!

אונ דער טהוי האט טהאל אונ בארג בעדעקט... ווייל מחנות, מחנות נשמות פלעגען פליהען... אללע האבען נשמות בעקוממען, וואו א קינד איז נישט געבוירען געווארען... ביים פריץ, ביים פויער, ביים רב, ביים באדער... פון רייכסטען קינד, אויף וועלכען עס האבען בראבאנדער־שפיצען געווארט, ביז'ן ארימסטען, וואס האט נור אויף א ווארים בארגיל מיסט געהאפט...

קוים דערפיהלט א מלמד'ס א פוס די קאלטע ערד, האט שוין געווארט א מלאך מיט א נשמה אונטער די ארים...

די צייט איז אבער, ווי אללע גוטע צייטען, שוין לאנג פערשוואונדען...

שטילל, קיין בת־קול רופט, עס דרימעלט דער מלאך איבערן אפפענעם פנקס, די וועגען אין אוצר אריין זעננען בעוואקסען מיט גראז, די פענסטערליך — בעהאנגען מיט שפינוועבס...

ער דרימעלט דער מלאך... אונ אלט איז ער, א מיער פנים האט ער...

א לבנה אויפ'ן קאָפּ... אויפ'ן שטערן פעררוקטע גרויכע בריללען...

וועקט ער זיך אמאָל, אָפּענט א מאטט אויג און שטעקט אויס די האַנד צו דער פּעדער, — וויל ער זיך נור די אלטע צאָהן אויסרייניגען...

הארט זיך א שאָרך, — געניצט ערגיץ א פּערלאָגערטע נשמה, א געלעהרטע נשמה... א צווייטע העלפט אונטער... עס געניצט א דריטטע, א פירטע, דער גאַנ־צער אוצר געניצט... דער מלאך חאַפּט זיך אויף, וויל אָנשטעללען א בייז פּנים, ווארפען א שארפען בליק, זאָגען א שאַרף וואָרט, ער אָפּפּענט דאָס מויל און — ענדינט אויך מיט א גאַנץ...

. . . .

צווי וועלטען האָט אללאה בעשאַפען, וואָס קער זיך איינע אָן מיט דער צווייטער? צו איז איינע א מגושם'דיגער שאָטטען פון דער צווייטער, אָדער די צווייטע — א ליכטיגער אָבגלאַנץ פון דער ערשטער?

דאָך דאָס איז זיכער, אז אויבען איז אויך פּען דע סיעקל...

פוילע פרוכטען, וועלקע בלומען... פערשלאָפענע און אומגעלומפּערט... יענע זיים פרוכת זעהט אויס ווי א דיקקער וואָלקען פאַר'ן פלאַצען — שוועבעל־קאָליער! די זונן שאָטט זיך ארויס צו געהן... ווי א צינגערנע הקדש־שיססעל זעהט אויס די לבנה... און די שטערן, די שטערן זעהען אויס, ווי די מעשענע נאָגעל־קאָפּליך פון אין אלטער קאַנאַפּע.

און מאָרנע איז אין הימעל — פויל גרין אָדער וואקסען־געל...

און שטילל און פויל... הייבט זיך אויף א האַנד, איז עס נור א פליעג אוועק־צוטרייבען, א פּאָדעם פון שפּינוועבס זיך אראָבנעמען פון שטערן... ציטטערן א פּאָר בלייכע ליפּפּען, לאָזט זיך הערען א „פיה", ווי פון א פויל בלאַט אין דער לופט נע־יאָגט... די איינציגע ווערטער, וואָס הערען זיך אמאָל, זענען: נאָך ווען? נאָך וואָס?

פויל הייבט זיך אמאָל אויף א ברעם, עס בעוויזט זיך קוים א ווייסעל פון א מיעד אויג, אָהן פאַרב, אָהן א גלאַנץ, און עס קוקט, גישט זעהענדיג... גלאָט אזוי, און ווערט ווייטער פערשווינדען אונטער דער ברעם, וואָס פאַלט צוריק אראָב בלייערן שווער.

און אז דער מלאך פון אוצר ווערט מיעד פון ליידיג געהען, געהט צום פּאַ־לאַץ, קלאַפּט אָן ביי אללאה אין פענסטער, בעט פאַר עמיצען א נשמה, — לאָזט אללאה פערשאָמט און טרויעריג אראָב דען קאָפּ, פראָגט זיך אָהן א קול: נאָך וואָס, נאָך ווען?

— און ווען מיליאָנען פונקען, — פראָגט ער זיך — זאָללען אראָב אין זומפּ

אריין, וועט ביי זייער גלאַנץ אַ וואָרמל חאַטש איין סעקונדע גליק דערזעהען?

און ווענן טויזענדער גאונים זאָללען אראָב, צו וועללען זיי פון דאָרט נישט צוריק קומען מיט רויטע מיצליך אויף די קאָפּ, מעשענע גלאָקליך אַרום די מיצליך, פּאַפּירענע מעדאַלען אויף די איינגעפאַללענע בריסטען און האַלצערנע שווערדען ביי דער זייט?

און זאָלל שוין איינער און דער צווייטער קאָבען זיי מיט די פיס, ווייטער שטופען, צו וועללען זיי זיך, די פוילע ערד, נישט אָנשלאָגען ביים ערשטען בעסטען שטיין אויפ׳ן וועג און צוריק פאַללען?

און ווענן טויזענדער דענקער, אויפטהוער, סיסטעמען מאַכער זאָללען אראָב, וואָס וועט זיין?

סוחרים וועללען זיי ווערען... פערקויפען וועללען זיי די אידעען פאַר אמת, סיסטעמען פאַר אַקסיאָמאַטען, חלומות פאַר פאַקטען, און אַלץ פאַר געלד, פאַר כבוד...

און פון די אמת׳ן, אַקסיאָמאַטען און פאַקטען ווערען נייע שטיינער, נייע זומפען אויפ׳ן וועג אין דער מדבר.

— פערפושט! זיפצט אַללאַה.

און, אַז דער מלאך קלאַפּט ווייטער, ווערט ער בייז; חאַפּט ער, וואָס עס קומט איהם אין דער האַנד אריין, פון טיש אַראָב, און וואַרפט איהם אַרויס פון פענסטער...

פון טיש־קליינינקייטען האָבען מיר היינט נשמות... פון שפּיעל־צייג...

און דאָס איז שוין גוט... וויפיעל זאַנד פון שפּוק־קאַסטען ווערט פערשפּריט...

פון אַ פּרעססּפּאַפּיער ווערט אַ בכּבוד׳ער בעל־הבית... אין גאַסס לאָזט ער זיך טרעטען ווי אַ וואָרם, אין דער היים איז ער אַ שטיק אייזען, דריקט ער ווי אַ פּרעסס! פון אַ גלאָקקעל ווערט אַ ראש־וראשון פון אַ קליין חברה׳לע מיט גרויסע סעודות... פון אַ ליכט־שנויץ — אַ מלמד, אַ לעהרער, אַמאָל אַ שרייבערל... און ווי דאָס רייכערט, און — שטינקט!

אַ זייגער האָט זיך אָבגעשטעלט. דער אוהרווה איז אַרויס דורכ׳ן פענסטער, צו־שפּריצט זיך אינ׳ם מלאך׳ס האַרטען שטערן און דערפון זעננען געוואָרען אונזערע ראָדעל־פיהרער... די קליינע נביאים׳ליך, די פיצעלקע משיח׳ליך, די בעלי טובות, די שתדלנים, די עזה געבער! און דאָס בלאָזט זיך, רודערט, קלאַפּערט: טיק־טאַק! טיק־טאַק! אַט ריהר מיר, אַט גער מיר, אַט גיב מיר זיך אַ וואָרף — טיק־טאַק, טיק־טאַק! און ליגען ליגט מען מיט׳ן פּנים אין בלאָטע...

און אַז מען ליגט אין בלאָטע ליגט מען... זעהט מען קיין ליכטיגע שטראַהל, קיין העלערע פאַרב...

און מען דאַרף נישט, זאָגט מען! אין זומפּ איז די וואָרימקייט מחיה, אין בלאָטע די פעטסטע פּרנסה...

אַלץ וואָס בליצט און איז דערביי נישט קיין זילבערנע און נישט קיין קופּערנע מטבע, איז — כּשוף, פערבלענדעניש, זייפען־בלאָזען, קינדער שפּיעל...

און אַ קלוגער פאָטער, איידער ער פערמאַכט אויף אייביג די אויסגעקוקטע אויגען, רופט ער צו מיט ליעבשאַפט דעם זוהן, חאַפּט איהם אָן מיט די ביינערינגע האַנד און בעט זיך: שטעק נישט אַרויס די נאָז פון וואַרימען זומפּ... וועסט נאָך, חלילה, דעם קאַטער קריגען...

און אַ האַרציגע, רחמנות'דיגע מוטטער, פאַלט דער טאָכטער, דער כּלה פאַרן בעדעקענס, אויפ'ן האַלז, קושט זי און האַלזט און בעט זיך ביי'ן איהר מיט הייסע טרעהרען:

— טאָכטערשי, זאָלל זיך דיר נישט חלום'ען פון איבערן זומפּ...

און אַז סטרוז קעהרט אויס דעם הויף, און בעמערקט אַ גלאַנץ ביי'ן אַ שכן אין פענסטער, שטעלט ער זיך אָב, שפּאַרט דעם בעזעם אונטער דער גאָמבע און קוקט: שיינט נישט עפּיס שלעכטס אַרויס?

און דער גאַססען־עולם, אַז ער טרעפט עמיצען מיט ליכטיגע אויגען אין גאַסס מאַכט ער פּליטה...

פינסטער דאַרף זיין אין זומפּ...

גאָטט! וואָס איז געשעהן?
עס האָט זיך דער הימעל געשפּאַלטען?
בין איך וואַך, צו זעה איך אַ חלום?
אַללאַה!

אויפ'ן כּסא הכּבוד זיצט אַללאַה... לעער איז דער שלחן הפּנים... אויסגענאַגען די קליינינקייטען, דאָס שפּיעלצייג...

און דער מלאָך קלאָגט...

וואָס טהוט ער, אַללאַה?

ער נעמט די קרוין אַראָב פון קאָפּף! די גאָטליכע קרוין...

אַ בלוטיגער שטרייף בעוויזט זיך אויפ'ן גאָטליכען שטערן; דעם שטרייף האָט די קרוין אויסגעדריקט...

א בריליאַנט — א טראָפּפּען גאָטליכער שוויים — קויקעלט זיך אַראָב פֿון אללאהס פנים...

און פרייער אָטהעמט ער אָב; ווי עמיץ, וואָס ער איז אידם א שווערע לאַסט אַראָב פון די אַקסעל!

וויל ער חרוב מאַכען די וועלט? צוריק — תהו ובהו?

ניין! אַ גוטער, לייטזעליגער שמייכעל בליצט ווי א מאָרגענשטערן איבערן גאָטליכען געזיכט. פון די גאָטליכע אויגען שטראַהלט גנאָד, בארמהערציגקייט און — גליק!

ער שטרעקט אויס די האַנד און — —

די קרוין איז אַרויס דורכען פענסטער!!!

. . . .

און זי האָט ווייטער געטראָפען אויפ'ן מלאך'ס הארטען שטערן, און צו־שפריצט איז געוואָרען די קרוין...

און שפריצען פון בריליאַנטען, רובינען, שמאַראַגדען און אללערליי אַנדערע טהייערע שטיינער צופליהען זיך און פאַללען אַראָב אויף דער ערד, און ווערען נשמות פאַר מענשען...

און די נייע נשמות צופליהען זיך אומעטום, — אין פּאַלאַצען, אין הייזער, אין עם בליך, אין קעללער, אין ערד־געשאַססען... אין שטאָדט, און דאָרפער... אין צעלטען אין דער מדבר, אין שטרוי און צווייגען ביידליך אין פעלד, אין גאָרטען, אין וואַלד...

און וואו עס פאַלט א שפּריץ פון קרוין, דאָרט אָפּענען זיך א פאָר פרישע, גרויסע, בליצענדיגע אויגען... אללאה'ס אויגען!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

פון וואַנען נעהמט זיך

דאס ווארט:

„ער שפּיעלט פאַר׳ן טייוועל״.

(א פאנטאזיע)

עס האָט געקאָנט זיין אַ כלי־זמר, וואָס האָט זיך אין אַ מאָדעל אויף אַ חתונה פארליעבט. ער האָט זעלטען, זעלטען שאָן אונ טרויריג געשפּיעלט, ווייל ער האָט בעמערקט, אַז זי האָט, פיהלט אונ פערשטעהט איהם.

אויף דער חתונה, וואו זי איז געוועזען, האָט ער געשפּיעלט שטאַנדיג ווייגענדיג, שטאַנדיג הארץ־רייסענדיג; שטאַנדיג האָט זיך זיין ווייטאָג געגאָססען אונ געגאָססען.

אונ דער עולם האָט נישט פערשטאַנגען, וואָס עס איז, אונ האָבען דערביי „מצוה־טאַנץ״ געמאַכט; זי איינע האָט פערשטאַנגען, אונ די ליכט אין איהרע אויגען, אָדער דער פייכטער טהוי אין זיי, האָט אויף זיין שפּיעלען געאָנטפערט.

איז אָבער זי אויף דער חתונה נישט געוועזען, האָט ער גלייך ווי אללע אָנגעהויבען גרימפּלען אונ רופען: שבת, שבת!

עס האָט געהיללעכט, געשאַרפט, געריססען, די געדאָרים איבער געוואָרפען...

אונ דער עולם האָט דעמאָלט געזאָגט: היינט שפּיעלט ער וואהל! ער רייסט איין סטרונע נאָך דער צווייטער!

דערנאָך האָט ער אויף איהר אייגענע חתונה געשפּיעלט.

זי איז אַ יתומה געוועזען אונ ביי׳ם אֵל־מלא־רחמים, האָט די פּיעדעל אַזוי יאָמערליך געוויינט, אַזוי געקלאָגט, אַזוי געקראָכצט, אַז... אַז די מאַננער האָבען געוויינט ווי ווייבער, אונ ווייבער האָבען גע׳חלש׳ט.

— דער טייוועל שטעקט אין זיין פּיעדעל, האָט מען געזאָגט. אונ ערשט, אַז די כלה האָט אָנגעהויבען חלש׳ען אונ ווייבער האָבען זיך מיט קראָמפּען צולאָכט, האָט מען איהם די פּיעדעל פון די האָנד אַרויס געריססען. דעמאָלט ערשט האָט מען בעמערקט, אַז ער האָט גלאָזערנע אויגען...

אַ צייט לאַנג האָט ער נישט געשפּיעלט. ער איז ערגיץ פערפאַללען געוואָרען, אָדער קראַנק געלעגען... דערנאָך האָט מען איהן ווייטער אין קאַפעללע געזעהן,

נאָר מען האָט'ן קוים דערקענט... בלאַסס, אויסגעמאָגערט, מיט פערלאָשענע אויגען; גאָר נישט דער מענש, נאָר נישט דאָס שפּיעלען. ער האָט שוין מעהר קיין שטיי־נער געשפּיעלט, אַפילו נישט פּ־ים געהאַלטען. איין אַנדערער האָט געשפּיעלט פּרים, און ער האָט צוגעהאָלפען, זיצענדיג, נישט ריהרעוודיג...

איינמאָל האָט ער זי דערזעהען ביי'ן אַ „וויעטשערע". ער האָט אויסגעריססען די פּיעדעל ביי'ם פּרים און אָנגעהויבען שפּיעלען; שפּיעלען ווי אַ מאָל: דאָס אויג פלאַמט, דאָס האַרץ דריקט, די פּיעדעל וויינט —

נור קיינער האָרט נישט... זי האָרט אויך נישט! זי האָט זיך צוריק פערמישט צווישען די ווייבער, ער זעהט זי נישט, איהר בליק אַנטפּערט נישט —

— העי! כלי־זמר! שריט אַ מחותן — שפּיעלט עפּיס פריילכ'ים צו דער וויע־טשערע! און ער האָט געחאַפּט די פּיעדעל, געוואָרפען אויף דער ערד.

ער איז אַנטלאָפען.

— אין דעם יונג שטעקט דער טייוועל, האָט מען געזאָגט.

פון דעמאָלט אָן האָט ער גאָר אויפגעהערט צו שפּיעלען אויף חתונות. דער עול פון פּרנסה איז אין גאַנצען אויפ'ן ווייב געפאַללען; ער איז געזעססען אין שטוב, שטאַנדיג מיעד, בלאַסס, אָהן כח.

דאָס ווייב האָט געזאָגט: אַ דבוק, און געמאַכט זיך אַ שטעלל אויפ'ן מאַרק מיט געקאָכטע אַרבּים.

זי דאַנקט און לויבט דעם איבערשטען, וואָס האָט זי געשטראָפט מיט רחמנות, וואָס האָט איהר אַ גוטען דבוק געשיקט. איין אַנדערער שלאָגט און הרג'ט און האַקט אויס שויבען, דער דבוק איז חאָטש אַ גוטער, אַ שטיללער... וואָלט זי געהאַט געלד, וואָלט זי צו'ן אַ גוטען יוד געפאָהרען.

— ער איז אַזוי גוט, ריהמט זי זיך, אַז ער שעלט אַפילו נישט. אַ מאָל פלעגט איהם ניכער אַ קללה אַרויס פון מויל; היינט איז ער שטילל ווי אַ טויב. ער וויל אַפילו נישט עססען... גיט מען איהם, עסט ער, נישט — נישט!

נור טהייל מאָל, האַלבער נאַכט, מעהרסטענהיילס אין אַ לבנה נאַכט — הייבט ער זיך אויף, נעהמט אַראָב די פּיעדעל פון וואַנד, און הייבט אָן שפּיעלען.

ער שפּיעלט אַמאָל וויינענדיג, אַמאָל לאַכענדיג; אַמאָל בעט ער, אַמאָל בייזערט ער זיך, אַמאָל רייבט ער די סט־ונעס, אַמאָל גלאָט ער ווי אַזוי איידעל, אַזוי דינן, אַזוי האַרצענדיג ווייך, אַז עס צוגעהט אין אַללע אברים...

און דער עולם זאָגט:

— ער שפּיעלט שוין פאַר'ן טייוועל.

די פרומע קאַץ.

דריי זינג־פויגעלעך זיננען געווען אין איין שטוב און אללע דריי איינס נאָכען צווייטען — האָט די קאַץ צו רעכט געמאַכט...

עס איז קיין איינפאַכע קאַץ נישט געוועזען, נור איין אמת, אמת פרומע נשמה, וואָס האָט נישט אומזיסט געטראָגען די ווייסע גוט־יודישע יופּע און געהאַט איינגאַליך, אין וועלכע דער הימעל האָט זיך געשפּיגעלט...

עס איז א פרומע קאַץ, א טבילה־קאַץ געוועזען! 10 מאָל אין טאָג האָט זי זיך געוואַשען ... און געגעסען האָט זי שטיל, ערגיץ אין א זייט, אין א ווינקעלע...

א גאַנצע טאָג האָט זי געחאַפּט וואָס עס איז מילעכדיגס, און ערשט, אז די נאַכט איז צוגעפאַללען, האָט זי געגעסען פליש, כשר מויזען־פלייש...

און נישט געאיילט זיך צו דער אכילה, ווי א גראָבע זאַך. נישט געחאַפּט און געשלונגען ווי פרעססער טהוען; נור בנעימות, שפּיעלענדיג... זאָלל דאָס מייזעל לעבען נאָך א רגע, נאָך א רגע... זאָלל עס א ביסעל ארומטאַנצען, אָבציטערן, ודוי זאָגען — א פרומע קאַץ חאַפּט נישט...

אז מען האָט אין שטוב אריין דען ערשטען זינג־פויגעל געברענגט, האָט זי אויפ'ן באלד רחמנות בעקומען; עס האָט זי ביים הארץ אָנגעחאַפּט.

— אזא שיינס, — זיפצט זי, — אזא קליינס, אזא מחיה'דיג פייגאַלע זאָלל קיין עולם הבא נישט האָבען!

— און עס קאָנן קיין עולם הבא נישט האָבען! — איז זיכער די קאַץ —

ערשטענס וואַשט זיך עס דיי־טשערים, מיט'ן גאַנצען לייב אין שיססעל וואַסער...

צווייטענס, אז מען האָט עס איינגעזעצט אין שטייג, איז עס שוין א חיה רעה, חאָטש א יונג, זיס און פיין זינג־פייגאַלע... האַלט עס שוין מעהר פון דינאַמיט ווי פון שלחן ערוך!

היינט דאָס זינגען אליין! דאָס אויסגעלאַססענע זינגען, דאָס צופּייפען און דאָס קוקען גלייך אָהן א שום דרך־ארץ אין הימעל אריין! דאָס רייסען זיך ארוים פון שטייג, צו דער זינדיגער וועלט, צו דער פרייער לופט, צום אָפּענעם פענסטער...

צו איז נאָך אַ מאָל אַ קאַץ אין אַ שטייג געזעסען? צו האָט נאָך אַ מאָל אַ פרומע קאַץ אזוי געפּיפּען, אזוי זמרי־בן־סלוא׳דיג געפּיפּען?

— און אַ שאָד! — וויינט דאָס פרישע האַרץ אין דער פרוממער קאַץ, — עס איז דאָך אַ לעבעדיגע זאַך, אַ טהייערע נשמה, אַ פונק פון דער הייך!

דער קאַץ קוממען טרערען אין די אויגען:

— און דאָס גאַנצע אונגליק איז, וואָס דער זינדיגער גוף איז אַזוי שאַן, דער עולם הזה דעריבער — אזוי לוסטיג, דער יצר הרע אזוי שטאַרק...

ווי קאָנן אַזאַ קליין זיס פייגעלע זיך אַקעגען שטעללען דעם שרעקליכען גרויסען יצר הרע!

און וואָס מעהר עס לעבט, מעהר זינדיגט עס, גרעסער ווערט זיין די שטראָף...

הא!

און אַ הייליג פייער האָט זיך אָנגעצונדען אין דער קאַץ, דאָס פייער פון נחם בן אלעזר, בן אהרן הכהן... און זי איז אַרויפגעשפּרונגען אויפ׳ן טיש, וואו די שטייג מיט׳ן זינגפייגעלע איז געשטאַנגען, און —

עס פליהען שוין פעדערן אין צימער...

מען האָט די קאַץ געשלאָגען... די שלאָג נעהמט זי אָן פאַר ליעב... האָט פרום אָבגעקרעכצט, אָבגעטיאוטשעט אַ יאָממערליכען על חטא...

מעהר וועט זי שוין נישט זינדיגען...

די קלוגע קאַץ פערשטעהט, פאַר וואָס מען האָט זי געשלאָגען... מעהר וועט זי אויף קיין שלאָג נישט פערדיענען...

— מען האָט זי געשלאָגען — פערשטעהט די קאַץ, — דערפאַר ווייל זי האָט פערפעדערט די שטוב; ווייל אויפ׳ן ווייסען געשטיקטען טישטוך זעננען געבליבען פלעקען פון בלוט...

אַזאַ פּסק מוז מען מקיים זיין גוט, שטילל און פרום, עס זאָלל קיין פעדער נישט פליהען, קיין טראָפּפען בלוט נישט פאַללען...

און — אַז מען האָט דען צווייטען זינגפויגעל געקויפט און אין שטוב געלאָזט, האָט זי איהן שוין שטילל און פיין דערוואָרגען און מיט די פעדערן צוזאַממען איינגעשלונגען...

מען האָט די קאַץ געשמיססען...

צוגד האָט ערשט די קאַץ פערשטאַנגען, אַז נישט וועגען פעדערן נעהמט עס, נישט וועגען פלעקען פון בלוט אויפ׳ן טישטוך...

דער סוד איז, אז מען טאָר נישט פיידטען! אז מען דאַרף ליעב האבען, מוחל זיין... אז נישט מיט ארבע מיתות בית-דין פערבעססערט מען די זינדיגע וועלט!

מען דאַרף מחזיר למוטב זיין, מוסר זאָגען, צום הארץ רעדען!

א קאַנאַרעק א בעל-תשובה קאָן קוממען צו'ן אזא מדרגה, צו וועלכער די פרומסטע קאָץ וועט נישט דערגרייכען!

אונ די קאָץ דערפיהלט, ווי עס וואַקסט אין איהר דאָס הארץ פאַר פרייד! אוים אַלטע, שלעכטע אונ הארטע צייטען! אוים בלוט פערגיעסען!

רחמנות, רחמנות, אונ נאָך אמאָל רחמנות...

אונ מיט רחמנות איז זי צוגעגאַנגען צום דריטטען קאַנאַרעק!

— שרעק דיך נישט — מאַכט זי, מיט דער ווייכסטער שטיממע, וואָס איז אמאָל ארוים פון א קאַציגען האַלז,— זינדיג ביסט דו, נור איך וועלל דיר קיין שלעכטס נישט טהון, ווייל איך האָב רחמנות אויף דיר!

איך וועלל דיר אפילו די שטיג נישט אָפּפענען, איך וועלל דיך אפילו נישט אָנריהרען!

דו שווייגסט? — זעהר גוט! איידער פרעכע ליעדער צו זינגען איז גלייכער שווייגען!

דו צאַפּעלסט — נאָך בעססער! צאַפּעל, צאַפּעל מיין קינד, נור נישט פאַר מיר, פאַר'ן בורא עולם צאַפּעל, פאַר זיין ליעבען נאָמען!

הלואי זאָלסט דו שוין אזוי בלייבען — שטילל, ריין אונ צאַפּעלדיג...

איך וועלל דיר העלפען צאַפּלען! פון מיין פרומע נשמה וועלל איך הויכען אויף דיר שטיללקייט, זיסקייט אונ פרומקייט... מיט מיין הויך זאָלל אריין אמונה אין דיין ליב, יראת שמים אין דיינע ביינדאַליך, תשובה אונ חרטה אין דיין האַרצאַלע!

אונ די קאָץ פיהלט ערשט, ווי גוט עס איז מוחל צו זיין, ווי א פרייד עס איז יענעם אריינצובלאָזען מיט'ן הויך פרומקייט אונ ערליכקייט...

אונ עס וואַקסט דאָס פרימסטע הארץ אין דער פרימסטער ווייסער קאָץ —
נור דער קאַנאַריק קאָנן אין דער קאַצען-לופט נישט אָטמען —
עס האָט איהן דערשטיקט!

דער וועלט־בעריהמטער בוך

אנקעל טאם'ס קעבין

פון הערריעט ביטשער סטאו

איז יעצט איבערזעצט געווארען אין אידיש

פון י. יאפפא.

דיעזער בעריהמטער בוך האט מיט פופציג יאהר צוריק אויפגעשטורמט די גאנצע וועלט און האט געפיהרט צו דער אבשאפונג פון דער שקלאווערײ וועלכע האט דאן עקסיסטירט אין אמעריקא.

אין „אנקעל טאם'ס קעבין" ווערט גענוי און פינקטליך געשילדערט דער גאנצער הערליכער האנדעל וואס עס איז אנגעגאנגען אין אמעריקא מיט די שווארצע שקלא־ווען, ווי מען האט זײ געקויפט און פערקויפט אזוי ווי בהמות.

מען פלעגט פערקויפען א פאטער פון א פאמיליע, א מוטער פון קינדער, קינדער פון עלטערן און שוועסטער פון ברידער, מען האט ניט געוואוסט פון קיין רחמנות, מען האט ניט געקוקט אויף טרעהרען און מען האט זיך גיט צוגעהערט צו קיין ווייגען.

מען פלעגט אויך פערקויפען א מוטער צו אײנעם און איהר קינד צו איין אנ־דערן, און די שיידונג צווישען מוטער און קינד איז געווען הימעל־שרײענד.

מען פלעגט מיט זײ ארבייטען אזוי ווי מיט פערד און זײ שלאגען גאר אהן ערבארמונג.

מען פלעגט זײ שמייסען ביז בלוט און נאכדעם אויסוואשען זײערע וואונדען מיט עסיג און זאלץ, אז דער בראנד זאל ניט צופאלען.

יונגע שקלאווינס פלעגען בערויבט ווערען פון זײער עהרע און געטריבען ווע־רען צו פערדיענען שאנד־געלד.

דיעזע גרויל־טהאטען, וועלכע זײנען דורך דיעזען בוך בעקאנט געווארען, האבען ארויסגערופען א שטורם אין דער גאנצער וועלט, און האבען געבראכט צו דער בירגער־קריעג און צו די אבשאפונג פון דער שקלאווערײ.

„אנקעל טאם'ס קעבין" איז ארויסגעגעבען געווארען אין א פראכט־אויסגאבע. א גרויסע צאהל בילדער קומען אין בוך אריין, וועלכע שטעלען פאר די פערזאנען און די סצענעס, וועלכע ווערען דארטען געשילדערט, און דאס מאכט דעם בוך אוי־סערגעוועהנליך רייך און שעהן.

א פראכט־אויסגאבע פון „אנקעל טאם'ס קעבין" אין אנדערע שפראכען קאסט ניט ווייניגער ווי 2 דאלאר. אונזער פרייז פיר א פראכט־אויסגאבע אין אידיש איז

בלויז 1 דאלאר

(פארטא פריי).

HEBREW PUBLISHING COMPANY,

50-52 Eldridge St., New York.

ל. קאָבּרין'ס שריפטען

זיינע בעסטע ערצעהלונגען און בילדער פון דעם אידישען לעבען
אין רוסלאנד און אין אמעריקא, צוזאמענגעקליבען און ארויסגעגעבען
אין א גרויסע סייז בוך־פאָרם וועלכע ענטהאלט ביינאהע

1000 פּיידזשעס

איינגעטהיילט אין די פאָלגענדע טהיילען:

1 ליעבע
2 פאמיליען־לעבען
3 פון אידישען קינסטלער־לעבען
4 צייט און מענשען
5 קאָמישעס
6 פערשיעדענעס.

דאס בּוך איז שעהן געדרוקט
און פּראכטפאָל געבּונדען.

פּרייז בּלויז $1.25

(פּאָרטא פריי)

HEBREW PUBLISHING COMPANY,
50-52 Eldridge St., New York.